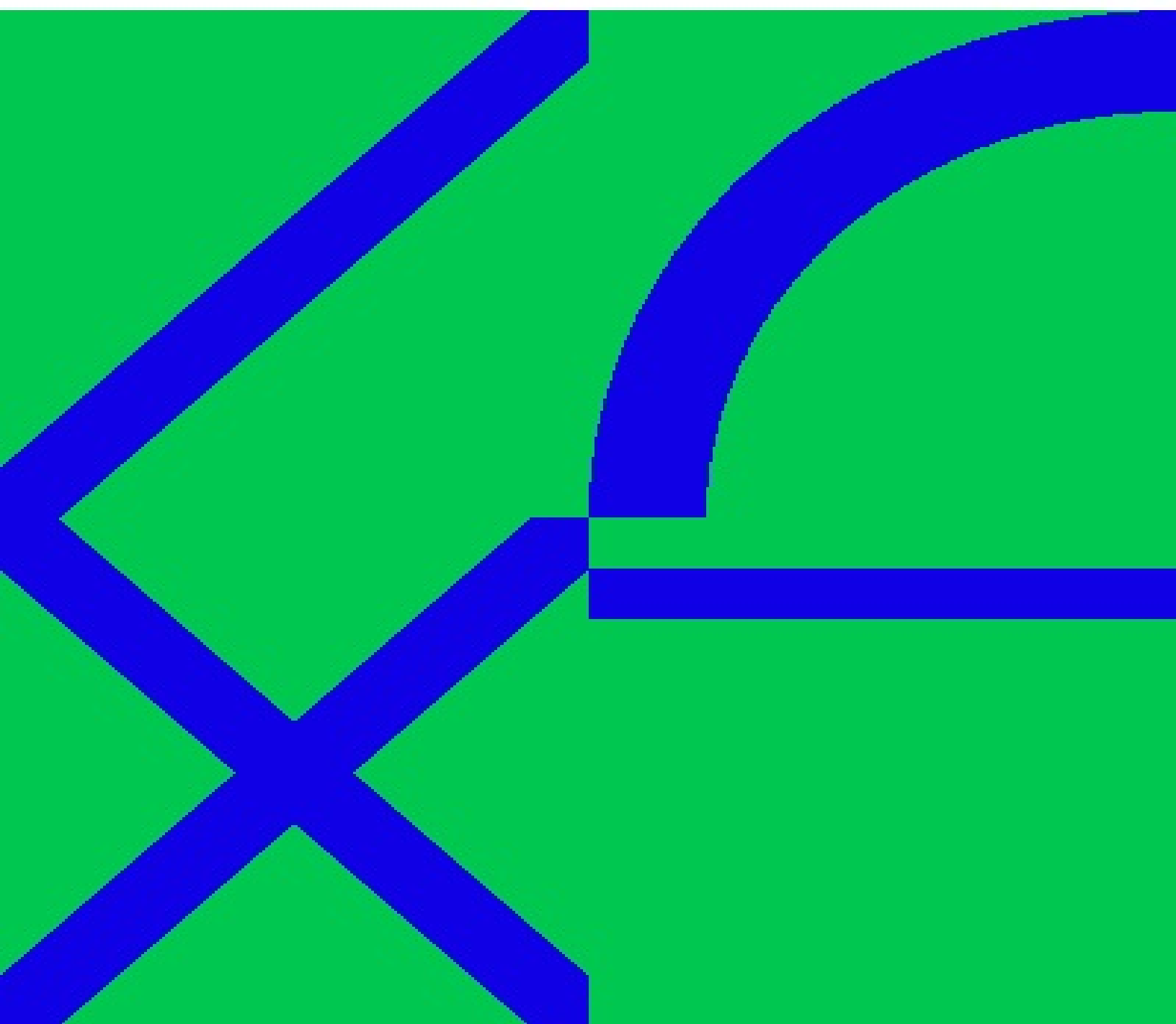


# Nuvele

I. L. (Ion Luca) Caragiale



Rights for this book: [Public domain in the USA](#).

This edition is published by Project Gutenberg.

Originally [issued by Project Gutenberg](#) on 2021-02-19. To support the work of Project Gutenberg, visit their [Donation Page](#).

This free ebook has been produced by [GITenberg](#), a program of the [Free Ebook Foundation](#). If you have corrections or improvements to make to this ebook, or you want to use the source files for this ebook, visit [the book's github repository](#). You can support the work of the Free Ebook Foundation at their [Contributors Page](#).

## **The Project Gutenberg eBook of Nuvele, by Ion Luca Caragiale**

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org). If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Nuvele

Author: Ion Luca Caragiale

Release Date: February 19, 2021 [eBook #64597]

Language: Romanian

Character set encoding: UTF-8

Produced by: Albert László from page images generously made available by the Google Books Library Project

\*\*\* START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NUVELE \*\*\*

---

# SCRIITORII ROMÂNI

Colecție îngrijită de  
MARIN SIM.-RIMNICEANU  
Membru cor. al Academiei Române

---

**I. L. CARAGIALE**

**NUVELE**

**CVLTVRA NAȚIONALĂ**

---

I. L. CARAGIALE  
NUVELE S'A  
EDITAT ȘI TIPĂRIT  
DE CVLTVRA NAȚIONALĂ  
BUCUREȘTI 1922

*Drepturile rezervate*

---

# PĂCAT...

## I



Un băietan voinic – barba deabià-i mijește și sub căciula de oaie părul creț și des... și niște ochi blânzi și mintos tânăr. Când a plecat de-acasă să meargă la București p'atâția ani în școli, mama lui – de treabă femeie! – l-a sărutat de atâtea ori, i-a potrivit părul, i-a netezit căciula și iar l-a sărutat, și i-a zis:

– Niță, mamă, te duci frumos și sănătos: să-ți ajute Dumnezeu și Maica Domnului să-mi vii înapoi tot așa!

Și cât eră de cuminte bătrânica, nu s'a mai putut stăpâni... a biruit-o plânsul. De multe ori a dat el să plece, și ea l-a ținut să-l mai mângâie încă. Lui i-ardeă să se ducă, și măcar că-i eră dragă mama, par'că aveà acum necaz pe ea că'i prea întârziază plecarea. A plâns și el, ce-i drept, de plânsul ei; dar pe când ochii-i erau triști, închipuirea sburà cu bucurie pe drumul ce i-se deschideà lung și necunoscut înainte.

Trei ani de o neclintită monotonie... Aceleași ceasuri... aceiași pași... trei ani întregi! Al patrulea, deși se anunțase dela început a urmà aceeași neabătută cale, păstrà pentru mai târziu o noutate, o ciudată surprindere.

Alături cu seminarul, o casă veche boierească... Dela ferestrele și de pe pridvorul din spatele ei, se vedeà peste zid în curtea de recreație a școlii. Odată, într'o zi de sărbătoare, Niță se plimbà singur p'în curte cu o carte în mână: rămăsese în școală să se prepare de examenele apropiate. Eră o dogmă încâlcită: el ocolià curtea repețind pe de rost cu cartea 'nchisă 'n mână. Anevoie se puteà

ține minte așa fraze torturate... Deschise iar cartea...

Trecând prin dreptul zidului, seminaristul tresări: un ghemotoc de hârtie îl lovì pe mână și alunecând peste cartea deschisă, sări cât colo înaintea lui. Niță se oprì pe loc... Neapărat, iar o glumă a vreunui camarad... un miez de pâine muiat în cerneală... sau cine știe ce.

Se uită 'mprejur... În curtea școlii nimeni... Lovitura venise dinspre casele de alături... Ridică ochii 'n sus și văzù la cea mai apropiată fereastră vecină, care erà deschisă, perdelele mișcându-se ca și cum ar fi fost cineva ascuns îndărăt... Ce-o fi?

Să vedem... Seminaristul s'aplecă și luă ghemotocul: erà ceva înfășurat înăuntru... Voi să-l desfacă... O înțepătură... Un ac cu gămălie! Ce păcăleală proastă!... Supărat, trântì ghemotocul și începù să șteargă degetul împuns, în vârful căruia, după fiecă storsătură, creșteà repede la loc o mărgeà mare, roșie.

Ghemotocul, izbit cu necaz de pământ, se desfăcù... între cutele lui o floare!... Cu mirare și cu mai multă luare aminte ca 'ntâia oară, el ridică binișor hârtia... În adevăr erà o garoafă – ca sângele ce'i curgeà din deget – ruptă de curând...

Desfăcù atunci mai bine... Ceva scris...

Trupul tânăr se simți furnicat din creștet până 'n tălpi de un fior fierbinte... Căldura toată i-se urcă la frunte... Ascunse în sân hârtia și floarea, cercetă de jur-împrejur cu ochii să nu fi văzut cineva din școală cele petrecute, și fugì înăuntru fără a mai cutezà să ridice ochii la fereastra unde se mișcau perdelele.

Bolnav... Friguri și bătaie de inimă, încât nu se puteà ține pe picioare. Părintele-directorul s'a convins că e rău băiatului, și l-a trimis să se odihnească. Niță s'a suit în dormitor, s'a aruncat în pat, a scos din sân floarea și biletul ș'a citit încă odată, iar, și mereu:

– Ești frumos... Dacă ai vrea, te-aș iubi mult.

... Dacă ar vrea!...

Cine să fie? El nu e copil; e flăcău de douăzeci și trei de ani... Cine?... O femeie!

Bolnavul sare din pat, iese din dormitor și fără să mai anunțe pe cineva, după cum cere regulamentul, iese pe poartă. Pe dinaintea caselor vecine, el își potolește pasul și trece peste drum ca să poată apucà toată fațada dintr'o singură căutătură. Ferestrele dela pod sunt toate închise și perdelele lăsate.

El știe că e frumos... Mama i-a spus-o adesea, poate mai adesea fetele din sat, dar de sigur, mai mult decât toate, sora lui Cuțiteiu, Sultana, care nu i-a spus-o niciodată... Cu dragoste amestecată și cu puțină mândrie zâmbește el când îi vine acū în minte mama lui.

S'a înserat bine și seminaristul tot se plimbă de colo până colo pe dinaintea casei unde se află acea femeie care l-ar iubi mult «dacă ar vrea el»... Clopotul pentru cină sună la școală. Asta'l deșteaptă; el grăbește și intră.

Sunt toți la masă; lui nu-i e foame... Merge și se culcă, așezând sub pernă biletul și garoafa, după ce iarăș privește îndelung icoana acelor vorbe, pe care de-acū nu le mai poate uita vreodată.

Sgomotul celorlalți băieți venind în dormitor îl supără foarte. La intrarea lor, el vâra iute mâna sub căpătâiu, apucă bogăția ascunsă și stă nemișcat... Unii îl întreabă câte ceva... nu înțelege bine ce... el nu suflă, prefăcându-se adormit.

Aproape de miezul nopții... Dorm în sfârșit toți. Niță se scoală încetinel și cu cea mai mare precauție iese; găsește ușa sălii pe pipăite și coboară în curte... La fereastră lumină... geamurile deschise și perdelele lăsate. El rămâne cu ochii pironiți acolo, rătăcind în altă lume, pe care o visase par'că adesea, dar nu speră s'o vadă vreodată.

Flăcăul își umflă pieptul, întinzându-și brațele, amorțite de friguri, până-i trosnesc încheieturile, când perdelele se dau într'o parte și o femeie pune mâna pe geamuri să le închiză. Seminaristul îngheață; vrea să strige, dar nu poate, și, până să treacă efectul loviturii, fereastra e închisă, perdelele lăsate la loc și lumina stinsă.

Se apropie de ziuă când tânărul se hotărăște să se întoarcă 'n dormitor... Se trânteste pe brânci în pat, își reazimă inima, în care simte o strânsoare nedefinită, pe mâna dreaptă, și pe cea stângă fruntea caldă – adoarme și doarme dus până la clopotul de gustare.

Trei nopți de pândă... patru... cinci... și tot atâtea zile mai grele ca nopțile: ceasuri de cursuri și de meditații... sgomotul camarazilor, neputința de a stă singur cu închipuirea lui... și frigurile... și ferestrele tot închise... și perdelele veșnic lăsate.

Doctorul, un om de spirit, când părintele-directorul i-a prezentat pe Niță, l-a mângâiat pe tânăr, apucându-l în glumă de tuleiele din barbă, ș'a zis:

– N’are nimic, părinte... să se plimbe mai des... și ’i trece.

Dumineca... In sfârșit!

Niță a fost îndemnat de camarazi și de părintele-directorul să iasă la plimbare; el a preferit să stea la școală ca să se poată ajunge cu lecțiile, rămase ’n urmă din pricina frigurilor... Firește că superiorul a fost încântat de atâta sârguință.

Dejunul s’a isprăvit... Acum școala este iar deșeartă. Silitorul seminarist trece către curtea din fund... Dar dacă ferestrele or fi tot închise?... Nu – și n’apucă să ridice ochii doritori, și vede venindu’i prin aer un nou ghem, care ’ntr’o clipă îi cade la picioare... Țista nu mai e prins cu un ac – e legat cu o cordeluță roșie:

– Treci la miezul nopții... Te aștept... O să vezi cât te iubesc.

Și nici o mișcare la perdele... nici o arătare!...

Ziua trece încet... e însă uneori atâta dulceață și’n chinul așteptării! Dar noaptea! niciodată n’au adormit seminariștii așa de târziu!... Din norocire, mai pe urmă nici o piedică.

Sare peste poartă fără sgomot și se ’ndreaptă sigur către ținta știută. O femeie în umbra gangului!... El se oprește înneecat. Ea îi șoptește: «Vino, te așteaptă!»... Atunci... nu e chiar asta!

El se lasă să-l ia de mână și să-l ducă p’în întuneric încetișor... O scară strâmtă... încăperi întunecoase... iar câteva trepte. Voinicul merge mașinal, lăsându-se târît ca un copil somnoros de mâna femeiei. La fiecare pas nesigur, la fiecare șovăire, o oprire de un moment, o povățuire discretă, o șoptă de încurajare și înainte!

Se opresc... Femeia îl lasă de mână... O clipă, părăsit în locul orb și necunoscut, el e ’n pierzare – o coloană aplecată căreia i s’ar smulge propteaua de siguranță, – aude urechile cum îi țiuiesc de tare și simte genuchii părăsindu-l.

Acum femeia lovește surd cu vârful unghiilor pe o ușă – sunt lângă o ușă – care îndată se deschide.

E lumină înăuntru – lumină albastră... un albastru molcom și leneș... Femeia care l-a condus p’în întuneric îl împinge binișor în lumină. Coloana cedând se apleacă, cu toată greutatea trupului puternic de douăzeci și trei de ani, în albastru... și ușa se ’nchide pe dinafară.



Vorbe?... Incap vorbe?

Cum o femeie știe alintă – cum degetele ei delicate se înfig în mușchii încordați – și gura ei rece ca ghiața – și ochii ei beți – și puful mărunț de pe obraji aprinși sbârlit de fiori – încovoeala lăncedă a trupului – izbiturile inimii ei de pereții sânelui – și mirosul fără nume ce’i radiază din rădăcinile părului – și cât e de bine să te părăsești în stăpânirea acestor atâtea simțiri ce te ’nvăluiesc din toate părțile ca niște vârtejuri de aburi calzi saturați de esențe adormitoare...

Cu vorbe să le spun?... Astea se simt și se gândesc, de spus nu se pot spune... A fost o smăcinare a sufletului, dulce și dureroasă, o exaltare a simțirii, îngrozitoare și delicioasă.

Multe nopți asemenea și fiecare neasemănate... Libațiuni sub razele lămpii albastre; toate nebuniile închipuite și neînchipuite; anecdote picante de care el avea un repertoriu popular așa de bogat; scene de gelozie fără cuvânt și din chiar senin; și jocuri, și mușcăături; și lupte, atât de inegale, pentru ea ca putere, pentru el ca farmec... ș’apoi, după atâta oboseală, povestirea reciprocă a celor întâmplate mai înainte de-a se cunoaște.

El avea puțin de povestit... Așa era de strâmt satul unde trăise și așa de puțin însemnată viața lui până când «l-a înțepat un ac cu gămălie!»... Șiret țăranul – ținea mult la această cădere de frază; știa el bine că, însoțită de sugerea degetului înțepat și de o privire pe sub sprâncenele posomorâte cu bunătate, are să fie cu prisos răsplătită.

Ea însă avea mai multe de spus, și povestea ei era destul de tristă. – Cinci ani de viață cu un om istovit, apoi nebun și paralytic; în urmă, văduvă, cu un copil bolnav și căpiu, – o fetiță, care roade și mănâncă lucrurile din casă și care trebuie păzită foarte de aproape să nu dea foc. Interese mari... o avere colosală... consiliu de familie... soacră și cumnați – niște creaturi aspre și brutale, care fac împrejurii o poliție desgustătoare.

Și aci, față cu fraza lui de predilecție, venia așa de potrivit:

– Închipuie-ți ce sete mi-e de viață! ce dor mi-eră de tine!

Căldura strânsă atâta vreme în ființa aceea frumoasă, se revărsa acum ’n afară cu o pornire nebiruită: a fost pentru el scurtă, dar plină cea vreme fericită.

S’a sfârșit însă.

El a trebuit să renunțe la ea, când între ei s'a ridicat zidul consiliului de familie. Acesta, firește, nu putea îngădui o așa rătăcire... Plângeri... revoltă – de prisos. O ultimă sfortare din partea desperatului a fost întâmpinată într'un chip deciziv.

Când seminaristul a îndrăznit să nesocotească recomandațiile imperioase ce-i fuseseră comunicate și să calce pragul, pe care altdată pășiă la fericirea ce-o socotiă un drept câștigat scump, a trebuit să-și plătească pasul imprudent. A fost o maltratare meritată poate, dar oricum prea sălbatică. Sbirii însărcinați cu corecțiunea cutezătorului, au făcut exces de zel: nenorocitul, luat fără veste, a fost strivit de lovituri... capul spart, pieptul pisat cu călcâiele. În stare de completă nesimțire, a fost aruncat în poarta școlii, unde l-au găsit, a doua zi dimineăta, oamenii de serviciu mai mult mort decât viu.

Toate alergăturile și stăruințele părintelui-directorul ca să facă a se descoperi și pedepsi criminalii, care atentaseră așa de crunt la viața elevului favorit, au trebuit să înceteze. Bătrânul a fost chemat înaintea înaltelor fețe păstorești. Acelea i-au adus aspre muștrări că nu-și vede de datorie, că nu îngrijește destul de serios de moralitatea școlarilor, și l-au făcut să înțeleagă că, dacă voește să mai rămână director, n'are să se amestece în cele ce se 'ntâmplă afară din poarta seminarului: asta e treaba obrazelor judecătorești, nu a celor bisericești!

Niță a stat mult între viață și moarte; luni întregi au trecut până să se poată întremă. El n'a murit din asta; dar poate că nopțile pe care mama, chemată în grabă, le-a petrecut la căpătâiul nenorocitului, să-i fi scurtat cu mult zilele bieteii bătrâne. De atunci el a rămas cu o boală de inimă, care i-a cauzat până la moarte multe momente neplăcute.

Dar eră întremat... El porni să caute norocul pierdut... Prea târziu... Casele se dă râmau și lucrarea începuse din aripa unde altdată eră odaia albastră... Femeia murise... Copila bolnavă eră într'un institut de educație în străinătate... Consiliul de familie nu stătea cu mâinile 'n sân.

Mai întâiu o resemnare sfântă, apoi puțin câte puțin dacă nu uitarea, cel puțin potolirea dorului sub grămădirea anilor. Zece ani!... Seminaristul este acum preot, – preotul Niță din Dobreni – om așezat și foarte bine văzut de toată obștea.

De dimineăta, orașul de reședință al județului e foarte animat – târgul anual. Preotul Niță umblă prin strada mare cum se umblă la târg de colo până colo, ori încotro, fără o țintă hotărâtă...

Înainte de cafenelii din centru e strânsă lume multă, care privește la ceva și râde în gura mare... Poate un animal savant, care denunță vârsta și viciile spectatorilor; ori vreo paiață... ori altceva. Grămada de lume sporește neconținut... Popa urmează după mulțime. Pe trotuarul cafenelii, pe scaune și în picioare, stau notabili orașului – reprezentanții județului în vacanță parlamentară, membrii tribunalului, funcționari de la prefectură, primărie, casierie, ofițeri; de jur-împrejur lumea pestriță de toate treptele stă în semicerc. În mijloc se petrece comedia. Popa Niță se vâra și el.

Ce este? Ce face atâta senzație?

Un copil de vreo opt nouă ani, sdrențaros și murdar, cu picioarele goale, îmbrăcat în haine nepotrivite – un gheroc mare, a cărui talie îi vine până la glesne, în cap un cilindru turtit – face caraghiozități.

Este un mititel măscăriciu foarte destrăbălat – jigărit, sfrejit și galben; pulpele-i uscate care se văd prin sfâșiitura nădragilor, sunt pline de jupuituri. Așa de prăpădit, este totuși foarte îndrăzneț. Fumează o țigară lungă, se strâmbă 'ntr'un chip straniu, păcălește și 'nșură pe boieri, chemându-i după porecla știută. Începe să cânte un cântec rușinos, jucând giamparalele, făcând gesturi și mișcări neiertate... Lumea face un haz nespus... O țărancă bătrână, care e'n rândul întâiu al spectatorilor, rușinată de refrenul pe care copilul i-l aruncă ei cu o intenție diabolică, își caută loc să scape de privirile întoarse asupra-i, se 'nchină și zice depărtându-se:

– Cine știe ce păcate! Să ferească Dumnezeu pe orice copil!

Mititelul, obosit, s'a oprit; merge să salute foarte comic cu cilindrul lui enorm, pe boieri, și s'așează pe un scaun picior, peste picior, alături cu domnul senator... Altă țigară... Domnul senator îl tratează cu cafea și rom. Alt «amic» îl mai îmbie încă cu un păhărel... și încă unul...

Copilul se scoală și 'ncepe iar jocul... Acum mișcările și gesturile sunt și mai deșuchiate... Cu 'ncetul însă membrele pierd siguranța și simetria mișcărilor; cântecul e surd, articularea inegală... Încă o strofă! Dar gâfâeala îl înneacă... Cântărețul se oprește un moment clatinându-se, moale de mijloc: e galben ca ceara; ochii-i crucesc stinși în fundul capului... O sforțare, excitat de îndemnul unanim al amatorilor!... Oftează adânc, dă să ridice piciorul, se 'nvârtește în loc și trupșorul sdorbit atâta se prăbușește greu pe marginea trotuarului. – Beat mort!

Se grămădisă lume prea multă... circulația din obor în oraș eră întreruptă... Polițaiul chemă pe un vătășel care ridică de acolo pe micul desfrânat, ca să risipească aglomerația.

Popa Niță, cu pumnii încleștați, se suie pe trotuar și apostrofă, cu accentul celei mai mari indignări, pe cei ce râdeau:

– E păcat, Domnilor! gândiți-vă! Creștini!... Frumos!... Mare păcat!

Se înțelege că lumea care se amuzase așa de bine, n'a găsit nicidecum la locul ei apostrofa moralistului și i-a plătit-o cu sarcasme groase. Popa nu'și putea găsi liniștea: el bătea nervos cu degetele pe tabla de marmură a mesii, mormăind între dinți fel de fel de exclamații de indignare.

Cafegiul, care știa multe, fû gata să-i dea toate amănuntele asupra acelui copil. De necrezut, dar adevărat... și popa ascultă încremenit:

– E un copil de familie bună – O văduvă a unui boier nebun – Inamorată cu un băiat dela țară, un seminarist – Insărcinată – Rușinea lumii – Merge să nască la moșie – Moartă din facere – Copilul e aruncat; crește la o țărancă bătrână care moare ș'aceea și el rămâne pe drumuri – Acî în oraș e pripășit de vreo șase luni: a venit să cerșească și, fiind drăcos de fel, din jucărie 'n jucărie a ajuns în halul ăsta – O fată bolnavă, fugită dela școală prin străinătăți, ajunsă rău pe-acolo; găsită pe urmă de epitropi și'ntoarsă în București; acî fuge cu un ofițer, dela ofițer pleacă cu altul. – Cu băiatul a vrut să'și facă pomană un cismar: l-a luat ucenic: aș! pungașului nu'i ardeă de lucru – soiu rău! învățat să ceară, să fumeze și să bea. Meșterul l-a bătut odată părintește; neprocopsitul a fugit, și de atunci trăește așa: spune obrăznicii, măscări, caraghioslăcuri, și capătă și el o bucătică de pâine; se'nțelește dela unul ș'altul de pomană, și doarme Dumnezeu știe unde-l ajunge oboseala. – Istoria asta de aminteri tot orașul o știe; de-aia-l și cheamă «Mitu Boerul».

Popa, cu coatele pe masă, strângându-și tâmplele 'n pumni, rămase, înneecat de sudoare, cu ochii țintiți la o muscă ce umblă mărunțel pe tabla de marmură albă: el urmărește insecta până la marginea mesei. Ce socoteală ș'o fi făcut în capul cel mic cât un bob de mac, nu se poate spune: destul că musca stete pe loc, își desmorți labele de dinapoi, împleticindu-le una de alta, își netezi frumos mustățile cu labele de dinainte, apoi deodată se 'nălță și pieri. Omul, deșteptat, se ridică de pe scaun și ieși.

Cercetări zadarnice... Nu putea găsi copilul. Toate informațiile vătășeilor de noapte erau greșite: la cazarma pompierilor, nu eră... în gangul poștii, nu... sub șopronul primăriei asemenea: nici aici, nici acolo. Trei, patru ceasuri de goană

după o știre exactă. În piață, vătășelul știe sigur că Mitu Boerul a intrat adineaori cu mai mulți ofițeri și funcționari la cafeneaua din colț, unde «cântă fetele teatru».

A făcut o nepomenită senzație popa intrând cu figura lui sperioasă în localul muzelor profane.

– Uite și părintele! a strigat procurorul cu tonul de satisfacție cu care se ’ntâmpină de regulă un musafir întârziat. Iar una dintre cântărețe, care ședea pe genuchii casierului, la aceeaș masă cu tânărul magistrat, a adăugat: «Blagoslovește, taică părinte!»

Atunci s’a pornit un hohot, aplause, tropăituri, șuiere, răcnete: «Bravo, popa! Bis popa!» – Infernal! o menagerie care arde...

Succesul colosal și spontan n’a afectat câtuș de puțin pe omul nostru: sgomotul din fundul acestui suflet covârșit de furtuna veselă de afară. Popa a ’naintat hotărât până în mijlocul sălii, a căutat cu ochii în toate părțile și a plecat grăbit de sub ploaia de râsete, de glume răutăcioase și de huidueli...

Nu e nici aici... Dar nu se poate să se întoarcă la gazdă singur... Peste puțină... Înainte!... Încă un vătășel: poate la sfântu Ion, în curtea bisericii; doarme băiatul uneori și acolo, când e vremea bună...

... Eră în adevăr acolo...

La spatele altarului, unde un felinar din răspântie aruncă razele-i afumate, se odihniă mototolit, cu capul pe un mormânt fără nume nici îngrădeală, un om mic... Tocmai acum luă seama preotul cât umblet făcuse și se așeză binișor jos să’și potolească mișcările inimii. El întinse cu sfială mâna spre capul băiatului: atunci simți distinct la arătătorul drept o înțepătură de ac... Da – eră acî lângă el, pe pământul gol, rodul nopților petrecute în lumina albastră. Copil în războiu cu lumea, așa de timpuriu, el par’că ’ntr’adins poposise lângă altar, doar o putea intra pe furiș sub ochiul lui Dumnezeu, care, de când îl împinsese la viață, nu se ’ndură să-i arunce odată măcar o căutătură.

– Doamne! șopti popa plin de obidă; uite-te la el, Doamne; uite-te și la el!

Și apucând bine în brațe mototolul adormit, se sculă puternic în picioare și porni. Băiatul, deșteptat de sgudueală, mormăi somnoros o înjurătură și adormi iarăș în brațele care-l strâneau cu atâta patimă.

Pe stradele întunecate ale orașului, omul care-și ducea comoara avu norocul să nu dea de nici o piedică: eră ceasul când și felinarele pot fi stinse, când și

vătășeii trebuiesc să doarmă. Ajunse la gazdă, deșteptă vizitiul și pe hangiu, plăți și plecă. A doua zi, înainte de nămiezi, erau în Dobreni acasă.

Preoteasa nu putea fi tocmai mulțumită de ce-i adusese bărbatul dela târg. Nu-i puțină greutate să aduci la o stare cuviincioasă, un așa gunoiu de copil. Tot trupul i-eră numa jupueli și bube din pricina scărpinăturilor și necurăteniei. Câte lăuturi, câte leșii și alifii au trebuit pentru ca să ridice treptat, de pe ființa părăsită, coaja în care o înveliseră atâția ani de mizerie!

Copilul s'a lăsat bucuros să facă cu el ce-au vrut. Mai greu de tămăduit decât bubele erau apucăturile și năravurile... Pân' la urmă însă și acestea au fost să fie învinse: povețele, blândețea, o vorbă aspră la soroace, devotamentul oamenilor buni care-l luaseră la sânul lor cald, și mai ales o boală îndelungată au gonit, dacă nu cu desăvârșire, cel puțin în cea mai mare parte, și pornirile și deprinderile rele. Nu e peste puțină grădinarului priceput și răbdător să îndrepteze un copăcel fraged pornit să crească strâmb.

Când, scăpat cu totul de vermină, l-au îmbrăcat într'o duminică în haine nouă, – mintean cu șireturi de fir, ițarași albi cu șnur negru de mătase și pălărie cu panglicuță tricoloră, și i-a zis părintele: – Să le porți sănătos, Mitule; să crești mare, cu minte și noroc! copilul a pus mâinile în buzunare, s'a privit serios și 'ndelungat în oglindă și s'a pornit pe un răs... și râzi! De râsul lui a 'nceput să râză și femeia și bărbatul. Dar când s'a 'ntors copilul cu fața la ei și li s'au întâlnit privirile, părintele l-a luat în brațe, l-a sărutat de multe ori și s'a pornit pe un plâns... și plângi!... ș'a 'nceput și copilul și femeia.

S'au dus pe urmă la biserică. Mitu în hainele nouă a făcut senzație... Mai ales femeile care mai de care l-au alintat, că eră ș'un copil curățel.

Atâta numa rău de tot, Mitu eră bolnav – tuse seacă, dureri la lingurea, nu mîncă nimic și câtu-i ziua 'l trăgea la somn... Friguri?... Deochiu?... Lingoare?...

Eră boala câinească... zăceà pe prispă la soare... d'abià se mai târà... Doftorii, descântece, de geaba: se gunoià, se istovià văzând cu ochii!... Scurtă căută să fie bucuria, și cu cât omul o vedeà scurtându-se, cu atât îi creștea fioroasa închipuire că azi-măine o să se sfârșească fericirea găsită pe neașteptate... Iată acum se stingeà de tot lumina ce'i răsărise în cale fără veste... opaița eră pe isprăvite.

Preotul ațipise despre ziuă, îmbrăcat... Femeia stà tot deșteaptă lângă bolnav, care dormià de o zi și mai bine. Ea puse mâna pe obrazul copilului – rece; aplecă urechea la gura lui deschisă – nimic!

– Scoal’, părinte! țipă ea îngrozită... Nu mai suflă!

Omul sări în picioare, luă băiatul în brațe și fugi în curte strigând:

– Săriți, oameni buni! săriți!

Se arătă, peste culmea dealului, soarele... O mulțime de bărbați și mai ales de femei, se strânse. Preotul pusese copilul țeapăn pe prispă și’l bocea în genuchi... O femeie ținea lumânarea.

Dar nu-i mort încă... Un descântec cu apă ne’ncepută... Copilul pare că mișcă... Il ridică de mijloc încetinel... El deschide lin ochii, răsuflă și zice cu glasul stins:

– Mi-e foame!

Bun doftor aerul Dobrenilor! Acea ființă curățită pe dinafară, trebuiă și pe dinăuntru premenită: asta eră treaba lui și a luat-o foarte binevoitor asupra-și. A fost dureroasă și crudă operația; dar eră neapărată și din norocire a izbutit.

Băiatul scăpat cu desăvârșire, sânge proaspăt începù să’i rumenească obrazii, așa de veștezi mai ’nainte, și să umple ochii lui, posomorîți și ’ntunecoși până aci, de lumină și veselie. Fusesse o luptă extremă înfricoșată: vieța pășiă acuma înainte, strălucitoare și mândră de așa biruință.

Pe când preoteasa Sultana atârna în biserica din Dobreni o icoană frumoasă dăruită Maicii Domnului pentru că’i dăruise ce a fost rugat-o ea, în orășelul de reședință eră oarecare mișcare la cafeneaua din centru: se aflase de urma lui Mitu Boerul.

Disparația lui nu putuse trece neluată ’n seamă: eră o pagubă reală pentru atâția amatori de giumbușuri. Nu se știă ce să fie: fugise?... murise?... În sfârșit se aflase adevărul. O notiță publicată în gazeta locală arătă că, în vremea bâlciului, un popă de țară, care umblase noaptea beat pe la *Café-Chantant*, întrebuse din vătășel în vătășel despre băiat... Popa de sigur îl luase.

Procurorul luă afacerea în mână și, «cu o inteligență și un zel care’i fac adevărată onoare», descoperi că «victima raptului» se află la Popa Niță din Dobrenii-de-plaiu. Atunci tânărul magistrat, însoțit de forța publică, a plecat la cuvenita cercetare locală.

Revoltat că vrea să-i ia băiatul, preotul a făcut o elocuentă apărare a cauzei sale...

Un copil bântuit de foame; în prada unor porniri rușinoase și omorâtoare chiar pentru un om copt; desfrânat prin îndemnul lumii batjocoritoare, nesățioasă de petreceri... Scăpat de așa vitregă soartă, întors dela o atât de rătăcită cale – dela moarte la viață... Dormiă pe pământul gol, bolnav și îmbătat, cu trupul fript din creștet până în tălpi de pecingine murdară, cu inima smintită de ticăloșie... Ce ar fi făcut copilul ăsta fără adăpost nici milă, când ar fi început zloata și gerul? – Ar fi murit pe o grămadă de gunoiu, ca un câine hârbar fără stăpân. Și să zici c’ar fi putut înfruntă atâta vijelie înverșunată! – ce-ar fi ajuns?... Spitalul de nebuni... Temnița... Ocna!

Cuvântul oratorului câștigase aproape pe toți asistenții... Se vedeă pe chipurile tuturor o impresie binevoitoare. Procurorul însă a răspuns scurt și răspicat:

– Popo, nu poți secuestra minorul! minorul trebuie restituit cui aparține de drept: legea e cu el, legea proteje pe minori!... *Dura lex, sed lex!*

Tonul magistral și sever, cuvintele înalte și demne ale procurorului, neapărat că trebuiau să răstoarne impresia ce preotul obținuse cu elocuența-i sentimentală. Și notarul începù să scrie, sub dictarea omului legii, procesul-verbal.

Erà hotărît: îi luă copilul! El nu-l putea lăsa însă!... Dar... i-l ia!

Popa clipi aiurit și văzù înainte sânge... Chiar pentru o faptă sau numai pentru o demonstrație, însuș n’ar fi putut-o spune – el se repezi ’n odaie și luă pușca din cuiu, când cumnatu-său. Cuțiteiu, primarul, om văzut și umblat prin multe, intră după el și-l apucă de mână... Și popa înțelese că niciodată, în clipe așa de înalte, inspirația nu trebuie căutată la un kilometru; ea ne stă sub nas – cine se uită departe, firește, n’o s’o vază... Popa puse pușca ’n cuiu – descuiè lada, scotoci în fund, și lăsa cu multă discreție capacul, așezând la loc velința pe deasupra.

Primarul trecù iarăș unde se scria procesul-verbal...

Omul legii dictă:

– Dispunem dar...

Cuțiteiu întrerupse, cerând foarte respectuos iertăciune magistratului să-i spuie ceva... și ieșiră amândoi în tindă.

– Domnule procuror, șopti primarul cu o anume privire, popa este un om foarte de treabă... Nu-l cunoașteți... Pofțiți, pofțiți!

Și deschizând ușa, introduse foarte politicos pe junele licențiat în odaia unde-



l așteptă, nerăbdător, părintele... Și așa... se făcură toate bune... Procesul-verbal nici nu trebuia schimbat: totul stă în încheiere. Procurorul întrebă pe notar:

- Unde am ajuns?
- Dispunem dar... răspunse notarul cu toată gravitatea.
- Nu așa, zise procurorul: dispunem *însă*.

Și spre mulțumirea tuturor, reprezentantul ministerului public dictă:

– Dispunem *însă* – considerând informațiile cele mai amănunțite, care unanim arată pe sfinția-sa părintele Niță din Dobrenii-de-plaiu ca pe un om cu cele mai frumoase calități; considerând pe de altă parte progresele fizice și morale realizate, sub îngrijirea sfinției-sale, de către minorul Mitu, supranumit «Boerul» – dispunem a rămâne sus-menționatul minor, în completă lipsă de ascendenți, sub paza și răspunderea acestui meritos și caritabil preot.

Seara a fost masă mare la popa Niță. Domnul procuror a trebuit să cedeze rugăciunilor tuturor și să-și amâne plecarea pe a doua zi. El «s’a crezut dator» să facă la prânz cele mai sincere și mai călduroase laude sentimentelor umane ale părintelui, «al cărui exemplu nu s’ar putea îndeajuns recomanda». – Domnul procuror vorbea mult și frumos – era foarte vesel; diplomatul Cuțiteiu zâmbea cu mult înțeles, făcând preotului cu ochiul, pe când acesta ținea între genuchi pe Mitu și, cu gândul pe altă lume, îi trecea încet cu mâna prin părul bălan și moale.

Unei femei ca preoteasa Sultana, așa de bună cu un copil sărman străin, trebuia să-i dea Dumnezeu o bucurie – și i-a dat-o: în acelaș an a avut o fetiță... Dar ce bucurie! Multă bătaie de cap și trudă i-a trebuit ca s’o crească – pentru că era și un copil ciudat! De mirare cum dintr’o mamă atât de blajină și supusă, să nască așa fire!...

Aveau odată un vițel; îl scosese din necaz – se prăpădise vaca și rămăsese bietul fără țâță... Cine-l îngrijiă? – Ileana – să fi fost p’atunci fetică de vreo doisprezece ani. Cine-l hrăniă? Cine se rugase cu cerul și cu pământul de mă-sa s’o lase să culce vițelul plâpând cu ea în casă? – Ileana. Era o dragoste nemaipomenită. Intr’o dimineață *însă*, ea se scula bufnind: nu vrea să vorbească nici cu mama nici cu tata; ei, ca părinții, văzând-o iar în toane rele, o ocărîră; ea fugi în grădină. Aici s’apucă să se joace ca de obicei cu Priian ăl mic: îl prinse să-l mângâie și, încleștându-și dinții, îl strânse tare de bot. Ori n’avea nici el chef de joc în dimineața ceea, ori îl supărase prea tare semnul ei de dragoste, animalul se smuci și se depărtă țâfnind. Ea îl chemă – el n’ascultă... Merse după el – el nu

vrù... Se răstî la el – Priian fugî... Şi tot aşà şi iar aşà... Încăpătânarea lui creşteà potrivit cu stăruinţele ei. Nu vrea şi pace... Obosită, cu tot sângele 'n obraji, tremurând de ciudă, ea se duse, luă o bucată de mămăligă şi o bardă şi se'ntoarse iar... Cum o văzù venind, Priian se'nfipse în copite şi bârligă coada... Ea se apropià binişor-binişor... cu mâna stângă întinsă, cu dreapta ascunsă la spate, spunând prietenului ei, care o necăjise, vorbe mângâioase... El ţintî asupră-i ochii mari şi proşti, şi cu şi fără încredere, aruncându'i din afundul nărilor umede duhoarea dulce de lapte... Stete nemişcat... Fata înaintă lin mâna... Priian întinse botul fraged, dar până s'apuce bucăţica, Ileana îi trase una cu sete în stuful creţ din frunte: tăişul se'nfipse adânc în osul încă necopt. Capul drăguţ al lui Priian se 'nnecă în sânge... Sărmanul se tăvăli şi 'ncepù să svâcnească grozav din picioare...

Mama o văzù venind întunecată şi stropită de sânge pe obraz, pe mâini, pe piept.

– Ce e?

– Am tăiat pe Priian în fundul grădinii... Hai să'ţi arăt!

Când ajunseră, Priian se isprăvise de tot.

– Haină-haină! strigă mama... De ce?

– Iac'aşà!

A bătut-o rău... ea a răbdat – nici o vorbă, nici o lacrimă. – Mama însă s'a văicărat mult de mâhnire şi de grije...

Dar când s'a supărat pe tat'său şi i-a trântit candela din cuiu şi a umblat fugară trei zile p'în pădure, de nu mai ştia und' s'o caute?...

Dar mai târziu – fată mare! – când, dintr'o vorbă de nimica, a înşfăcat în braţe pe Stanca Radii, şi nici una nici alta s'o arunce de sus de pe tăpşan, unde se făceà hora, de râpă?... Au trebuit doi flăcăi să lupte s'o scape pe Stanca... Păcat de aşà frumuseţe şi mândreţe de femeie să fie aşà de cruntă şi dârje!

Pe biata preoteasa Sultana a chemat-o Maica Domnului de vreme... A plâns-o mult bărbatul pe blânda femeie, pe care o iubise atâta pentru sufletul ei cel bun, pentru mila ei de sărmanul cules de pe drumuri.

Văduvul nemângâiat şi-a măritat fata curând după moartea nevestii: nu mai erà de traiu – trebuia odată căpătuită.

E un om de treabă ginerele; dar e slab de înger... urît şi moale de genunchi...

vorbește peltic... pricepe greu... Bun om, cum se cade... dar nu e ce-ar fi să fie – mai ales pentru astfel de femeie, alt bărbat trebuia.

Mitu a crescut mare și voinic... Astăzi el este învățător în Dobreni. Părintele Niță a dorit mult să-l aibă aproape și a isbutit să-l permute aici de acum șase luni, ca să-l poată însură și așeză.

## II

Toate acestea trec acum prin mintea părintelui Niță și deaceea bătrânul e foarte mâhnit. Zadarnic luptă să gonească gândurile care-l frământă, – cântecul de-afară i-le încarcă și mai tare: Ileana fata lui, nevasta lui Matache, șade în curte cu bărbia rezemată în mână și cântă.

Ileana cântă frumos, e știută; dar acuma căldura cântecului este deosebită; glasul ei arde. Omul, care învățase atâtea, ascultă mușcându-și buzele: el bănuia... nu, înțelegea bine ce putere a ridicat așa de înalt coardele cântăreței.

O melodie simplă și monotonă, – dar câte înțelesuri, câtă pierzare de suflet, câte făgădueli fără margini și poftă oarbă! Fata cântă tinerețele lui. Cântecul acela îl luă în sus, ca pe niște aripe largi și puternice, și-l ducea îndărăt cu treizeci de ani... Intorcându-se de acolo 'ncoace către clipa de față, număra el unul după altul exact toate belciugele ce-i făcuseră lanțul vieții.

Cântecul Ileanii durea prea mult; nu mai eră de suferit: trebuia 'năbușit. Tatăl ieși pe prispă și-o chemă brusc. Ea tăcu și s'apropiă.

– Ileano-Ileano! zise popa muștrător și fulgerând-o cu privirea. E păcat!

– Taică!

– E păcat, adăugă popa și mai apăsător. Rușine și păcat! și ieși pripit din ogradă fără să se uite înapoi.

El merse drept la învățător... Omul acesta scotea pe Ileana din minți... da, el!

Aici s'a urmat o scenă foarte neplăcută: amare împutări de nerecunoștință de o parte, de alta protestări călduroase de nevinovăție. Tânărul jură că n'au fost decât poate glume umflate de gura rău-voitoare a oamenilor sau mai bine a femeilor din sat, care dacă nu bârfesc, nu trăesc. Bătrânul ținea 'ntr'una, fără s'asculte, că un bărbat în toată firea nu se cuvine să se rățăcească după o minte

slabă de femeie. Și la urmă, scurt: o voință hotărâtă până la sânge a împiedica rușinea și păcatul... Numaidecât învățătorul trebuiă să ceară permutarea în alt județ; protul aveă mijloace să capete aprobarea imediată. Ii dedeă o sumă însemnată; îi găsiă o fată bună să-l însoare... îl iubiă ca pe un scump copil al lui... cu mult mai mult decât pe Ileana... Ș’asupra cuvintelor din urmă bătrânul, simțind că’i scade energia, se grăbi să plece făr’ a mai răspunde la observațiile tânărului, care nu știă să merite această izgonire.

Preotul porni spre casă; dar deodată se opri... un moment nehotărât... apoi își întoarse pașii – nu vrea să vază pe Ileana... să meargă la Cuțiteiu... Nu că doar aveă să’i spuie ceva, dar simțiă nevoia să nu fie singur.

Primarul eră acasă. Bătrânii prieteni se așezară pe pălimar... De mâncare n’aveă părintele poftă; dar un pahar de vin bun e bun oricând... Cuțiteiu scoase din beciu o cană cu spumă... Primarul eră foarte vesel și fiindcă nu’i eră somn, ca de obicei, aveă poftă de lafuri.

Intre un om și altul este adesea ca dela o stea la alta. Arde colo un soare uriaș și dincolo altul. Printre învățitoarea pulbere de lumi, un colos de flacări d’abiă zărește pe celălalt ca o scânteie ce clipește pierdută în negura fără fund... Ba câți încă nu se mai zăresc deloc și unul de altul nici măcar nu bănuiesc. Adesea tot așa se pricep oamenii ’ntre ei și-și pot înțelege unul altuia sufletul.

Steteau acî față ’n față cei doi bătrâni și buni prieteni, dar eră atât de nemăsurată depărtarea dintre ei! și aceasta reduceă pentru Cuțiteiu la proporții ce nici nu mai merită socotite, spaimile părintelui. La urma urmelor, ce lucru mare și grozav?... E ceva să se ’ntâmpile mai des și mai lesne?... Ce?... Se iubesc doi oameni tineri... Ei! ș’apoi?... Lume nu e?

– Eu știam dela ’nceput că o să fie ’ncurcătură, zise Cuțiteiu cu zâmbetul lui obișnuit... Nici că se puteă altfel... Intâiu numai bănuiam – acû mi-aș pune capul... Stăi să vezi... Duminecă, vreo două săptămâni, nu știu ce roboteam p’în grădină... Numa ce să’i vezi: veneă amândoi dinspre gârlă, treceă pe lângă gard încet și vorbiă șoptit... N’am putut auzi mai nimic... Atâta doară mi s’a părut că ziceă ea: «Nu te crez!» da el zice: «O să vezi!» Am sărit repede din grădină și până s’ajungă ei pe linie, cum umblă domol și se tot opriă pe loc, le-am ieșit înainte la poartă... Se legănă alături par’că mergeau pe o apă... Eră să treacă pe lângă mine făr’ să mă vază.

– Bună dimineața, fină, zic; zice: – Sărut mâna, nașule. – Da’ncotro? – Mergeam și noi la biserică... Ne-am întâlnit mai colea cu neica Mitu... – I-am

tras cu ochiul, și zic: – Cale bună, fină. – El a tăcut și s'a făcut roșu ca ardeiul; da ea, diavoloaica, a 'nceput să râză; zice: – Sărut mâna, nășicule! și-au plecat amândoi înainte.

– M'am uitat lung după ei până a intrat în curtea bisericii... așa mândri!... Ei! ce să mai vorbim de geaba, taică? Dacă așa a făcut Dumnezeu lumea noastră... Am zis și eu: așa da, așa'mi place și mie!...

– ... Ș'apoi, adică ce-ar fi – adăugă Cuțiteiu după o scurtă tăcere – ce ar fi să'l lase pe pârlitul de Matache și să ia pe Mitu?

– Cât oi trài eu, asta nu se poate, zise popa.

– Ce se potrivește!... De ce?

– Că nu voiu eu!... Și popa înghiți în sec și, simțindu-și gâtul uscat, bău două pahare unul după altul... ș'apoi încă unul.

– Ei! asta-i... Or să te 'ntrebe ei pe tine!... Și dacă-i vorba, tot mai bine să-i fie nevastă decât țiitoare... Uite popa cum se miră! par'că 'ntâia oară a văzut d'alde astea... Ce, mă, tu n'ai fost tânăr niciodată? Nu ți s'a 'ntâmplat... Iacă mie, cum mă vezi, mi s'a 'ntâmplat... și încă la mine... a fost ca nelumea... Acuma pociu să'ți spui ca la un duhovnic, c'a trecut de mult... Eu mă 'ndrăgisem de cumnată-mea...

Popa făcù o mișcare.

– Da, da, de nevasta lui frate-meu răposatul... Să murim și eu și ea, și mai multe nu... Satul tot știà și frate-meu nimic... Bietul răposatul!... bun om, da prost! Par'că-l împingeà dracul să m'ajute el. Țiu minte odată zor-nevoie să mă duc eu la târg cu ea, că el aveà treabă la deal... Bucuria noastră! Mă și suisem în căruță cu Smaranda, când iacăta maică-ta... Venise s'o luăm și pe ea cu noi. Ce să faci? Am luat-o... O zi întreagă n'a fost chip s'o rătăcim p'în târg...

Taica mă dăscăleà pe o parte, maică-ta pe alta... Și unul ș'altul o păzeà pe Smaranda... Unde să te apropii? – Ce mi-a dat păcatu'n gând? Să fug cu ea 'n lume... Cine să le fi spus... cum or fi aflat-o și p'asta... nu știu... știu numai atâta că m'a vândut alde taica – să scape de mine și pe mine de păcat.

– Cum?

– Iaca lesne... M'am pomenit într'o dimineață cu larmă mare 'n sat, chiote, țipete de muieri și de copii... Ce e? ce e? Alergau aleșii cu ceaușii să prinză flăcăi la miliție... N'apucasem să'mi pui minteanul, și numa iacă Smaranda într'un suflet: «Fugi, Constandine! după tine umblă... fugi că te ia!» Odată mi-a

scăpărat p'în cap: «Tii! asta hoțul de taica mi-a făcut-o!» că'mi spusese cu vreo câteva zile mai nainte: «Mă, Constandine, tu ai fi bun de dorobanț... ce nu vrei tu să te bagi la miliție?» «Acù, zic, tot mă ia ei, încai...» Am apucat-o pe Smaranda ș'am smucit-o înăuntru 'n odaie... Ți-ai găsit!... Nici n'am atins bine clanța, și iacă și taica turbat cu toporul ridicat: «Ticăloșilor, vă trăsnește Dumnezeu! vă crăp capul ca la niște câini!»...

Ăia intraseră în curte... Ii dau brânci bătrânului – Dumnezeu să'l odihnească! – cât colo, ies pe prispă și puiu mâna la brâu pe prăsele: «Mă! zic; ă! dintâi de-o pune mâna pe mine... îi vârs mațele!» ș'o iau la fugă spre pârleaz... Ei după mine. Un ceauș de dorobanți venea înainte mâncând pământul și 'nvârtia peste cap ștreangul... par'că'l văz ș'acù, nalt și spătos cât o namilă. «Dă-te!... nu te da!... ține-acì!» Când să puiu piciorul peste gard, mi-a și aruncat lațul de gât și m'a întors înapoi lat pe spate. M'am sbătut cât am putut... da'mi luase apa. Ce să mai lupți cu beregata strânsă 'n ștreang! M'a legat cot la cot... și m'a dus...

– Ei, și?

– Ei! și m'a dus. Cine erà să mă plătească? taica? M'a dus la tact și d'acolo la oraș... Am fugit odată cu gândul să vii să iau pe Smaranda și să m'apuc de hoție. A pus mâna pe mine, m'a bătut și m'a închis... Am sărit într'o noapte peste zid... A prins de veste straja, s'a luat după mine și m'a'mpușcat în picior – ș'acù am semnul... Mi-a tras o bătaie strașnică... Am stat închis multă vreme până a venit să mă scape – și cu ce cheltuieală! – cine te gândești?... Bietul neica, frățină-meu!...

M'am întors acasă... Smaranda aveà doi copii... fusese bolnavă... se făcuse urîță... Când ne-am văzut, ne-a apucat și pe mine și pe ea o rușine...

– Pe urmă?

– Pe urmă m'am căsătorit ș'am trăit cum mă știi... Bodaproste lui bietu taica: el m'a mântuit de păcat... că după cum eram nebun, îl făceam – îl făceam și erà făcut...

Venise popa să caute, chipurile, liniște la cumnatul Cuțiteiu! Nu cu vin, cu otravă 'l cinstise. Și deaceea se întorcea părintele într'un târziu cam pe două cărări, căutând o inspirație luminoasă și neputând apucà, în mintea-i turburată, calea spre o hotărîre. O oboseală nespusă, un fel de desgust mai sdrobitor decât chiar desnădejdea apăsă greu pe amândoi umerii bătrâni.

Care va să zică el cerea o jertfă – ştia de altminteri şi el asta tot aşa de bine ca şi Cuţiteiu – o jertfă care nu se dă de bunăvoie, care trebuie luată cu de-asila... «Cu de-asila!...» Şi omul grăbi pasul... Ajunse acasă, luă din fundul lăzii şi vârî în sân un pachet învelit într'o basmă, încăleacă şi porni... Când răsări soarele era departe.

Drumul a fost şi scurt şi lung: lung de neastâmpăr, scurt de gânduri... O să se învoească prefectul?... Un învăţător nu poate fi luat în armată... Cum să propuie? ce să zică? cum să înceapă?... Dar dacă n'o izbuti?... dacă nu s'o putea?... Ei! numai să vrea prefectul şi se poate...

Prefectul era o veche cunoştinţă – procurorul de odinioară. Fost deputat, om bogat acum, cu putere şi influenţă nemăsurată... S'ar putea dacă ar vrea el... În mâna omului aceuia stătea liniştea călătorului. Acesta şi-aducea aminte cât de bun fusese acela cu el... Da, dar acum nu mai era tânărul vesel de p'atunci: trebuia să fie un om matur... Lucrul poate că n'o să meargă aşa de uşor ca altădată...

Şi astfel, bătându-se cu socotelile, călăreţul se trezi înainte-i cu sclieala turnurilor de tinichea din oraş... Încă o fugă de cal... În sfârşit!

Intră pe aceeaşi barieră pe unde acum mai bine de douăzeci de ani ieşise ducând în căruţă comoara găsită lângă altarul lui sfântu Ion... Călăreţul ocoli cu dinadinsul stradele principale şi piaţa, nevoind să mai vadă locurile ce fuseseră odinioară teatrul talentelor micului bufon.

Prefectul locuia la marginea oraşului, într'o casă de jur-împrejur cu o grădină mare... La prefect era lume multă... Preotul aştepta în sală. D'abiă se aşezase cu sfială pe un colţ de scaun, şi auzi deodată în o odaia de-alături un sgomot grozav: ceartă, palme, buşeli, ţipete; uşa odăii se deschise smucit, o slujnică urîta şi lălaie, răgind ca o bestie, cu nasul şi gura pline de sânge, ieşi zăpăcită; după ea, numaidecât, o damă mititică şi uscată, cu capul plin de funde de hârtie, fierbând şi spumegând, cu un cleşte de sobă în mână, şi strigând: – S'o puie la coteţ! la coteţ! – Una după alta pieriră 'ntr'o clipă pe altă uşe.

Popa se ridică 'n picioare mai mult de frică decât de respect. Până să'şi dea bine seama de ce văzuse, auzi un hohot de râs straşnic ş'apoi alte ţipete, de astădată jalnice şi sfâşietoare – o femeie se chinuie par'că să'şi dea sufletul. Uşa se deschise înapoi, şi un ungurean intră purtând în braţe pe dama cu capul înfăşurat în hârtii... Membrele-i erau înţepenite, gâtul şi mijlocul strâmbe, faţa ca varul, şi din ochii ei mari, deschişi peste măsură, se vedeau numai gogoşile albe... Gemea şi scrâşniă din dinţi. Slugoiul, ajutat de două femei, o duse în

odaia ei. Peste un moment, el ieși ștergându-se pe mâini – îl mușcase.

– Ce e? îndrăznì popa aiurit.

– Iacă niște păcate!

Și fără multă stăruință, popa află cât e de rea și de bolnavă stăpâna casei, nevasta prefectului... O scorpie!... bate slugile până la sânge, le 'nțeapă cu ace, le frige cu fierul de frizat, roșit în spirt... și când ostenește, o apucă: râde, plânge, țipă și rămâne ceasuri întregi țeapănă... Trebuie frecată cu perii aspre, bătută cu nuiiele subțiri și afumată cu niște doftorii tari până să'și vie iar în fire.

Popa își făcù cruce și s'așeză la loc s'aștepte. Tocmai târziu, prefectul ieși să conducă până la scară pe un boier bătrân. Isprăvind, dete cu ochii de preot, care stă umilit în picioare. Din două vorbe cei doi vechi cunoscuți se recunoscără. Preotul zise încet:

– Aș vrea, să trăiți, domnule prefect, să vă spui un foc al meu... între patru ochi... dar între patru ochi...

Fiindcă mai aveà doi musafiri, prefectul poftì foarte politicos pe popa, cu toate protestările de rigoare ale acestuia, în salonul de-alături, și intră în biurou să expedieze pe cei doi.

Popa trecù în salon și se oprì un moment la ușe... De mult nu mai intrase în așa apartament! de mult nu'i mai lovise vederile așa combinație de forme și colori! Erà în adevăr minunat. Salonul da în grădină, și reflexul copacilor, trecând prin perdelele de rețea, dădea și mai mult farmec acestui interior și bogat și de gust.

Omul făcù un pas, înaintând ca un călător într'o vale plină de încântătoare amintiri, pe care o revede deodată după o îndelungată pribegire... Uimit, privì de jur-împrejur; dar când ajunse cu privirea în colțul unde bătea 'n plin lumina verzuie dela trei ferestre mari, călătorul rămase trăsnit... Un strigăt i-se 'nnecă în piept: ochii lui întâlneră căutăturile unui portret mare...

Erà o arătare din altă lume – mai dulce, mai bună... fericită! Zâmbia cu acelaș zâmbet neuitat, în care se amestecà multă blândețe cu multă patimă, atâta inteligență limpede cu atâta oarbă pornire... Bătrânul stete mult... mult înaintea ei, și, voind par'că s'aprinză cu privirea lui ochii nemișcați de sus și să-i facă să clipească odată măcar, măcar odată, clătină din cap și șoptì:

– Ei!... să știi tu ce e acuma pe sufletul meu!

– Poftim, părinte, zise prefectul.



Bătrânul tresări:

– Cine e? întrebă el, întinzând mâna spre chipul din perete și fără să se uite la omul ce-l treziă așa de brusc din vis.

– Soacră-mea... mama nevastă-mi... O femeie nenorocită: a murit tânără, sărmana!

Bătrânul se ’ntoarse mașinal.

– Ei! ce e? spune-ți păsul, adăugă prefectul; poftim de șezi.

Popa șezù și tăcù.

– Ai vreo pricină?... vreo darăveră?... spune.

Popa nu zise nimic.

– Suntem singuri, n’ai nici o sfială... Nu ne-aude nimeni... Spune, zise foarte binevoitor, deși cu oarecare nerăbdare, prefectul. Dacă e posibil, te cunosc ce om ești, fac tot pentru sfinția-ta.

Bătrânul alunecă de pe scaun și căzù mototol pe covorul moale... Polițaiul, care așteptă afară ordine, erà din norocire acì, gata la chemarea superiorului, să ajute pe omul bolnav: l-a descheiat la gât, la sân, la brâu... l-a frecat cu oțet la tâmpile și la inimă... Când își veni în fire, preotul erà întins în biurou pe canapea... Se încheiă de grabă, își cerù iertăciune – erà bolnav, bătai de inimă și amețeli – simțise cum îl ia ca p’o apă, cum i-se ’ntunecă tot împrejur și cum adoarme... Se ridică, salută și porni să plece.

– Bine, nu mi-ai spus nimic, zise prefectul, făcând semn polițaiului să iasă.

Polițaiul ieși foarte mulțumit de serviciul umanitar ce realizase... Popa se căută mereu în sân, la brâu, prin buzunare, fără să spuie o vorbă... Prefectul, obosit, zise:

– Ei! spune-mi odată...

– Am pierdut-o! răspunse popa naiv, salută și ieși grăbit.

Prefectul dete din umeri... Chemă pe polițaiu... Polițaiul lipsiă, dar trebuia să se întoarcă la moment: plecase în fuga mare – «uitase raportul de noapte la cântilerie!»

Oricât erà de tânără Ileana, înțelesese că taică-său citea în sufletul ei tot așa de bine ca’n cărțile lui dela biserică...

Dacă-i așa, care va să zică, știe și el... Ș’apoi?... să știe! Cine ce treabă

are?... Frică?... De cine? de ce?... De Matache?... tontul?... cârpa? O să'l lase și pace bună: traiu cu de-asila nu se poate. – Cinste?... Vorbe. – Rușine?... N'are. – Da, să știe tot satul!... I-ar părea rău să nu știe lumea toată!... Are să spuie chiar dânsa... Da, pentru că nu mai poate ascunde focul ce-o arde; trebuie odată să-l dea afară... și cântecul și plânsul pe'nfundate nu-i mai ajung pentru asta. Are să iasă pe drum... nu; are să meargă la biserică și, când o fi tot vileagul strâns, o să strige 'n gura mare că'i plesnește inima de atâta chin mut, că fără omul ăsta înnebunește, omoară pe cine i-o ieși înaintea și se strânge singură de gât cu ghiarele, ca o fiară nebună!

Și cu mâinile înfipite în păr, femeia își legănă ca de durere capul frumos într'o parte și'n alta... De din dosul caselor porni – așa de târziu! – semnalul cunoscut: fiara nebună dintr'o săritură fû de gâtul prăzii.

– Ci vino odată! gemu ea. De ce mă chinuești? Ce vrei? – să mor? Zi tu că vrei să mor... Pe sufletul mamei din groapă, – s'ajung să mă gunoesc la garduri până or fugi și câinii de mine! să-mi pice carnea putredă de pe oase! să mi-se macine oasele până la măduvă! jigăniile pământului să mi-se 'ncuibe în coșul pieptului și'n țeasta capului: zi tu că vrei să mor... acușica, acilea, mor!

Ochii i-se închiseră, obrazii și gura îi înghețară, și căzû moale în brațele lui. Când, de suflarea bărbatului, femeia își căpătă iar glasul, se puse să-i spuie cât de nedrept se supăraseră el pe ea, cât de copilărească și fără temei fu fusesse cearta lor și cât suferise ea de lipsa lui.

... Se sbăteau de mult unul în brațele altuia, când se auzi portița trântită: sosită părintele călare. Amândoi rămaseră nemișcați. Călătorul descălică, luă șaua și dete drumul calului să pască... De departe, din fundul grădinii unde erau ei, se văzû fereastra dela odaia bătrânului luminându-se.

– Să știe el că sunt aici, zise Ileana rîzînd înfundat și strîngându-se, ca de teamă, lângă Mitu, m'ar omorî!

Preotul stinsese lumina și se trântise pe pat să-și adune gândurile și să facă un plan nou, altă socoteală...

Deși obosit de atâta drum călare, de-atâtea ș'atâtea, nu putea adormi... Incet-încet însă p'aci să ațipească. Eră tocmai să păsească hotarul fericit dincolo de care gândurile scapă din știrea noastră ca să alerge și să-și ȋopăie libere danțurile bizare...

... El sări în sus.

... Umblă cineva p'în curte... O ușe se deschide și se 'nchide în casele din față ale fie-sii... Vorbă tainică!... Bătrânul ieși repede... Nimic... S'auzià numai prin răcoarea nopții ronțăeala calului... Fusesse o părere bolnavă... Ocolì împrejurul caselor... Iar nimic... Besnă... Nici o mișcare...

Bătù la fereastra Ileanii... încă odată... mai tare... tare de tot... Nici un răspuns...

... Să spargă ușa!... Se duse, luă toporul și se 'ntoarse; dar când pipăi să găsească clanta, dete cu mâna de verigă: erà pusă și 'ncuiată cu lacătul... Nimeni!... Cu capul gol, cu pletele-i cenușii desfăcute și lăsate 'n voia vântului, bătrânul ieși pe poartă 'n goana mare... La școală încuiat cu lacătul... Indărăt!... Erà lumină la Ileana: se desbracă să se culce... Inapoi!... La școală lumină!

El suì dintr'un pas cele trei trepte ale prispei și se uită pe fereastră: Mitu sta la masă cu capul rezemat pe mână... Frumusețea tânărului, privirile lui pierdute cine știe unde, aerul extatic care'i luminà capul, încremeniră pe omul de-afară: acesta 'și acoperì ochii să nu mai vază spăimântătoarea icoană. O clipă stete așa, apoi bătù hotărît în ușe, intră desfigurat, se înfipse în prag și izbucnì:

– Ce ai tu cu mine? ce? om fără suflet, fără lege și fără Dumnezeu!... Nu răspunzi... ai?... Te-am strâns de pe drumuri, te-am încălzit la sânul meu, și tu vrei necinștea casei mele? tu vrei să mă omori pe mine?... Ce rău ți-am făcut eu ție? Cu ce ți-am greșit? Spune: să mă căesc și să mă ierți!... Iartă-mă!... Fie-ți milă de un biet păcătos de bătrân... Mitule, copilul meu!...

Și bătrânul cu părul despletit se târă în genunchi și luptă să-i apuce și să-i sărute mâinile cu zorul...

– Părinte! zise tânărul tremurând și căutând să-și scape mâinile. Tu să mă ierți pe mine... Iartă-mă!... Eu nu uit ce-ai fost pentru mine; nu voiui să'ți fac nici un rău, nici o rușine. Ea nu mai poate trăi cu bărbatu-său... ea dacă se desparte, eu... o iau.

– S'o iei tu?

– Da, eu: nu mai pociu trăi fără ea...

– Omule, ți-e soră!

– Pentrucă m'ai crescut.

– Nu!... ți-e soră bună.

– Cum?

– Tu ești copilul meu adevărat... Carnea mea!

– Părinte... vrei să mă amăgești...

– Nu, nu te amăgesc... Am greșit... am păcătuit, și Dumnezeu a vrut să mă bată, și te-a trimis pe tine să mă bați... Trebuie de mult să-ți spui taina asta: erai tânăr și eu eram duhovnic... mă puteam eu spovedi unui copil?... Dar atâta dragoste câtă ți-am purtat eu ție... niciodată n'ai înțeles, n'ai bănuț măcar că eu ți sunt tată cu adevărat?... Pentru că n'ai înțeles, iacăă viu eu, duhovnicul, la tine, și mă spovedesc ție și te rog: nu-mi lăsa sufletul în frică de moarte!... Dacă simți că nu poți birui păcatul care te târăște, pleacă, fugi departe: aici e iad și pentru tine și pentru ea și pentru mine!... Să știi eu numai unde ești... Lasă... ție o să-ți treacă... o să te 'nsori cu o fată frumoasă... o să ai copii... Las tot aici... și vine taică-tău bun să trăiască lângă tine și să moară fericit, fără buba asta grozavă care mi roade inima!

Bătrânul se oprì pentru că nu mai putea. Mitu ascultase galben. Fără să răspundă, sărută mâna preotului, care-l strânse ca și odinioară la piept, stropindu-i capul cu lacrimi bogate și calde.

– Acù mă duc, taică, zise el; mă duc!

Și se duse.

De două zile... Acù e a treia noapte de când părăsita anină la fereastră semnul știut, ștergarul înnodat, de geaba... Nu vine. Ea geme în chinurile așteptării, nesiguranței, desnădejdi.

Bolnav printre străini?... Răpus?... Cu altă femeie?...

Să-l caute? unde?... Să aștepte? cât?... Să moară? cum?

Unde e?... Unde?

E aici foarte aproape... Se'ntoarce din depărtări la locul lui... El a cugetat atâta vreme pe drumuri, și a ajuns să vadă că nu poate lăsa pe nenorocita în necăință, fără să-i zică o vorbă, fără să plângă amândoi împreună păcatul săvârșit din neștiință... Dar dacă preotul, pentru cuvinte de bigotism ori de eresuri sociale, o fi inventat o poveste de fantazie?... Caldă speranță! dragostea lui atunci n'ar fi neiertată!... Dar dacă ar fi adevărat?... Ei, și? la urma urmei, el strică?... Ea? Soarta!... – Și de aci o întreagă filozofie păgână, în fața căreia orice convenție e eres, superstiție orice credință.

Așa filozofând, a sărit pârleazul și trage cu urechea... Nu poate păși înainte... i-e frică... Un moment voește să se 'ntoarcă și să plece... acù pentru totdeauna... Pune piciorul pe pârleaz... Dar se socotește mai bine... Coboară iar îndărăt și stă ținut pe loc... Stă pe loc de mult între două căi, fără să poată intra nici pe una: trebuie târît ca să se urnească... și are să fie târît.

Lumina dela fereastra părintelui s'a stins. Tânărul lasă să mai treacă timp, apoi face un pas într'o parte ca să vadă dacă la Ileana e aprins... Nu e... Se apropie binișor. Câinele începe să latre... Omul îl chiamă șoptit pe nume; animalul se gudură și se potolește... Acum s'aprinde iar lumina la bătrânul. Tânărul se retrage lângă pârleaz. Preotul iese... merge la poartă... se 'ntoarce, și Mitu îl vede cum trece prin bătaia luminii dela fereastră și se 'ndreaptă după câine, ca după o călăuză, cercetând, către fundul grădinii. Ușor, învățătorul trece afară peste gard și se pitulă în dosul crucii mari de sub deal, la răspântie... Câinele sare și el și vine să dea din coadă pe lângă cruce... Preotul se 'ntoarce în casă și stinge iar. A început acù o luptă așa de 'ncordată, încât între svâcnelile repezi ale inimii nu mai încape nici un moment pentru căință... Câinele, gonit, ia drumul de ocol; omul sare înapoi în grădină... Ce face femeia?... Să fie bărbatul acasă?... Nu e probabil... căruța nu e 'n șopron și'n grajd nici un sgomot... Lumină deodată la fereastra Ileanii... ștergarul înnodat... Il așteaptă... Inima 'n dinți!... și freacă cu mâna pe ușe foarte discret.

Un țipăt năbușit înăuntru... Ileana suflă 'n lumânare și iese. Tremură scuturată din rărunchi de friguri... Ea îl târăște în grădină, la locul știut, unde de-atâta vreme așteaptă velința întinsă. Femeia se acață de gâtul lui... El o strânge'n brațe cu putere și dă să'și apropie buzele de ale ei... dar îl cuprinde un fior de groază ș'o împinge departe.

Acum pornește potopul ei de vorbe – jurăminte, blesteme, fără șir, dar pline de înțeles: bănueli de necredință... teama de sațiu... amenințări de crimă și sinucidere... plânsete și rugăciuni de milostivire. El retează grav cuvântarea ei monstruoasă... și-i spune tot, tot... Ea rămâne 'ntâi înlemnită... apoi începe să râză înneecat și din ce în ce mai nervos și mai nervos, până când izbucnește cu hohot și, lovindu'l brutal peste brațul vânjos, pe care i-l apucă și-l strivește sub degete:

– Prostule! A râs de tine!... Ai crezut? Nu-i adevărat! Minte!

Și se năpustește asupra lui și'l îngenunche jos la pământ...

O sprinceană alburie se ivește pe coama dealului de către răsărit... Pe lângă

crucea din răspântie scârție roatele căruțelor ce pleacă din vreme să nu le-ajungă zăduful pe drum... Mitu tresare din somn.

– Se face ziuă, Ileano! scoală degrab!

Sprinceana albă crește și alte roate venind din deal la vale se aud apropiindu-se... o doină din frunză, cântec de drumeț fără griji... și vorbă... Tânărul ridică femeia de jos ș'o ajută, cum eră amețită, să ajungă până la ușa casei...

E grea despărțirea... O să fie chiar peste puțină!

... Bătrânul a dormit rău: bătaile inimii l-au deșteptat prea de multe ori... Se ridică năbușit din pat; îi trebuie aer: merge să deschiză fereastra, dă perdeluța 'ntr'o parte și i-se năzărește că vede'n pragul din față două umbre albe ce vor par'că să se topească una 'ntr'alta... Se șterge la ochi și se uită mai bine... Da!... Ia pușca din cuiu și iese 'n prag:

– Cine-i?

O flacăra roșcată, un trosnet, la care răspunde prelung deal după deal – Mitu a picat fulgerat.

– Ce-ai făcut, nebunule! răcnește femeia și pornește un pas.

A doua țevă! Ileana cade 'n genuchi... se sbuciumă în zadar să se scoale... Vrea să strige... o gălgâitură de sânge o podidește pe gură... Se moaie dela junghietură și târându-se cât colo, se așază deabinele.

Popa aruncă jos pușca, a cărei guri tot fumegă mirosul înecăcios de silitră... Trece gardul, suie în clopotniță, se atâră cu amândouă mâinile de funiile de teiu și 'ncepe să le smucească cu o înaltă energie: cele trei clopote mici și sărace se pornesc deodată să țipe și să se vaite cu o jale nebunească...

Se strânge multă lume.

Popa ia de mână pe Cuțiteiu și pornește urmat de obștea satului. El merge cu toți la locul unde zac cei doi copii nenorociți... Sprânceană mică alburie câtă vreme s'au jelit clopotele, s'a făcut trandafirie și mare.

– Eu i-am împușcat, zice bătrânul liniștit... Intâi pe el și pe urmă pe ea... Da, eu!

Și se 'ntoarce să-i privească... Ileana a adormit, strângând în brațe genuchii lui frate-său... Popa se apleacă la ea:

– Nu așa, cățea! zice el zâmbind crud... Nu așa, că-i păcat!

Și descleștându’i mâinile calde încă, o dă greoiu mai la o parte... A sburat în sfârșit surâsul înțelept de pe chipul prietenului Cuțiteiu... Omul își acopere prosteste buzele învinețite cu o mână, cu alta ochii uzi... Toți stau cu capul gol... Nici o suflare.

Popa se ridică, se ’ntoarce spre mulțime cu privirea țintă și ’nfricoșat de ’ngrijată.

– Inima! zice el... I!... și se culcă să doarmă somnul ăl bun lângă copiii săi.

---

## IN VREME DE RĂSBOIU



În sfârșit ceata de tâlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile, vreo câțiva voinici, spoiți cu cărbuni pe ochi, foarte 'ndrăzneți și foarte cruzi, băgaseră spaima în trei hotare. Întâi începuseră cu hoția de cai; apoi o călcare, două cu cazne; pe urmă omoruri. Intre altele făcuseră acum în urmă o vizită despre ziuă lui Popa Iancu din Podeni.

Popa eră un om cu dare de mână; rămas văduv, deși foarte tânăr, trăia cu maică-sa. Ii mergeau treburile cât se poate de bine. În timp de un an și jumătate, cumpărase două sfori de moșie, ridicase un han și o pereche de case de piatră; vite multe, oi, cinci cai, și mai aveà, se zice, și bănet. Astea băteau la ochi, toată lumea credeà că popa găsisese vreo comoară. La așa stare, trebuia, se 'nțelege, să se oprească ochii tâlharilor.

Într'o seară părintele Iancu a făcut prostia să rămână acasă singur de tot: pe bătrână a trimis-o cu trăsura la târg, cu un băiat; pe un argat l'a mânat la câmp, pe alți doi, cu carele, după lemne la pădure. După miezul nopții, iacătă oaspeții negri: l'au legat, l'au schingiuit și i-au luat o groază de bani. Norocul bătrânei că lipsia; făcea poate greșeala să țipe, și tâlharii o omorau, cum s'a și întâmplat în altă parte cu o babă, peste câteva zile.

De mirare însă un lucru – popa aveà un buestraș minunat și două iepe de prăsilă: nu i le-au luat. Dar ceva și mai curios – câinii din curte, niște dulăi ca niște fiare, nu dedeseră măcar semn de vieață! Hoții au fel de fel de meșteșuguri ca să adoarmă câinii cei mai sălbatici; le dă, pesemne, un fel de mâncare descântată, ori cine știe ce.

Pe preot l-au găsit a doua zi într'un târziu legat butuc, cu mușchii curmați de strânsura frânghiilor, cu călușu 'n gură, d'abià mai putând geme. L-au deslegat degrabă și bietul om a povestit, gâfâind și cu mintea pierdută de groază, tot ce pătimise.



Nu trecură două săptămâni și se auzi de altă călcare – aceea, în adevăr, spăimântătoare.

Arendașul dela Dărmănești a fost călcat de cu seara. Omul trăia acolo cu o rudă bătrână, o babă, care-i îngrijiă de casă. Baba a făcut neghiobia să țipe, și arendașul și mai neghiob a tras cu revolverul. Atâta le-a trebuit! I-au chinuit, i-au fierăstruit până i-au dat gata. Nu se putea ști cât jefuiseră, desigur fusese o sumă însemnată – arendașul vânduse de curând o cățătime mare de bucate.

Dar în sfârșit fărădelegea asta fusese cea din urmă. Oamenii spoiți cu negru căzură în lanțurile justiției azinoapte, tocmai când se porneau la o nouă ispravă. Vestea aceasta se împrăștiase într-o clipă ca o lumină liniștitoare peste câte trele hotarele bântuite.

Către seară se întorcea acasă, călare pe buestrașul lui, popa Iancu. Și calul și omul erau sdrobiți de umblet. De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie, – vindea vite și cumpără porci. Pe unde umblase n'aflase nimica de prinderea tâlharilor. Maică-sa îl aștepta cu masa; fiul n'avea poftă de mâncare; îi era degrabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, frate-său mai mare.

Hangiul era foarte mulțumit: om cu dare de mână, cu han în drum – mare greutate i-se luase de pe suflet. Câte nopți nu dormise el o clipă măcar cum se cade, trăgând cu urechea și așteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte! negreșit trebuia să-i vie și lui rândul odată și-odată.

Preotul intră în cârciumă, tocmai când d-l Stavrache se pregătiă s'o'nchiză.

– Neică, zise el privind ciudat și sperios în toate părțile, aș vrea să-ți spui ceva numaidecât.

– Ce?

– Ai să vezi. Inchide și aide 'n odaie amândoi... am venit la d-ta ca la un duhovnic...

După aerul și tonul tânărului, fratele mai mare nu știa ce să crează; totuș înțelese că preotul avea lucruri serioase de spus. Trimise pe slugi și pe femeie să se culce, închise obloanele prăvăliei și poarta hanului, și, după ce toată lumea se liniști, intră în odăiță unde aștepta popa trăgând tutun și oftând greu.

– Ce e, mă?

– Am venit la d-ta ca la un duhovnic... N'aude nimeni?

– Aș! cine s'auză?

– Neică Stavrache, zise popa înneecat, m’am nenorocit!

– De ce?

Popa a ’nceput să plângă cu hohot și să se bată cu pumnii în cap. Neica Stavrache nu înțelegea deloc.

– Ce să mă fac?... ce să mă fac, neică?... spune d-ta, că mi-ești frate mai mare...

Ce aveà preotul pe suflet? Ce să aibă? Lucru greu de ’nțeles, firește; așa de greu că d-l Stavrache, mai întâiu, nici n’a voit să creadă.

Cum s’a putut? Omul cu greutate, proprietarul cu atâtea acareturi și cuprins, mai bogat decât multă lume dinprejur! – frate-său! preotul – să fi fost capul bandei de tâlhari! Și cu toate astea erà adevărat. Dracu’l împinsese! Și nenorocitul își povestì din fir în păr toate isprăvile. Călcarea dela el fusese un marafet ca să adoarmă bănuelile. Cu câteva zile înainte, un notar de sat – erà cam beat – dușman vechiu al popii, întâlnindu-l la un han pe drum, i-a zis: «Bun buestraș ai, părinte! ăsta nu mai e cal de popă, e cal haiducesc, să lase toate poteriile’n urmă!» și pe urmă: «Bine-ți merge, părințele! mai cumpărași o sfoară de moșie! Cum de nu ți-e teamă să te calce tâlharii! pesemne că ești dres!»

Neica Stavrache ascultă în sfârșit și povestirea isprăvii din urmă dela arendașul Dărmăneștilor... Dar nu popa îl omorîse; el luptase cât putuse să-i oprească dela așa crudă faptă; ce erà să le faci însă? erau îndârjiți: baba tipă și arendașul a tras cu arma – nu mai erà chip să stăpânești pe băieți.

Popa scăpase din cursa întinsă la capătul pădurii numai prin întâmplare: aminteri puneau mâna poterașii și pe el... Dar toți cetașii sunt prinși... Or să-i pună la casne... ei au să spună tot... tot... Or să pună mâna și pe el. Și popa, apucat de cutremur, își smulgea părul din cap.

– Ce-i de făcut, neică Stavrache? scapă-mă!

– Cum?... Nenorocitul! să fugi! să piei! să te’nneci mai bine decât să puie mâna pe tine! în fundul ocnei îți putrezesc oasele.

Pe când vorbea d-l Stavrache, deodată s’aud afară sgomot, strigăte și bățai puternice în obloanele prăvăliei. Amândoi rămân încremeniți.

– Nu deschide! zice popa scoțând un revolver de sub anterior.

Dar bubuiturile se ’ndesesc, – sunt oameni mulți afară. D-l Stavrache, fără să mai asculte de stăruințele popii, care tremură ca varga, îl împinge cât colo și

trece 'n prăvălie. Trăgând bine cu urechea, hangiul înțelege că are a face cu o lume veselă: o ceată de răufăcători e mult mai serioasă și mai tăcută; nu râde și nu chiuște așa cu chef pe la miezul nopții. Și d-l Stavrache a ghicit bine. Strigând: «Numaidecât!» aprinde lampa și merge să deschiză.

În adevăr, sunt vreo douăzeci de voluntari tineri, claie peste grămadă, în câteva trăsuri, conduși de un ofițer și doi sergenți rezerviști, către Dunăre – la războiu. Poposesc două-trei ceasuri aci, să odihnească și caii; despre ziuă or să se pornească; trebuie s'apuce trenul militar care trece dimineața la stația cea mai apropiată – cale de vreo patruzeci de kilometri. Sunt mușterii buni, băieți cu dare de mână, și cântă, și râd, și fac fel de fel de nebunii.

D-l Stavrache face tot ce poate ca să 'ndatoreze pe bravii tineri. După ce au băut binișor, se aștern unul lângă altul, ticsiți în cele două odăi mai mari ale hanului. Foarte obosiți, tinerii fără grije dorm buștean. Hangiul, posomorât, stă câteva minute la gânduri adânci; dar deodată fața i-se luminează: înăuntrul frunții a scânteiat o mare inspirație. Omul trece repede în odaia unde-l așteptă cu atâta nerăbdare cainicul.

Ce și-au vorbit cei doi frați nu se poate spune, atât de 'ncet și de discret și-au șoptit. E destul a arăta numai ce au făcut. Preotul Iancu s'a așezat pe scaun în mijlocul odăiței. D-l Stavrache a luat o pereche de foarfece și a 'nceput să'i reteze pletele; apoi tot mai scurt și mai scurt, unde mai bine, unde mai cu scări, l-a tuns la piele, muscălește. Apoi i-a tuns scurt barba, i-a săpunit-o bine și la urmă i-a ras-o cu perdaf. Toate astea foarte de grabă.

La patru despre ziuă, voluntarii s'au deșteptat, s'au pus la rînd și s'au numărat. D-l Stavrache le-a făcut socoteala, a încasat suma de douăzeci și cinci de lei și, mulțumindu-le, le-a zis:

– Uite ce e... e aci un tânăr care ar vrea să meargă și el voluntir cu d-v... Il primiți?

– E vârstnic?...

– Da.

– Are părinți? ori copii?

– N'are nimic.

– Are formele gata? a întrebat ofițerul.

– Forme n'are; dar... să le faceți d-v.

– Asta nu se poate; trebuie să se prezinte la divizie.

– Da’ nu s’ar putea să’l luați cu d-v. și să-și facă formele acolo unde vă duceți?

– Ba... s’ar putea.

– Atunci...

Și d-l Stavrache aduse în fața camarazilor pe *domnul* Iancu Georgescu – un tânăr foarte voinic, frumos și curat, ras proaspăt – o înfățișare demnă și severă. Camarazii l-au salutat cu un «ura» puternic de s’a cutremurat hanul, și d-l Iancu Georgescu, după ce s’a sărutat de multe ori cu neica Stavrache, a pornit cu vesela bandă, fără să se mai uite ’napoi.

\* \* \*

De mult nu se mai pomenia acum în sat de preotul Iancu... Se ’nnecase? Îl răpusesese cineva? Nici urmă nu lăsase, par’că intrase în pământ. În locul lui se orânduise alt preot; nu’l putuseră aștepta oamenii, cât lumea; nu putea rămâne sat de creștini fără liturghie.

Când d-l Stavrache se ’ntorcea dela parastasul de nouă zile al maică-sii, pe la ’nceputul lui Decembrie – (bătrâna, după ce zăcuse de inimă-rea vreo câteva săptămâni, murise, dimineața, la 28 Noembrie) – se întâlni cu factorul rural... O scrisoare cu timbrul dela Turnu-Măgurele și cu data din ajunul morții bătrânii. Neica Stavrache a cunoscut slova. Repede omul, deprins a nu mai aștepta zadarnic vești dela acela pe care’l credea pierdut deabinele, se închise în odăiță și desfăcù nervos plicul:

«Iubite neică, mai întâiu nu lipsesc a cerceta despre scumpa d-v. sănătate, a dumitale și a maichii»...

D-l Stavrache își șterse ochii cu colțul șorțului, și foarte înduioșat, urmă semnele pe petecul de hârtie, sosit de așa de departe ca să aducă în liniștitul sat un fel de răsunset al sbuciumului din locurile războiului. Fugarul eră dinaintea Plevnei. Se bătuse cu mare curaj și cu mult noroc în trei rânduri; luase un steag dela inamic, într’o încăierare unde ai noștri erau aproape zdrobiți; fusese numit sergent pe câmpul de onoare, căpătând «Virtutea militară» și o decorație rusească. În curând Plevna eră să fie atacată cu toată puterea armatelor aliate.

Curios lucru! Cine ar fi văzut figura lui neica Stavrache, presupunând că acela ar fi fost un om deprins să descifreze înțelesuri din chipurile omenești, ar fi rămas în mirare pricepând bine că în sufletul fratelui mai mare nu se petrecea

nimic analog cu bucuria la citirea veștilor despre succesul de bravură al răspopitului.

Hangiul mototoli hârtia după ce mai privi bine data: în adevăr, scrisoarea eră expeduită cu trei zile mai 'nainte de luarea Plevnei. Dar acum... Plevna eră luată – asta se svonise oficial în toate unghiurile țării.

Primarul mai știă, tot din izvor oficial, că voluntării au să fie liberați zilele acestea spre a se 'ntoarce pe la căminuri, fiindcă războiul s'a sfârșit.

– Dar... întrebă distras d-l Stavrache, ce s'o mai fi făcut cu tâlharii prinși astă-primăvară?

Tâlharii fuseseră osândiți la diferite pedepse și de sigur erau și așezați la locurile de muncă.

– Care va să zică, clipi gândul hangiului, nici vorbă n'a fost la judecată despre popa, despre capul și gazda tâlharilor. Aoleu! Ce mai judecători!

... Dar o să 'ndrăznească să se mai întoarcă?

... Dar dacă îndrăznește și se 'ntoarce?... Atunci, ce-i de făcut?

... Da! dar sergentul se poate întoarce; popa, ba!

... Dar dacă 'i vine așa o nebuneală sergentului să spuie că el e stăpânul averii, întâmple-se orice s'o întâmplă! că odată a purtat barbă și plete.

... Da, dar atunci procurorul îl rade și 'l tunde deabinele.

... O veni?... n'o veni?...

Pe când d-l Stavrache își ridică așa de sus interesanta-i clădire de ipoteze, iacă-tă altă scrisoare: e tot dela Turnu-Măgurele – de astădată însă e slovă străină... Slovă străină!... Ei! lucru Dracului!...

«Salutare, domnule Stavrache, n'avem onoare să vă cunoaștem, dar venim să îndeplinim rugămintea unui brav camarad, sublocotenentul Iancu Georgescu, voluntar înaintat din grad în grad în timp de campanie, mort pe câmpul de onoare de trei gloanțe inamice primite în pânțe. Am stat la căpătâiul lui plângând până când a închis ochii. Mare păcat că s'a prăpădit așa viteaz soldat! Un moment nu a arătat lașitate; deși foarte slăbit de atâta durere și pierdere de sânge, tot glumiă; zâmbind și-a cântat singur popește foarte frumos: vecinica pomenire! apoi ne-a dat adresa dumatle și ne-a rugat să-ți scriem negreșit să-l ierți, fiindcă acum s'a spălat în sânge, și să-i spui maică-sii, bătrânei, pe care o

cunoști, să-i poarte regulat de grija sufletului. Pe urmă a 'nceput să aiurească și s'a sfârșit.

Salutare: sub-loc. Marin Dobrescu; sergent-major, George Popescu».

D-l Stavrache a plâns mult, mult, zdrobit de trista veste. Dar un bărbat trebuie să-și facă de inimă! Nu trebuie să se lase copleșit așa de durere. A strâns bine scrisoarea; s'a spălat frumos pe ochi; a pus caii la brișcă și a plecat repede la târg să întrebe pe avocat, cu ce forme intră cineva regulat în stăpânirea averii unui frate bun pierdut, care n'are alt moștenitor.

## II

De mult acuma d-l Stavrache stăpânește merazul rămas dela frate-său, părintele Iancu, de a cărui urmă nu s'a mai putut da și despre care nici nu se mai pomeneste.

Avocatul povățuise destul de limpede pe hangiu...

Un om stăpânește o avere; cu drept ori fără drept, o stăpânește. Câtă vreme nu'l supără nimeni, câtă vreme nu se ridică nici o pretenție asupra-i, el n'are nevoie să ia nici o măsură legală. Și mai la urmă, situația d-lui Stavrache este mai limpede decât a oricărui proprietar.

– Avere a fost a Popii?

– Da, a Popii.

– Făcută de el, din munca lui?...

– Cea mai mare parte.

– Popa are copii?

– N'are.

– Are femeie?

– Nu.

– Are părinți?

– Nu.

– Mai are alt frate?

– Nici unul, decât pe mine.

– Atunci... stăpânește sănătos, a adăugat avocatul, și dacă te-o supără cineva, atunci vino la mine... Numai unul singur te-ar putea călca...

– Cine? întrebă d-l Stavrache.

– Popa.

Moștenitorul zâmbi și cu siguranță răspunse:

– Aș! nu mai poate călca, săracul!

Apoi, văzând că răspunsul său prea sigur face o impresie ciudată avocatului, se grăbi să adauge cu tonul cel mai duios:

– Cine știe unde s'o fi prăpădit bietul frate-meu, dacă n'a mai venit el la avutul lui de atât amar de vreme!

Au trecut cinci ani dela războiu și nimeni, în adevăr, n'a supărat pe d-l Stavrache, afară decât popa Iancu volintirul, care venia din când în când, de pe altă lume, să turbure somnul fratelui său. Avocatul avusese dreptate. Singur popa avea dreptul să neliniștească pașnica stăpânire a hangului.

Dar orice se 'ntâmplă des, nu ne mai mișcă; orice minune a treia oară, trebuie să ni se pară lucru foarte firesc. Pentru aceea, hangul primii fără multă emoție vizita înstrăinatului, care venia cine știe de unde, de departe.

D-l Stavrache stă în odăiță, căutând să desfacă niște socoteli încărcate, când intră nenorocitul fugar.

Stins de oboseală, bolnav, cu fața hiravă, și cu ochii'n fundul capului ca în clipa morții, ocnașul era îmbrăcat în haina vărgată dela ocnă, de unde scăpase ca prin minune, pilindu'și lanțurile.

Umblase prin codri, nemâncat; trecuse prăpăstii; haina și nădragii îi erau numai sdrențe; opincile sfâșiate; palmele și tălpile picioarelor și gleznele pline de sânge. Dar în sfârșit, ajunsese la frate-său.

– Ticălosule! strigă d-l Stavrache, ne-ai făcut neamul de răs! Să piei să nu te mai văd! Pleacă! Du-te înapoi de-ți ispășește păcatele!.

Fugarul a plecat oftând și când a ajuns în prag:

– Nene, zice, fă-ți pomană, dă'mi o bărdacă de apă.

Atâta a putut să zică și a picat jos moale ca o cârpă.

Lui d-l Stavrache i s'a făcut milă; s'a repezit să-l ridice ca să-l puie pe pat: nu-l putea lăsa să moară ca un câine. Ocnașul în luptă cu moartea, s'a acățat de frate-său cu o mână de gât și cu alta de brațul stâng. Hangiul a dat atunci să-l salte de jos; a încercat odată, de două, de mai multe ori din răputeri – de geaba: toate opintelile și sudorile fuseseră de prisos; trupul greu ca plumbul eră peste puțină de deslipit dela pământ.

Hangiul simțind că se frânge dela mijloc, voi să dea drumul murindului și să se ridice în picioare ca să răsuflă și să-și recapete puterile. Dar încercarea aceasta fù și mai grea decât cea dintâiu: ocnașul, în ceasul morții, se încleștase cu o putere covârșitoare de gâtul și de brațul hangiului.

Se opintî încă odată cu supremă energie, ridică dela pământ pe nenorocit; dar acesta fù apucat de un cutremur grozav, se sbătù din toate încheieturile și, biruind cu greutatea-i de mortăciune, cea din urmă putere de împotrivire a lui Stavrache, îl îngenunchiă, îl trânti jos și-i puse, ca un luptător teafăr, genunchiul pe piept. Apoi, începù să răză ca un nebun, scrâșnind din dinți, și-i zise:

– Gândeai c'am murit, neică?

A stat mult astfel d-l Stavrache supus sub călcâiul ocnașului; mult a suferit în ochi rânjeala acelei fiare. Dar când nebunul a voit să-l sugrume, atunci hangiul, smintit și el de frica morții, a făcut o săritură desnădăjduită... Ocnașul a sărit cât colo ca un mototol, a bufnit în ușă, ușa s'a deschis de perete, și mototolul a pierit în întunerecul nopții.

D-l Stavrache eră 'n picioare, în mijlocul odaiei, tremurând din toate încheieturile și făcându-și cruci peste cruci... Dor de frate – bine; dar urâtă vizită.

Până la ziuă, d-l Stavrache s'a plimbat p'în odaie de colo până colo; s'a 'nchinat într'una rugându-se fierbinte pentru odihna sufletului răposaților, și a băut mereu rachiul bun, ca să-și îndepărteze gândurile rele.

A doua zi s'a dus la biserică și a aprins lumânări pentru sufletele morților. Apoi, deși sdruncinat, și-a văzut omul de daraveri, mai pe ici, mai pe colea... mai cu seamă și-a petrecut vremea cu niște vin care pornise să se turbure și să se oțetească... acù eră limpede ca untdelemnul franțuzesc și dulce ca mustul năspit. Toată ziua nu i-a cerut inima nimica; a băut doar două-trei năstrape de zeamă de varză; tocmai în spre seară de tot a gustat nițel pește sărat cu usturoiu și a băut câteva pahare de vin nou. Pe urmă s'a 'nchinat frumos și s'a culcat cu gândul la cine știe ce.



---

Afară plouă mărunțel, ploaie rece de toamnă, și boabele de apă prelingându-se de pe streșini și picând în clipe ritmate pe fundul unui butoiu dogit, lăsat gol într'adins la umezeală, făceau un fel de cântare cu nenumărate și ciudate înțelesuri. Legănate de mișcarea sunetelor, gândurile omului începură să sfârâie iute în cercuri strâmte, apoi încet-încet se rotiră din ce în ce mai domol, în cercuri din ce în ce mai largi, și tot mai domol, și tot mai larg. Când cercul unui gând ajunsese 'n fine așa de larg încât conștiinței îi eră peste puțință din centru să-l mai urmărească din ce se tot depărtă – omului i-se pare c'aude afară un cântec de trâmbițe... militari, de sigur.

Hangiul ascultă mai bine: cântecul strălucește din ce în ce mai tare. Se apropie.

D-l Stavrache iese afară pe prispa cârciumii.

E o zi luminoasă de primăvară.

În adevăr sunt niște militari, o companie care urcă la deal în marș de paradă. Tot satul: oameni, copii, câini fac alaiu după militari.

Au ajuns în fața hanului. Căpitanul comandă oprirea pe loc.

Hangiul rămâne trăsnit: Căpitanul!

Căpitanul bagă sabia în teacă și înaintează către d-l Stavrache; acesta se dă pas cu pas mereu înapoi până în cârciumă, închide repede ușa și 'ncearcă s'o încuie; dar până să clipească, ușa sare din țățâni, și căpitanul s'arată 'n prag și, râzând cu hohot, strigă:

– Gândeai c'am murit, neică?

Stavrache trece 'n tindă – căpitanul după el; fuge în odăiță – de geaba: nesuferita arătare îl urmărește de aproape.

Ne mai putând răbdă prigonirea, hangiul se repede sălbatic și apucă de gât pe căpitan; acesta se lasă fără a face o mișcare.

Hangiul se 'ndârjește și-l strânge de gât, îl strânge din ce în ce mai tare: simte cum degetele-i pătrund în mușchii grumazului, strivindu-i, afundând beregata, sfărâmând încheietura cerbicei. Dar cu cât strânge mai tare, cu atât chipul căpitanului se luminează; cu cât el scrâșnește, cu atât militarul râde mai sgomotos și mai vesel. Și când d-l Stavrache își descleștează degetele amorțite și cade pe o laviță, căpitanul îl întreabă:

– Gândeai c’ am murit, neică?

Și rămase multă vreme în picioare, cu mâinile încrucișate și cu privirea ținută asupra lui Stavrache. Apoi făcù un semn poruncitor, la care hangiuul se supuse. Ieșiră amândoi pe prispa din drum. Căpitanul dete comanda plecării, trâmbițele sunară, soldații își ridicară armele și, urmată de obștea satului, compania plecă, în frunte cu căpitanul al cărui răs acoperiă cântecul trâmbițelor și sgomotul mulțimii.

---

Disdedimineată, d-l Stavrache, tremurând de friguri, erà la popa satului rugându-l să vie negreșit până seara să-i facă sfeștanie acasă...

### III

Erà o sloată nepomenită: ploaie, zăpadă, măzărică și vânt vrăjmaș, de nu mai știà vita cum să se ’ntoarcă să poată răsufli. Deși aproape de nămieș, în tot satul erà astâmpăr desăvârșit ca’n puterea nopții; ba nici glas de câine nu se mai auzià – cine știe în ce adăposturi se odihneau paznicii curților! Drumul par’că erà pustiu: care om cuminte să’nfrunte așa tărie de vreme? Pe la toacă, s’a hotărât vântul să bată numai dintr’o parte; ploaia a contenit; a ’nceput ninsoarea mărunțică și deasă, și s’a pornit crivățul s’o vârtejească. Așa vreme ține trei zile și trei nopți: halal de cine n’are nici pentru vatră, nici pentru căldare!

D-l Stavrache n’a mai ridicat oblonul prăvăliei. Singur la tarabă, ce să facă omul? Mai bea un rachiu, mai morfoleşte un covrig uscat și se gândește mai la una, mai la alta. Dar e frig în prăvălie. Mai înțeleg să se canonească negustorul când știe pentru ce; dar așa, de geaba! Pe așa vreme e de prisos să mai aștepți mușterii. D-l Stavrache încuie cizmigeaua, pe urmă prăvălia și trece ’n odaie, la căldură: călători n’or să mai treacă, și toată lumea din sat știe să intre pe porțiță ’n curte și să bată la ușa din dos.

În adevăr, după ce se desmorțește bine d-l Stavrache la gura sobei, iacătă, pe ’nseratele, că bate cineva la ușă.

– Care-i acolo? întrebă hangiuul.

– Eu, domn Stavrache, răspunde un glas slab de copilă... Deschide...

Hangiul trage veriga. Vântul de-afară duhnește pe ușă aruncând înăuntru o fetiță foarte rebegită. Copila d'abiă poate vorbi; fălcile îi sunt înțepenite de frig, deși, pe potrivă de copil sărac, e destul de bine îmbrăcată: are peste cămășuță minteanul lui tată-său; pe picioarele goale niște cismulițe vechi ale mării, și pe cap un testemel.

– Ce vrei?

– M'a trimes maica, să-i dai de un ban gaz, și taica de doi bani țuică.

Și fata scoate de sub mintean cu băgare de seamă două clondire.

– Da'... zice să nu mai pui gaz în a de țuică și țuică'n a de gaz, ca alaltăieri, că iar mă bate... și... să măsoți bine...

– Da' bani ai adus?

– Ba!... zice că să scrii.

– Iar să scriu?

Și d-l Stavrache, urmat de fetiță, trece 'n prăvălie bolborosind:

– Scrie-v'ar popa să vă scrie, de pârliti!

În prăvălie d'abiă se mai vede. Fetița, apropiindu-se de d-l Stavrache, care-i toarnă țuică, rămâne cu ochii pe un covrig stingher, uitat pe tarabă. Hangiul s'apleacă sub tarabă să ridice tinicheaua cu gaz; în clipa aceea, fetița întinde mâna, ia covrigul și dă să-l vâre iute sub mintean; dar d-l Stavrache se ridică. O fi tras cu coada ochiului, ori știă că fusese un covrig pe tabară și acū pierise? că fără vorbă, lip! o palmă peste obrazul înghețat.

– Lasă covrigul jos, hoțo!... De mici vă 'nvățați la furat, fire-ați ai dracului!

Fata a lăsat covrigul și a pus mâna la obrazul încălzit. Apoi a luat cuminte sticlele, le-a ascuns sub mintean și a pornit afundându-se în negura nopții viscoloase.

Hangiul a încuiat ușa, a mai aruncat o răgălie în sobă, a mai băut un păhăruț, a mai cotrobăit prin odaie... Să fi trecut așa ca la vreun ceas, când prin urletul viforului, i-se pare c'aude glasuri de oameni afară... Ascultă cu dinadinsul – urechea nu l'a amăgit. De astădată se aud și bătaii în ușa dela drum a prăvăliei. Mușterii... călători... Cine dracu mai umblă pe vremea asta! Hangiul aprinde o lumânare și trece 'n prăvălie la ușe, unde cei de-afară bat mereu.

– Care-i acolo?

– Oameni buni!

E o sanie cu clopoței afară. D-l Stavrache deschide.

– Bună vremea! zice o momâie de om, înalt și spătos, cu o glugă mare, și intră, pe când altul, tot așa de îmbrobodit, stă în fața cailor, cari nu se pot astâmpără locului de bătaia vremii.

– Bună să-ți fie inima! răspunde gazda.

– Ne rugăm dumitale, negustorule, de adăpost pentru la noapte. Nu mai e chip să mergem înainte, caii prăpădiți, noi degerați. Să punem caii la grajd și nouă să ne dai un colțișor până la ziuă.

– Bucuros, zice hangiuul... Dar dacă o fi poarta nemețită, e greu de deschis.

Din norocire, poarta eră nemețită numai pe din afară; pe dinăuntru, fiind adăpostit dinspre partea hanului, locul eră limpede. Doi argați ieșiră din grajd, poarta trosni spărgându-și lipiturile de ghiață, sania fù trasă în curte și caii puși la iese.

Cei doi musafiri suiră pe prispă, își scoaseră glugile, se scuturară bine de zăpadă și intrară 'n căldură. Se vedeau pe cât se poate vedeà pe 'ntuneric, oameni cu dare de mână, cirezari, orzari, ori cine știe ce...

Când d-l Stavrache se 'ntoarse peste câteva minute în odaie, aducând pe tavă vin și pahare, găsi pe unul din musafiri în picioare, încălzându-se lângă sobă, acela care intrase întâi; celălalt eră culcat pe pat cu fața la perete: drumeț obosit, se 'ntinsese să-și desmortească oasele.

– N'ai ceva mezelic?

Se află... Măsline, costițe de rămător, afumate, pastramă și telemeà... Pe când gazda căută în prăvălie, cu ușa dela mijloc deschisă, auzi pe musafiri vorbind așa de încet că nu putu înțelege un cuvânt. Dar întorcându-se cu mezelicul, văzu că fusese o părere. Amândoi musafirii erau la locurile de mai nainte, ba cel culcat începuse să sforăie.

– Lasă-l să se odihnească: e foarte trudit! zise cel din picioare, și așezându-se singur la masă, începù să guste cu mare poftă.

Mâncând, firește, începù vorba.

– Strașnic viscol, domnule!

– Da' de unde sunteți dv.?

– De departe...

– Și încotro vă duceți?

– Nu știu... Să mă crezi că nu știu. M'a luat prietenul cu el așa, tovarăș de drum, și uite ce sfântă de vreme ne-a apucat.

– Ciudată vorba dumitale! zise hangiu, ridicând sprâncenile; să umble omul așa pe drumuri fără să știe unde merge...

– Ei, de! răspunse simplu musafirul; vezi?

– Și-și urmă gustarea liniștit. După ce se gândi nițel, gazda:

– Dumneavoastră sunteți... negustori?

– Nu.

– Funcționari...

– Știi, nici tocmai funcționari; dar... cam așa.

– Am înțeles: vorba vine, umblați la inspecții.

– Ba nu!

După o pauză, în timp ce musafirul bău unul după altul două pahare de vin:

– Bravo! bun vin ai, domnule Stavrache.

– De unde știi că mă chiamă Stavrache?

– Mi-a spus prietenul.

– Da'... dumnealui... de unde știe?

– Știu eu? Mi-a spus pe drum, că mi-eră frică să înoptăm pe așa vreme; zice: n'ai grije; mânem aici aproape, la han la neica Stavrache.

– Pe semne că m'o fi cunoscând dumnealui! zise hangiu și dete să se apropie de pat, să vadă mai bine pe omul care dormia cu fața la perete. Când, deodată:

– Cum să nu te cunosc, neică Stavrache, dacă suntem frați buni? zise omul de pe pat, râzând și ridicându-se drept în picioare în fața hangiuului.

Tot viforul care urlă în noaptea grozavă să fi năpădit dintr'odată în țeasta lui Stavrache, nu l'ar fi clătinat mai cu putere decât înfățișarea și vorbele acestea!

Hangiu deschise gura mare să spună ceva, dar gura fără să scoată un sunet nu se mai putu închide; ochii clipiră de câteva ori foarte iute și apoi rămaseră mari privind țintă, peste înfățișarea aceea, în depărtări neînchipuite; mâinile

voiră să se ridice, dar căzură țepene dealungul trupului, care se'ntinse'n sus, înălțându-și gâtul afară din umeri, ca și cum o putere nevăzută l'ar fi tras de păr vrând să-l desprindă dela pământ unde par'că eră înșurupat... Dar după acest moment dintâi, trupul se înfundă repede mai jos chiar decât fusese; apăsându-și gâtul în umeri, ca și cum puterea nevăzută îl scăpase de păr, mâinile se ridicară și 'ncepură să frământa 'n sec din degete; ochii 'și întoarseră privirile din adânci depărtări de afară, afundându-le treptat înăuntrul bolții capului, în alte depărtări mai adânci poate; gura se 'nchise și fălcile se 'ncleștară.

– Șezi, neică, zise fratele mai mic, așezându-se la masă.

Hangiul ascultă.

– Te miri, firește, că mă vezi...

Hangiul zâmbi.

– Mă credeai mort, nu'i așa?... Aș! scrisoarea din urmă a fost o glumă...

Hangiul începù să râză.

– Uite, neică Stavrache, la ce-am venit noi... E vorba de dreptate frățească... Dumneata ai la mână cheazășie averea mea. Eu... de! până acuma m'am învățit în lume cum am putut; de-atâta vreme nu te-am supărat... Acù... ce să-ți mai spui? Am umblat cu banii regimentului... și de-aia am venit... să nu mă lași! nu mai e vorba de dreptate: de pomană îmi dai... Nu bei și d-ta cu noi?

Zicând acestea îi întinse un pahar. Stavrache luă paharul; îl duse spre gură, dar gura rămase 'ncleștată, tremurând și, ca și cum ar fi băut, deșertă paharul peste bărbie pe sân.

Musafirii se uitară lung unul la altul.

– ... Dacă până poimăine n'am cincisprezece mii, trebuie să mă 'mpușc... Neică! adaugă omul cu multă căldură; neică! să nu care cumva să mă lași... Nu zici nimic?

Drept orice răspuns, Stavrache se ridică în picioare foarte liniștit; se duse drept la icoane; făcù câteva cruci și mătănii; apoi se sui în pat și se trânti pe o ureche, strângându-și genunchii în coate.

Pe când musafirii steteau nedomiriți, uitându-se când la unul când la altul, când la omul ghiemuit, acesta începù să horcăie tare și să geamă.

Dormià?... Visà urât?... Așa de repede s'adoarmă?... Se preface?...

Dar n'apucară să-și pună din ochi atâtea întrebări, și horcăelile se porniră ca

un clocot, întrerupte de gemete din adânc, în timp ce trupul tremură tot mai tare și mai tare clănțănind din dinți.

Fratele se apropie de pat și atinse cu mâna umărul omului chinuit de cine știe ce vis. La acea ușoară atingere, un răcnet! – ca și cum i-ar fi împlântat în rărunchi un junghiu roșit în foc – și omul adormit se ridică drept în picioare, cu chipul îngrozitor, cu părul vâlvoi, cu mâinile 'ncleștate, cu gura plină de spumă roșcată. Ca o furtună se repezi, apucă masa și o trânti de dușumea, făcând tot țândări.

Lumânarea căzând se stinse, și odaia rămase luminată numai de candela icoanelor și de tăciunele din vatră.

Stavrache rămase o clipă cu mâinile ridicate cât mai nalt, dete alt răcnet sguduitor și se năpusti asupra lui frate-său: îl doborî la pământ, năruindu-se peste el.

– Săi, că mă omoară!

Tovarășul voi s'apuce pe Stavrache dela spate; acesta părăsi pe cel trântit, se 'ntoarse 'n loc și 'nhăță pe celălalt de gât: într'o clipă la pământ.

– Mă strânge de gât! vrea să mă muște!

Atunci începù o luptă crâncenă. Pe lângă o necovârșită putere față de amândoi uniți, hangiul mai aveà și o repeziciune de mișcări ne'nchipuită. S'ar fi sfârșit rău pentru musafiri înfiorătoarea tăvăleală, dacă nu'i dedea fratelui prin minte o stratagemă. Scoase repede cureaua dela brâu... Stavrache ocupat cu tovarășul nu luà seama că i-se întâmplă ceva la picioare; fratele i-le apucă, le 'nfășură de două ori strâns bine și închise căpatul curelii în cataramă; apoi îl apucă pe la spate dându-i cu sete pumni în cerbice. Stavrache lăsă pe tovarăș, dete să se 'ntoarcă în loc; dar picioarele nu se mai putură cumpănì. Fratele îi trase un pumn strașnic în furca pieptului, așa că Stavrache, șovăind, nu-l mai ajunse cu mâinile și se prăbuși ca un taur, scrâșnind și răgind.

Viscolul afară, ajuns în culmea nebuniei, făcea să trosnească zidurile hanului bătrân.

Până să se ridice hangiul într'un cot, îl răstigniră jos. Ii prinseră fiecare câte o mână, i-le răsuciră în loc, frângându-le degetele pe dos, apoi cu mare silă le împreunară pe amândouă din susul capului și i-le legară strâns cu brâul tovarășului, pe când Stavrache îi scuipă și râdea cu hohot. Acù erà legat butuc.

Tovarășul se suì în pat, luă candela dela icoane, să caute lumânarea printre

lucrurile risipite pe jos. O găsi și o aprinse. Cum îi dete lumina'n ochi, Stavrache începù să cânte popește.

– Ce-i de făcut? zise tovarășul cu groază.

– N'am noroc! răspunde fratele.

Sdrobit de luptă și de gânduri, omul se așeză încet pe pat și privi lung asupra celui ținut jos, care cânta 'nainte, legănându-și încet capul, pe mersul cântecului, când într'o parte când într'alta.

---



## KIR IANÙLEA



«Zice că odată, acù vreo sută și nu știu câți ani, a dat poruncă Dardarot, împăratul Iadului, să s'adune dinainte-i diavolii, dela mare pâ'n' la mic: unul să nu fie lipsă, că-i scurtează coada și'i lungește urechile! Și dacă s'au adunat ei toți cu toții, împăratul s'a tras de țacălie, scrâșnind strașnic, a tușit de i-a pârlit jețul, a holbat ochii la ei și le-a sbierat așa:

«Afurisiților! care dintre voi nu e zevzec să'i treacă pe sub nas toate și el să nu bage nimic la cap, trebuie să fi luat seama, ca și mine, că toți oamenii sosiți de pe la dâșii aici la noi nu se plâng decât numa și numa de soțiile lor; toată vina pentru pierzarea lor o aruncă în spinarea nevestelor; pe care'l întrebi de ce a ajuns aici: «femeia» și iar «femeia». Măi, am zis eu în gândul meu, adevărat să fie asta?... Pe spusele oamenilor, firește, mare temei nu putem pune, fiindcă-i știm ce iubitori de adevăr sunt. Dar iarăș nu-mi vine să las așa lucru ciudat fără de aproape cercetare; căci politica împărăției noastre cere să știm tot, fără greșală, nici îndoeală... Mai întâiu, eră să vă poruncesc a supune la casne fioroase pe toate femeile, doar de-om putea afla dela dâsele un crâmpeiu de adevăr; dar, pe urmă, m'am gândit că nici așa n'ajungem la mare ispravă; le cunoaștem și pe dumnealor cât de 'ndărătnice și de 'ncăpățânate sunt... Așadar și prin urmare, după multă chibzuință, am hotărât să trimit pe mititelul, pe Aghiuță... Ce? n'a venit Aghiuță?... Unde-i Aghiuță?»

Mititelul stă pitit tocma printre diavolii mărunței dela urmă, și pe când cuvântă Dardarot, el, trăgând cu urechea, își cântăria coada 'n mâni. Cum și-a auzit numele, a lăsat coada și a țipat:

– Aici sunt, Intunecimea ta!

– Apoi, dacă ești aicea, ce nu te-arăți mai la vedere? Vino 'ncoace, proclate! Te dai coadei, ai? Simțiși c'am să te pun la treabă și te pitești, să nu-ți vād mutra, să nu-mi aduc aminte de tine, mititelul taichii!

Și când s'a apropiat Aghiuță de tron, l-a 'nhățat Dardarot de urechi și scutură-l, de-i trosniă jungbietura – de dragoste multă ce aveà pentru el, fiindcă erà mititelul mucalit, și când se plictisià împăratul, de treburile împărăției, pe el îl chemà să-i spuie lafuri și să-i facă giumbușuri.

– Ascultă-mă, Aghiuță puiule... Dumneata numai decât ai să iei din comoara 'mpărătească suta de mii de galbeni aduși alaltăieri cu sgârcitul pe care'l îngropară cu talerul pârlitii de mahalagii, că 'ncepuse să le miroasă – zi o sută de mii de galbeni. Apoi, o să te 'mpelițezi din cap până'n călcâie în chip de om muritor și să te duci pe pământ, în ce loc ți s'o păreà mai potrivit. Acolo – ascultă bine, astâmpără-te cu codița! – să te căsătorești și să trăești cu nevasta zece ani. Pe urmă să te faci că mori; să-ți lași acolo trupul, și să te 'ntorci să'mi dai socoteală una câte una de toate pân câte ai fost trecut ca om însurat...

Bietul Aghiuță! știà el de ce stà pitit printre plevușcă, măcar că erà un drac și jumătate: bănuise ce-l așteptà, că iar o să-i dea cine știe ce grea sarcină. Când a mai auzit că o să aibă aface și cu femeie, a vârît coada 'ntre picioare; încă n'o puteà uità pe baba la care intrase să slugărească trei ani... Ii dedese baba de lucru – să-i îndrepteze un fir de păr creț: l-a tot muiat cu limba Aghiuță și l-a tras pân degete, zi și noapte fără repaos; de ce-l muià și-l trăgeà, de-aia firul se 'ncârlionță și mai tare; și așa și iar așa, până i-a ieșit dracului părul pân căciulă; s'a lipsit și de simbrie și de tot, ș'a fugit dela stăpână.

– ... Și să știi, a adăugat Dardarot, după ce a stat puțintel la gânduri, că în toată vremea de zece ani pe pământ, ai să fii supus la toate necazurile, slăbiciunile și ticăloșiile pământenilor... la neștiință, la sărăcie, robie, prostie și la mânie chiar, rămânând să te aperi de toate relele cum ai puteà și cum te-o tăia capul... Înțelesu-m'ai, puiule?

Ce să mai zică puiul? Nu mai încăpeà câr-mâr; că Dardarot, cât îi vorbise, nu'l slăbise din ghiară.

– Înțeles, Intunecimea ta!

– Apoi, dac'ai înțeles, puiule dragă, ce mai stai?

– Dacă nu-mi dai drumul de ureche...

Mare haz a făcut împăratul de vorba asta, și zice râzând:

– Ptiu! să nu te deochi!

Și l-a stupit pe mititelul în vârful nasului. Pe urmă, i-a lăsat urechea și, fără să mai zâmbească, răcnindu-i fioros «Ai plecat?», i-a tras un picior drept unde

'ncepe să'i zică spatelui coadă. S'a dus deaberbeleacul puiul până la comoara împărătească; a luat suta de mii de galbeni, și, p'aci ți-e drumul! într'un suflet, la 'mplinirea datoriei.

Pe drum s'a prefăcut în chip de om, nici matur, dar nici prea țăngău; om tocmai în puterea vârstei, frumos și arătos; și, după ce s'a gândit în care loc anume să meargă pe pământ, zice:

– Știi ce?... Am să mă duc la București... cunosc orașul... (că mai umblase de multe ori p'acolo), e loc de petrecere. Banul e scump; învățit bine, aduce peste sută la sută; vorba veche: dacă ești sărac, du-te 'ntr'o poliție bogată... din ce scapă printre degetele altora, poți culege destul; dacă ești bogat, du-te 'ntr'una săracă... din orice firimitură dă s'aducă un nevoiaș la gură, îi smulgi peste jumătate.

Gândind astfel, cum a picat în București a tras în miezul târgului, la Hanul lui Manuc. Acolo, a chemat îndată un samsar și i-a spus să-i găsească fără zăbavă o pereche de case frumoase, cu încăperi multe pentru stăpâni, musafiri și slugi, la aer curat, cu grădină și fântână 'n curte, cu pivnițe, bucătării, spălătorii, cu grajduri și șoproane, în sfârșit cu toate câte trebuiesc pentru așezarea cuviincioasă a unui negustor chiabur. La vreo câteva zile, casele erau și dereticate cu tot dichisul – niște case mari în mahalaua Negustorilor; și slugi peste slugi, și cai la grajd, și calești în șopron...

Stăpânul casei, cunoscând păcatul oamenilor și mai ales al femeilor, că or să'l descoasă care mai de care, că să'i afle rostul – că de unde e, cine e, cu ce trăește, ce caută aici și câte altele – a chemat pe jupâneasa bătrână, – o cotoroanță zugrăvită și smălțuită, pe care o pusese mai mare peste slugi, să poarte cheile și să ducă grija de toate, – a poftit-o să șază jos pe chilim, iar el, de pe divan, trăgând ciubuc, s'a apucat a-i povesti păcum urmează.

– Uite, dragă kera Marghioalo... Mie, cum ți-am mai spus, îmi zice kir Ianulea... Eu sunt de felul meu din părțile de spre Sfântagora. Părinții mei, oameni de jos, se țineau cu o liveadă mică de măslini. Pe când îplineam șapte anișori, le-a venit părinților dorința să meargă la hagialâc; și așa, după ce au făcut rost de ceva parale, m'au luat împreună și ne-am dus călare pe catări până la portul Salonicului. Acolo, ne-am suit pe o corabie mare, care așteptă cu pânzele ridicate, vânt, ca să pornească spre miazăzi către Iafa. N'a trecut mult; a 'nceput să sufle vântul așteptat; s'au umflat pânzele, și am pornit. Trei zile cu soare și trei nopți pe lună am mers tot drept înainte fără nici o supărare. Noi

mâncam, după datină, post. Cam a treia zi, am mâncat la nămiez fasole și ridichi... Ce să te pomenști?... Așa pe la toacă, au început amândoi părinții mei să se ție cu mâinile de pânțe și să se vaite grozav: «mor» și iar «mor»!... Căpitanul, văzându-i cum se svârcolesc și se sgârcesc în dureri de moarte, a chemat degrab pe un călugăr papistaș, care se suise cu noi pe corabie, om învățat, priceput și la căutarea boalelor. Până să vie acela, bolnavii începuseră să 'nvinețească și d'abiă i-au putut spune ce mâncaseră – fasole și ridichi. Călugărul a 'ntrebat încă odată:

– Înțeleg, fiilor; dar trebuie să'mi spuneți: ați mâncat fasole și ridichi, ori ridichi și fasole?

Iar mama i-a răspuns cu glasul leșinat:

– Ridichi și fasole...

– Atunci, nu prea e bine! a zis călugărul.

Și a poruncit să'i frece pe pânțe cu câlți aspri... Dar de geaba i-au frecat până le-au jupuit pielea; că, pe când răsăriă luna, tata întâiu și mama îndată după el, și-au dat otpustul... Eu, copil, ce să fac?... Mă țineam plângând tot după căpitan și după călugăr, și i-am auzit vorbind așa; zice căpitanul:

– Părinte, dac'o fi choleră, m'am nenorocit; patruzeci de zile nu'mi dă voie să intru 'n port, mi-se strică marfa și rămâiu sărac pe drumuri!

Dar omul învățat i-a răspuns:

– Nu e choleră cum nu sunt eu călugăriță. Asta e un fel de boală care bântuie mai cu samă în postul Paștelui la christianii răsăriteni... Greșesc oamenii, – c'asă e bietul om, supus greșelii, – mănâncă întâiu ridiche și pe urmă fasole... Vezi bine, ridichea își repede tăria 'n sus, iar fasolea își năvălește puterea spre partea dimpotrivă; una 'mpinge, alta nu se lasă; se 'ncinge luptă cu iuțeală mare în măruntaie, cârcei peste cârcei, până se face încurcătură 'n mațe, de se sparge praporul – și se prăpădește omul de *hurdùharismos* – așa zic Grecii la năprasnica asta de boală.

– Dar nu se ia?

– Deloc; n'ai nici o grijă.

I-au înfășat frumos pe bieții părinții mei în niște cearșafuri curate; le-au aprins câte o lumânare de ceară la cap; un alt călugăr grec i-a prohodit și, de dimineată, când s'a arătat soarele d'asupra talazurilor – «vecinica lor pomenire!» – una! două! trei! i-au aruncat în adâncime... Pe mine, văzându-mă plângând, și-

a făcut pomană căpitanul de m'a luat pe procopseală – întâiu slugă, pe urmă ajutor, mai apoi tovarăș... Nu'ți mai spui, dragă kera Marghioalo, pân câte necazuri am trecut; câte ocări, înjurături și bătaii am înghițit; de câte ori eră să pier în vultoare; de câte ori m'au amăgit împrejurările și înșelat lumea – mai ales de când am încăpuit eu singur o corabie și m'am apucat de negoț pe seama mea, fără alt stăpân nici tovarăș decât norocul meu! Nu'ți mai spui cum am scăpat odată cu vieața numa'n pielea goală, că, după ce umblasem șapte luni pe ape, tocmai când să intru în Țarigrad, mi s'a aprins corabia încărcată cu cositor și chihlibar de peste două mii de lire, pe care le cumpărasem cu piper și curmale nici de trei sute! Nu'ți mai spui câte și mai câte am pățimit, prin atâtea depărtări, pe mări și pân țări cu fiarele, și, încă mai grozave, cu oamenii!... Destul să-ți spui că, încet-încet, m'am chivernisit cum se cade, ajungând să am o stare destul de bună pe potrivea mea... Am învățat, cât am colindat pân lume, purtările cele frumoase; știu destule limbi străine – încai despre a românească, pot zice, fără să mă laud, că o știu cu temei; măcar că de viță sunt arvanit și nu prea am învățat buche, dar, drept să'ți spun, la asta nu mă dau pe nici un rumân, fie cât de pricopsit cărturar. Imi plac cu deosebire limba și lumea de-aici, și, așa, fiindcă m'am săturat de atâtea primejdii ale călătoriilor, de atâta bătaie de cap și de inimă ale negoțului, am venit să m'așez aici, în Valahia, la București; să mă bucur în isihie de rodul îndelungatei mele trude...

– Doamne, kir Ianuleo, a zis kera Marghioala; pân multe ai mai trecut și dumneata!... Dar să nu-ți pară rău! Incai n'ai pățimit ca atâția alții degeaba! Frumos ești, voinic ești, bogat ești! de trăit știi să trăești!... Halal să'ți fie!

Iar kir Ianulea a adăugat:

– Uitam ceva... Ascultă, rogu-te bine, dragă kera Marghioalo: să nu care cumva să aflu că ai spus la vreun vecin, ori altcuiva – da măcar tatii, de s'ar întoarce din fundul mării – câte le aflași acù dela mine, că, vezi dumneata? câtă nevoie am de slujba dumitale, ca femeie cinstită și credincioasă ce te știu; cât sunt eu de blând și cât ești de bătrână, nu'ți caut!... te cotonogesc! îți rup ciubucul ăsta pe șale și te dau ș'afară din pâine, cu ocară!... Ai priceput?

– Vai de mine! a zis bătrâna; s'ar putea?... N'am obiceiul!... In vieața mea n'am mâncat labe de puiu!... Hei! kir Ianuleo; eu am slujit la case mari boierești... Câte am văzut ș'am auzit eu!... n'am vreme acuma să ți le povestesc!... dar, lasă...

– Ei, eu atâta'ți spui dumitale... te nenorocesc!... s'a ispravit!

– Să mă omori! a zis jupâneasa și n'a mai stat; s'a ridicat de pe chilim și a

plecat de grabă cu cheile la treburile ei.

Până seara, toți ai casei; până'n două zile, mahalaua ntreagă; până'ntr'o săptămână, tot târgul... toată lumea a știut istoria lui kir Ianulea mai bine chiar de cât el; corabia arsesse de trei ori; chihlibarul prăpădit făcea douăzeci de mii de lire; iar de atunci, în post, nu mai mănâncă nimeni ridichi cu fasole, toată lumea mănâncă fasole cu ridichi.

Cu azi, cu mâine, a făcut cunoștință kir Ianulea cu fel de fel de negustori, ba și de boieri; a nceput să meargă pe la ei și să-i poftască pe la el, la sindrofie. Și la toată lumea plăcea, fiindcă era om deștept și blând, cu multă știință despre ale lumii, cu purtări alese și, mai vârtos, cu dare de mână: levent și galantom, pătruns de filotimie și de hristoitie – într'un cuvânt, adevărat om de omenie. Astfel, care dintre negustori ba chiar dintre boieri aveau mai multe copile decât stare, umblau cu dinadinsul să'l ginerească. În vremea asta, el și pusese ochii pe o tânără din vecini – o chema Acrivița, fata a mai mare a lui Hagî Cănuță, toptangiu pe vremuri. Hagîul, vădov, era om de seamă, însă cam ifiliu pe potrive greutăților casei lui, fiind împovărat de trei fete, una după alta gata de măritat, și încă doi feciori, – băieți buni, aminteri, da cam nepricopsiți; așa că puțină nădejde de zestre dela Acrivița. Dar zestre'i trebuia lui kir Ianulea? Fata era vestită de frumoasă; numai atâta cusur avea și ea, că se uită, uneori, nu totdeauna, cruciș; dar tocmai asta îi plăcea cu deosebire. Fata'l plăcea și ea pe el... A cerut-o Hagîului, iar acesta, fără nazuri multe, i-a dat-o.

Fiind și kir Ianulea, ca tot omul, supus slăbiciunilor omenești, era stăpânit de patima fuduliei; îi plăcea să trăiască domnește, numa'n petreceri scumpe, împărțind în dreapta și'n stânga daruri prețioase. Așa dar, a făcut o nuntă strălucită cum nu se mai pomenise vreodată în mahalaua Negustorilor; încât bărbații ziceau: «Trebuie să fie putred de bogat, arvanitul!... Văzuși, nene, ce bine a lovit-o sărăcia de Hagîu!», iar femeile: «Poftim, soro, noroc pe chioara lui Cănuță!»

Cum a adus-o kir Ianulea în casă cu lăutari, par'c'a întors-o pe dos. Până la sfârșitul cununiei, duminică seara, era blândă și supusă ca o mielusea; dar, luni dimineață, s'a ridicat din pat ca o leoaică... A chemat toate slugile, femeii și bărbați; s'a uitat odată chiorăș de i-a băgat în spaime pe toți și, de față cu bărbatu-său, le-a zis:

– Să știți că de azi încolo sunt eu stăpână aici! Și să mai știți că cu Ianuloaia

n’o să vă meargă cum vă mergea cu prostul de Ianulea! și încă să mai știți că eu am toane: pe cine m’o supăra cu atitica măcar, îl plesnesc și-l trimit numaidecât la Agie să’și ia merticul și de acolo! Scurt!... Ați înțeles?... Aid’ acuma! ieșiți afară!

De atunci, zi cu zi, cocoana se făcea mai aspră și mai țănoșă; și, de ce eră ea mai țănoșă și mai aspră, d’aia kir Ianulea o iubiă mai tare; și de ce creștea dragostea dumnealui, de aia’i creștea și ifosul dumneaei. Toată ziua oftă omul după o vorbă mai dulce, ori după un zâmbet... Ea stă tot posacă și ’ncruntată. Dacă s’apropia de ea și da s’o mângâie, ca s’o mai îmbuneze: «Dragă Acrivițo, de ce ești supărată?», ea’l împingea cât colo:

– Ah! Ianuleo, fugi că n’ai haz de loc... nu vezi?

Alt bărbat, în locul lui, și-ar fi pierdut răbdarea și ori îi puneă picioru ’n prag, s’o potolească, ori o trimitea ’napoi la babacă-său, la Hagî Cănuță... Dar el, unde? Când îl împingeă, el îi cădea ’n genunchi: «Dragă Acrivițo, iartă-mă!» și dă să’i sărute mânilor; dar ea:

– Uf! Ianuleo, scoală-te! nu mai mă plictisi!

– Nu mă scol până nu mă ierți!

– Atuncea, stăi așa până poimăine, dacă poftești!

Și se sculă ea și plecă, după ce’i da cu tifla.

Kir Ianulea, ce să facă? Se uită după ea lung, cum ieșea înțepată fără să’și întoarcă ochii, măcar că o ruga cu lacrimi să nu’l părăsească așa... oftă, se ștergea la ochi și... o iubiă și mai mult.

A mers așa cât a mers, până i-a dat în cap cocoanei să ’ntoarcă foaia, să’l prăjească și pe altă parte: s’a prefăcut că’l teme, că e zuliară. S’a prefăcut azi, s’a prefăcut mâine, până a ’nceput chiar să crează. Omul da bani cu împrumut, și, firește, veneau la el boieri, cocoane, negustori, slujbași, fel de fel de lume cu daraveri. Cocoana Acrivița stă cu urechea la ușa, s’auză tot; și nu s’a mulțumit s’auză numai; a sfredelit ușa cu un burghiu, ca să și vază. Și ’ncai, nu tăcea? Li spuneă fără sfială ce auzise și văzuse, și ține-te: că ăla ți-a zis așa și i-ai răspuns așa; că pe aia ai strâns-o de mână și i-ai sărutat-o de trei ori, și, pe urmă, când a vrut să plece, ai luat-o de mijloc și te uitai la ea așa galeș, și ai dus-o până la ușa și iar i-ai sărutat mâna – și câte alte ponosuri și mai și.

Iar dacă el se jură că pe nedrept îl bănuiește, că el e dator să se poarte politicos cu lumea și mai ales cu cocoanele, ca orice negustor – ea începeă să’l

ocărască, făcându’l nerușinat și mincinos. Nu mai putea kir Ianulea; îi venia să se strângă de gât ca pițigoi și mai multe nu. Dar nici cu atâta nu se mulțumia cocoana. Nu’i era de ajuns cum le încornoră toate câte le auzia și le vedea pe ascunsele; ca să afle și mai multe, da bacșișuri la slugi să’l iscodească; ba a pus chiar pe un frățior al ei să nu’l slăbească de pe urme, să’i descopere toate «berbantlăcurile dumnealui». Firește că nici slugile, nici frățiorul, n’au putut afla nimica, fiindcă omul era un bărbat nu se poate mai de ispravă. Cocoana s’a pornit atunci cu ocări pe slugi, că’i mănâncă pâinea, ca niște «păcătoase, ticăloase și necredincioase»; frățiorului i-a strigat că ori e haple, ori «pe semne altceva», și i-a poruncit să nu’i mai calce pragul, că’i rupe picioarele; iar pe slugi chiar în fața lui kir Ianulea, le-a smintit în palme și le-a dat afară.

Cum a schimbat slugile, alte bănueli și alte certuri... Dar nici nu putem zice așa, fiindcă la ceartă unul spune una, altul alta, ori pe rând, ori amândoi deodată; în sfârșit, are parte fiecare de cuvânt; pe când aicea, țipă ocără și blestemă numai dumneaei, iar dumnealui ascultă, înghiți și tăce. Aflând slugile că în casa asta nu cântă cocoșul, se dedeau bine cu găina; îi turnau fel de fel de gogoși, care de care mai umflate, pe placul dumneaei: că dumnealui face și drege, că umblă așa și pe dincolo; și, fiindcă Ianuloaia era mulțumită cu astfel de slugi, apoi și ele ’și făceau de cap; furau de stingeau.

Totodată, Acrivița mai căzuse și la darul foițelor: casa plină de jucători, masă lângă masă – otusbir, ghiordum, ba și stos – și dulceturi, zumaricale, vinuri, cafele și vutci, și ciubuce peste ciubuce, ziua până seara, și noaptea până la ziuă. Pe lângă asta, era și agiamie și ’nfumurată că nimeni nu știe jucă mai bine ca ea – și, se ’nțelege, pierde gros. Toate cheltuelile și pierderile astea îl dedeau mult îndărăt pe kir Ianulea; nu se mai ajungea din venituri. De regulă nu zicea nimica; dar așa, uneori, cam în glumă, se ’ntâmplă să’i scape și lui câte o vorbă, bunăoară:

– Numa’ de nu ne-ar bate odată toba cu atâtea cacialmale!

Nu’i trebuia mai mult cocoanei...

– Da ce? nici atâta petrecere nevinovată să n’am în casa mea?... Dumneata nu trebuia să te fi ’nsurat, dacă te știai pârlit să iei pe Acrivița, fata lui Hagi Cănuță, care n’a fost învățată la casa părintească să’și mănânce de sub unghie!... Să fi luat o mahalagioaică sărmană, s’o ții încuiată pe măslina și pe mămăligă, să’ți spele rufele și să nu se ’ndure s’aprinză un muc de lumânare ’n casă! ori una, să’ți puie niște coarne, să nu le poți duce!... Nu ți-e destul că sunt cinstită, după ce că’ți rabd, ca o nenorocită, toate ticăloșiile și murdăriile dumatiale?... Eu



voiu să trăesc, d'aia m'am măritat; aminteri mă duceam la călugărie!... Și 'n sfârșit, dacă'ți place, kir Ianuleo! de unde nu, du-t'te plimbă, și să ne vedem când mi-oiu vedeà ceafa... fără oglinzi!

Intr'o zi, stând ei la masă împreună cu o sumă de musafiri, până s'aducă ciorba, a 'nceput din chiar senin Ianuloaia să vorbească despre o prietină măritată, care nu se află de față:

că s'a ținut cu beizadeà cutare, un copil! și Vodă, supărat foc, erà să puie să'i taie coadele și s'o trimiță surghiun la un schit, tocmai în fundul munților;

că a prins-o odată bărbatu-său, ziua 'namiaza mare, la Țurloaia, la chiolhan, la iarbă verde, cu consulul muscălesc și cu alți drăngălăi; – ȝiganii îi trăgeau de unul singur «Măi, cazace, căzăcele!» și ea chiuià și jucà numa 'n papuci, cu palmele 'n ceafă, apilpisită, ca un maladeț zaporojean;

că 'ntr'un rând, a plecat la Căldărușani, s'o spovedească sfinția-sa părintele Ioanichie, și a stat acolo de miercuri în săptămâna Patimilor până 'n săptămâna luminată după Izvorul Tămăduirii; – se plimbà toată noaptea cu duhovnicu 'n luntre pe lună și cântà de răsună lacul: «Frunzuliță lobodă, of! țațo, gura lumii slobodă!» iar părintele lucrà din lopeți și'i țineà isonul pe glas al optulea...

Și câte alte grozăvii.

Musafirii și mai ales musafirele făceau haz; iar bietul kir Ianulea, om cu hristoitie, făceà fețe-fețe. A răbdat el cât a răbdat, și zice, întâiu cu destulă blândețe:

– Bine, Acrivițo, scumpa mea! cum poți dumneata, mai ales că știi ce bun prieten sunt cu bărbatu-său... cum poți, fără să le fi văzut toate astea cu ochii dumitale, fără nici un temei, să catigorișești astfel pe o prietină, pe care o primim aproape în toate zilele în casa noastră?... Imi pare rău!

– Ei! apoi vezi-bine că dumneata o s'o aperi... că vă scoateți ochii unul la altul!

Și apoi le spune tuturor că acuma prietina nu se mai duhovnicește la Căldărușani: i-a pus lui kir Ianulea gândul... «să'mi spargă casa!» Da o s'o prinză odată și n'o s'o ierte cum a iertat-o Vodă; o să puie s'o tunză ca la cazarmă pe... și din «muscălescă» și «călugărească» n'o mai scoate.

N'a mai putut suferi kir Ianulea; s'a ridicat foarte turburat și s'a răstit odată tremurând:

– Ascultă-mă, Acrivițo! nu’ți dau voie, mă ’nțelegi, să mai zici o vorbă măcar despre o femeie care – poți spune dumneata toate murdăriile ce’ți trec prin gândul dumitale! – este mai cum se cade ca dumneata; că dumneata ești, mă ’nțelegi, mai îndrăcită decât talpa Iadului, și oricât de blajin să fie omul, îl scoți din toate răbdările! Să taci din gură, scorpie nebună, că pui de te leagă și te trimit la Balamuc, mă ’nțelegi!

Cocoana s’a ridicat și dumneaei și s’a năpustit asupra dumnealui, să’i arză o palmă; dumnealui s’a ferit repede ’ntr’o parte; iar dumneaei, de necaz că nu l-a putut nemeri, a luat castronul cu ciorbă de pe masă și i l-a aruncat în față – l-a opărit de sus până jos. Kir Ianulea și-a ieșit din pepene; s’a repezit cu pumnii ’ncleștați, s’o pilduiască; dar musafirii s’au pus la mijloc și l-au oprit în piept:

– Nene Ianuleo! stai, omule! nu șade frumos!

Și pe urmă, către dânsa:

– Mai potolește-te și dumneata, coană Acrivițo, pentru Dumnezeu! nu’l mai turbă!

Ți-ai găsit!... S’a pornit cocoana pe răcnete, să ridice mahalaua ’n picioare:

– Săriiți! săriiți, oameni buni! că mă omoară păgânul, arvanitul!... Mă bați, ai? după ce’ți râzi de casa și de cinstea mea, hoțule și pehlivanule!... Dacă te-ai îmbătat și ai poftă de bătut, du-te de’ți bate țiiitoarele de pân fundul mahalalelor, pe care le ’ndopi cu pumnii de lire și ’n casă te calicești până la lescaie, râtane! Da pe mine să mă bați? pe mine, mă! spurcăciune de bădăran?... pe mine, fata lui Hagî Cănuță, să ’ndrăznești tu să mă bați, păcătosule, janghinosule și râiosule?... Stăi tu, că te ’nvăț eu pe tine, cenghenè turcească!

Și până nu’i s’a stins glasul, n’a contenit... Firește că petrecerea n’a mai mers înainte... Au sărit toți musafirii, care mai de care: «Nene Ianuleo!» «Cocoană Acrivițo!»... că «la necaz spune omul multe»; că «are mâna cinci degete și nu se potrivesc unul cu altul»; și «că măruntaiele din om tot se ceartă uneori»; dar orșicum, «nu e bine să s’auză ’n lume de așa ’ntâmplări într’o casă de seamă!»... și așa mai departe, cu chiu cu vai, i-au împăcat. Dar, firește, s’a știut îndată în toată mahalaua că «biata Acrivița a lui Hagî Cănuță a ajuns de-o bate arvanitul – la masă! față cu musafirii! – după ce o ’nșeală cu care’i iese ’nainte!... și pe urmă prietenele: «Cum a fost ea crescută, mititica, și pe ce mâini a ’ncăput!... o s’o bage ’n pământ păgânul!»

Lui kir Ianulea i-a trecut repede necazul și iar «dragă ’n sus! dragă’n jos!

puiule și suflete», și orice porunceă dumneaei, dumnealui răspundeà:

– Cum poștești dumneata, *fos-mù, parighoria tù kosmù!* (vorbe frumoase, care 'nsemnează, pe elinicà: *lumina mea, mângâierea lumii!*)

În vremea asta, cocoana Acrivița se gândià:

– Eu cu budalaua, cu capsomanul ăsta de Ianùlea, mult n'am să mai fac purici... Ia să mă gândesc la viitorul meu...

Astfel, zi cu zi, i-a luat diamanticelele și sculele și argintăria, și le-a pus la păstrare acasă la Hagì Cănuță; pe urmă, a 'nceput să vînză și de pân lucrurile de preț ale casei, despre care «budalaua» habar n'avusese să facă și el, ca orice negustor cuminte, o catagrafie. Totodată, s'a luat cu binișorul pe lângă el; a 'nceput să'l mângâie și să'l mîglisească. După ce l-a răsucit și l-a fermecat cum a știut ea, când erau într'o seară amîndoi singurei la iatac, s'a pomenit kir Ianùlea că se repede dumneaei și'lia strîns în brațe și pupă'l!... El zice:

– Mă iubești, dragă Acrivițo?

Dar ea, uitîndu-se la el cruciș:

– Mai mă 'ntrebi, Ianulică, *fos-mu?*

N'a putut kir Ianùlea s'adoarmă toată noaptea de bucurie că s'a dat Acrivița lui pe brazdă... De acù 'ncolo, traiu, neneco! Despre ziua, când s'ațipească și el, haț! îl ia dumneaei iar în brațe și zice:

– Dragă Ianulică, am să te rog ceva... dar... să nu zici ba.

– Când am zis eu ba la vreo dorință a mătăluță, sufletul meu?

– Uite ce e... Tătița ar vrea să mărite și pe surioarele mele – să nu'i rămâie fete bătrîne 'n casă – c'au și 'nceput mahalagioaicele (le știi gurița) să le zică «iepele lui Cănuță» – și nu prea are cu ce să le 'nzestreze pe potriva lor; că dacă nu erà om cinstit și filotim cum e, ar fi avut astăzi stare!... Mulți bani are de luat de pe la boieri mari; ce folos, dacă deocamdată nu'i poate scoate?... Dar, după ce o 'nchide el ochii, firește, dumneata ai să fii mai mare între clironomi; ai să strîngi pe boieri în chingi, negustorește, și o să'ți intri 'n bani... Și... așa, m'am gândit să'l ajutăm noi; să le facem fetelor o zestre cât de micșoară; că, de! cine se mai însoară astăzi fără zestre, doar de dragoste?... Numai eu am avut noroc să te găsesc pe dumneata – și plăcut și bogat, și galantom și să mă iubești atîta!

Și pe urmă, strînge-l iar și pupă-l.

– Bine, puică, să le dăm... Cam cât?

– De! știu eu?... cam câte o mie-două de galbeni.

– Bucuros, sufletele!... adu’mi aminte mâine să mergem la Hagiul, să’i numărăm parălele... Acù, aide, bibilico, să ne culcăm.

Dar ea îl strânge iar și zice:

– ... Și pe urmă, uite... Frățiorii mei... Nu e bine să mai stea așa de geaba... M’am gândit să le faci dumneata rost de un capitălaș, să s’apuce și dânșii de vreo negustorie, că sunt gogiamite găliganii acuma, nu mai face să se lase tot în spinarea bătrânului: pun’te, masă! scoal’te, masă!... Ce zici dumneata, nu zic bine?

– Dragă puiule, nu știi că eu zic ce zici mătăluță?... Adu’mi aminte mâine dimineață... Acuma, hai să tragem un somn.

– Mai dă’mi o guriță, Ianulică, *parighoria tu kosmu!*

I-a mai dat o guriță, și au adormit ca niște copilași scăldați.

A doua zi, s’a isprăvit daravera: au fost înzestrate surioarele amândouă și amândoi frățiorii încăpuiți; iar peste vreo câteva zile, după ce i-a dăscălit pe larg cumnatul mai mare în toate privințele negoțului, ca om încercat, au pornit, cu chimirul plin, după marfă – unul, cu corabia, dela Galați către Smirna în spre părțile răsăritului; altul pân Brașov, spre părțile apusului către Lipsca, în chervan, cum umblau negustorii pe atunci.

Nu mai încăpea ’n piele kir Ianulea de fericire... Ziafeturi peste ziafeturi zi și noapte, cu toate bunătățile și trufandalele; chef și tîmbălău cu zeci de musafiri și de lăutari – și tot ce doriă Acrivița trebuia să se ’mplinească: Turnul Colții să’l fi cerut pe masă, kir Ianulea pe masă i l-ar fi adus.

Au mers lucrurile tot așa și iar așa; a tot băgat mâinile kir Ianulea în lada cu bani; a tot luat cu pumnul, la loc n’a mai pus nimic, pân’a dat într’o zi cu unghiile de fundul lăzii. N’avusese pân’acuma obiceiul nici vreme să numere ce aveă ’n ladă; acù i-a dat în cap să facă și asta, și nu i-a trebuit multă răbdare... Mai rămăseseră vreo trei sute și ceva de lire – să tot ajungă pentru coșniță și cheltueli mărunte pe vreo două-trei săptămâi... Dar, om cu fire neclintită, s’a gândit așa:

– Ei! ș’apoi?... ce’mi pasă?... Mâine-poimâine, se ’ntorc băieții cu marfa; ne apucăm de negustorie și, cu stăruință multă și puțin noroc, umplem lada la loc... Pân’ atunci, helbet! avem credit destul.

Și s'a pornit după împrumuturi... Alergau cu limba scoasă samsarii de colo până colo, să'i găsească bani cu ori și ce preț... Pân' acum, el luase dobânzi cam sărate; de acum ajunsese să plătească el camătă din ce în ce mai pipărată. Mai întâiu nu s'a prea băgat de seamă, dar n'a trecut mult și a aflat negustorimea că se clatină rău kir Ianulea; și mai ales că bântuiă p'atunci mare chesat asupra târgului, i s'a scurtat omului creditul de tot: cu mai bine de sută la sută și deabiă găsiă, și nu vreo sumă mai însemnată, doar num'așă de mezelic. Toată nădejdea lui se răzimă pe întoarcerea tinerilor, care, nu'și putea el închipui, de ce zăbovesc atâta, când toți negustorii plecați totodată, ba unii chiar mai târziu, se și 'ntorseseră dela tacsid, fiecare cu încărcătura lui, la potrivită vreme.

Pasă-mi-te, cumnățelei aveau cuvinte să zăbovească... Tocmai când să'și piarză kir Ianulea răbdarea, iacă-i sosesc, una după alta, două vești destul de urâte... Băiatului d'întâiu, pe când se 'ntorcea dela Smirna, i-se cufundase corabia încărcată; iar el, începător în ale negustoriei, a fost uitat s'o asigureze... Cel mai tânăr dedese la Lipsca, în iarmaroc, peste alt chilipir: se 'ntâlnise cu niște elini, de care mișună totdeauna pân îmbulzeala târgurilor mari; hoinărise cu ei pe la berăriile nemțești toată ziua, iar seara, merseseră 'mpreună la cafeneluța unui simbatriot, într'o ulicioară dosnică de lângă Casa Sfatului, să 'nvârtească un endekamisi, și pe urmă, la iuțeală, un stosișor; și așa, de pe la aprinsul lumânărilor până despre ziuă, îl lăsaseră tinichea: nu mai aveă băiatul nici cu ce să vie 'napoi acasă.

Cum s'a răspândit vorba și despre astea, au intrat la grijă mare creditorii lui kir Ianulea, că rămâne mufluz, și s'au adunat cu toții la cafeneaua dela Hanul-cu-Tei, spre a se sfătuî ce'i de făcut, ca să-l țină zi și noapte sub de aproape pază, nu cumva s'o șteargă înainte de sorocul plăților, cum au muflujii obicei. Pe de altă parte, văzându-se scos la selemet, l'a apucat pe kir Ianulea un fel de groază... Ce are să facă el de acum, căzut în sărăcie, în necinste și 'n ocară?... Or să'l vâre întâiu în temniță, și, pe urmă, când i-or da drumul, să 'ntinză mâna pe la porțile ălor de i-a 'ndopat cu atâtea bunătăți și daruri!... Și încă, treacă-meargă toate!... Dar ce te faci cu fata lui Hagî Cănuță?

N'a stat mult la gânduri spre a vedeă că alta nu'i mai rămâne decât să spele de grabă putina – să se ducă încotro vedeă cu ochii, până dincolo de Mărul-Roșu. Astfel dar, în faptul zilei, s'a sculat binișor, a strâns câtă drojdie se mai găsiă pe fundul lăzii, s'a dat jos la grajd, a poruncit să'i pună șaua pe un buestraș tătareșc, a 'ncălecat, spunând argatului că merge până la Snagov după plătică proaspătă, că are deseară musafiri la masă, a ieșit pe poartă la pas și... pe urmă, cu ochii tot

înainte, p'aci ți-e drumul...

Când a luat-o pe sub Mitropolie la stânga, cătră câmpul Filaretului, se luminase de răsărit, așa că, suind la deal, pân dreptul Cuțitului de Argint, și uitându-se 'napoi în vale, a zărit un pâlc mare de călăreți în goană venind par'că pe urma lui. În adevăr, bănuela îi eră întemeiată... Prinseseră de veste negustorii și porniseră repede după el cu ceauși dela Agie. El a vrut s'abată din drumul mare și s'o ia pe sub deal la dreapta, dar a dat de niște șanțuri; buestrașul s'a poticnit și l-a trântit cât colo... Atunci, omul s'a sculat, a părăsit calul și a apucat-o pe jos. A suit la niște uluci, le-a sărit; pe urmă, alt șanț și alte garduri, până când, rupt de osteneală, ajungând pe culme, s'a oprit în fața viișoarei unui mărginaș bondoc și 'ndesat, care tocmai se spală pe ochi de dimineață, la soare, în prispa cramei.

Kir Ianulea, cum l-a văzut, i-a zis gâfâind:

– Bună dimineața, neicuțule; cum te chiamă?

– Bună dimineața, jupâne... Pe mine Negoită mă chiamă; da pe dumneata?

– Kir Ianulea...

Și d'abiă mai ținându-l balamalele, a pășit pârleazul înăuntru și zice:

– Frate Negoită, fă-ți pomană și mă scapă! Umblă niște dușmani să puie ghiara pe mine, să mă nenorocească! Ascunde-mă undeva pe aici, și eu te fac om bogat... Iar, dacă, pân'oiu plecă, nu ți-oiu dovedî că te pot procopsi, atunci primesc să mă dai chiar dumneata pe mâna dușmanilor... Mă rog dumitale, frate Negoită, nu mă lăsa 'n pierzare! mă rog și iar mă rog!

Negoită s'a scărpinat în cap stând puțin la gânduri și a răspuns:

– Ascultă-mă, kir Ianulea: ce sunt dușmanii dumitale?... n'or fi boieri?... că de! drept să ți spun, cu boieri în cârcotă nu mă bag...

– De unde, boieri? sunt negustori...

– Atuncea, te scap...

Cum l-a ascuns sub o claie de haraci, peste care a mai trântit și niște coceni de porumb, iacătă și dușmanii...

– Mă, neicuță, a 'ntrebat unul, nu văzuși dumneata adineaori trecând p'aici un negustor – așa ș'așa?

– N'am văzut.

– Ți-am da un bacșiș bun, să ne spui încotro a apucat...  
– Păi, dacă nu l-am văzut...  
– Spune, mă! a zis un slujitor ridicând gârbaciul...  
– Dumneata mă poți și omorî!... da dacă nu l-am văzut...  
– Dacă n'a văzut omul, n'a văzut, zice altul... Hai degrabă 'nainte, că pierdem vreme de geaba.

Și au plecat, care călare, care pe jos, unii 'ntr'o parte, alții 'ntr'alta, alergând ca nebunii... După plecarea lor, Negoită s'a suit într'un dud mare și s'a uitat pretutindeni roată, să se 'ncredințeze dacă s'au depărtat bine; pe urmă s'a dat jos încetinel și l-a scos pe fugăr din ascunzătoare.

– Te-am scăpat. Acum să te văz, Kir Ianuleo... Te ții de vorbă?  
– Dragă neică Negoită, nu știi cât îți sunt de 'ndatorat și cât vreau din tot sufletul să mă țiiu de cuvânt!... Iar ca să 'nțelegi că mă pot plăti de dumneata, te rog șezi colea lângă mine să afli cine sunt eu și să asculți toate pățaniile mele.

Și i le-a povestit toate pe șart kir Ianulea lui Negoită – de cum a fost plecat din adâncuri după porunca împărătească și până 'n ceasul de față – toate, cu deamănuntul toate, pe care Negoită le-a ascultat cu plăcere mare și cu multă luare aminte.

– Și acuma, neică Negoită, ascultă bine cum te pot eu procopsi pe dumneata... De câte ori ai auzi c'a intrat dracu 'n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie ori din ce loc, ori de ce neam ar fi, să știi că eu sunt ăla. Numaidecât dar să vii acolo, că eu nu ies din ea până nu m'ai gonit dumneata... Firește că dacă i-ai da de leac, de geaba n'are să-ți fie... Bărbatul femeiei ori părinții fetei or să te răsplătească frumos... Ce zici?... îți vine la socoteală?

– Cum nu? a răspuns zâmbind Negoită.

Iar kir Ianulea, după ce i-a mulțumit încă odată, a plecat p'aci 'ncolo.

Nu se 'ncheiase nici o lună după astea, și coborînd Negoită 'n târg cu niște vișine trufandale de vânzare, a aflat dela precupeți că pe una dintre fetele lui Zamfirache Uluerul din Colentina, a de s'a logodit cu Ilie Bogaierul dela Bărăție, o muncește dracu de vreo zece zile... Ce nu i-au făcut?... Leacuri, descântece, molitve... de geaba! Părinții și logodnicul plâng într'una văzând-o cum se canonește... Vorbește în toate limbile fără să le fi învățat, și sporovăește și'i turuie mereu gura și spune feldefel de taine și pâre – de unde le-o mai fi știind? –

încât o lume, care aleargă s’o asculte, stă și se crucește:

ba că «sacul cu lire dela Paharnicul Iordache din Dudești, de nu i s’a mai dat de urmă, – furat de grămăticul pe care l-au prins pe drumul Olteniței și a scăpat peste noapte din beciurile Agiei, – se află acuma pus bine, înfășurat într’un testemel ciadiriu, în fundul sertarului de jos dela scrinul de lângă soba din iatac, la clucereasa Tarsița, mătușă despre mamă a lui Aga, mai tânără ca dumnealui – se ’ntâmplă! – și că cine nu’i știe merchezul poate scotoci ’n sertar cât pofteste, că nu’i dă de fundul adevărat»;

ba că «adiata lui Agop, tutungiul dela Sfinți, lăsată nepoati-și, nu-i scrisă de răposatul: a ticluit-o pe urmă, într’o noapte, bărbatu-său Tacor, cafegiul din Caimata, care vinde și suliman și cană de păr,... Tacor cu Avedic, paraclisierul dela biserica armenească»;

ba că «fratele ăla tinerelul, de d’abià’i mijește mustața, călugărașul sprâncenat, care șade la prea-cuvioșia sa părintele arhimandritul Hrisant, în curtea Mitropoliei, – chip și seamă la ’nvățătura cântărilor, – este fata a mai micșoară a lui Ristache Muscalagiul dela Ploiești»...

și câte și mai câte alte bazaconii – cine le mai poate țineà minte?

Cum a auzit Negoită toate astea, și-a desfăcut coșurile la precupeți, cu rădicata, pe ce a putut rupe și s’a dus d’a dreptul să vază și el pe fata apucată; și cum a ajuns acolo, s’a vârit pântre lumea adunată ș’a spus părinților și logodnicului că el o scapă pe fată dacă i-or da o sută de galbeni. Firește că bieții oamenii n’au mai stat la gânduri: o sută fie! Iar Negoită s’a apropiat de urechea pătimașei și, făcându-se că o descântă, i-a zis încet și stios:

– Am venit, kir Ianuleo, după vorba noastră...

– Am înțeles, i-a șoptit duhul; dar, drept să’ți spui, neică Negoită, nu te-am crezut așa de nătărău, să te mulțumești cu o sută de galbeni... Ce o să’ți ajungă ție numai atâta? Trebuià să ceri gros! Dar fiindcă ai greșit, te iert de data asta... Acù mă duc la Craiova, să intru în soția Caimacamului. Săptămâna viitoare să te ’nființezi acolo... Nu mă face să te aștept prea mult; mai am și alte trebușoare, nu numa grija dumitale... Caimacamul își iubește nevasta ca ochii din cap, e și bogat și darnic. Socotește-te bine în talia asta, că de-acolea ’ncolo nu mai ai nici o putere asupra mea; să știi că după asta sunt deslegat de orice cuvânt și nu mai avem nimica de ’mpărțit împreună!

Zicând acestea, s’a depărtat duhul... Tânăra s’a tămăduit. Toată lumea se ’nchină părinții și logodnicul nu știa ce să mai facă de bucurie, iar Negoită,



luându-și suta de galbeni, a pornit la vie să se gătească de drum lung.

Și-a vândut a doua zi rodul la un oltean; a treia zi și-a cumpărat un călușel, cu tot dichisul de călărie, dela pătură și șea pân' la ipingea; a patra, dimineata, a plecat. Asta eră într'o miercuri... Ziua umblă, noaptea se odihneă așa încet-încet, haideha-haideha, marția următoare, pe la asfințit, a ajuns drumețul la straja Craiovei, și, de acolo, întrebând din om în om că unde ar putea găzdui un negustoraș ca el, l-au mânat la un han peste drum de o biserică mare.

Cum a descălicat, a dat calul în primirea argaților și a intrat în cârciumă, unde mai erau și alți isnafi, să-și prinză inima cu un ciocan de rachiu și cu ceva mezelic, înainte să meargă la odaie. Inserase binișor. Până să'i frigă niște pastramă, stă la masă pe gânduri; stând așa, aude clopote, și întreabă pe un arnăut, care trăgea ciubuc la altă masă, ce sărbătoare e a doua zi, de se face privighere mare. Dela arnăut și dela cârciumăreasă, află îndată că nu'i a doua zi nici o sărbătoare, dar că așa se fac ziua și noaptea slujbe peste slujbe la toate bisericile pentru ușurarea tinerei soții a Caimacamului, care e chinuită de duhuri, și nu'i pot da de leac cu nimica: toate babele meștere, toți doftorii dela Sibiiu, pricepuți la așa boale, toate maslurile și molitvele, citite de Vlădica și arhieriei cu patruzeci de preoți – de geaba. Femeia are năvârlii grozave: într'una sare și joacă tontoroiul, că trebuie s'o lege; cât o țin legată dârdâie din toate 'ncheieturile și scrâșnește, par'că ar arde-o în foc; dacă'i dau drumul, iar începe să sară și să țopăie, și țopăie și sare până o leagă iar; asta de peste o săptămână, fără clipă de odihnă și fără să primească 'n gură măcar o picătură de apă... O lume se 'ngrozește; iar soțu-i se jelește ca un nenorocit; și de-aia se fac slujbe peste slujbe la biserici, doar s'o milostivî Maica-Domnului cu vreo minune.

Negoită a dat țoiul repede pe gât, a 'mbucat o fărâmă de pastramă, ca orice slugă, de teamă să nu-l aștepte prea mult stăpânul; a dat un icusar arnăutului și l-a rugat să'l ducă de grabă la curte. Când au ajuns acolo, fierbea lumea, că bolnavei i-eră totdeauna mai rău când înnoptă... O sumă de cocoane și slujitoare o țineau legată 'n cearceafuri ude pe biata tânără, care se sbuciumă din creștet până 'n tălpi; preoții 'n odăjdii mari o slujeau ș'o afumau cu cădelnițele, iar soțul plângea, făcând mereu la metanii. Când iată că un arnăut vine și zice 'n gura mare:

– Măria-Ta, nu te supără!... este aici un om prost, care vine tocmai dela București într'adins; zice că el știe să descânte la boale ca a Măriei-Sale și-și pune capul cheazăie că o tămăduie îndată.

S'a ridicat nenorocitul, luminat în pierzania lui de razele nădejdi din urmă,

și a strigat:

– Să vie!

Cum s'a arătat Negoită în prag, până să-l întrebe cineva ce și cum, tânăra s'a potolit din dărdăială, a poruncit, par'că eră sănătoasă la baie, să'i scoată cearceafurile; s'a uitat drept la el, a început să rîză veselă, ca la vederea unui vechiu prietin de mult așteptat, și i-a făcut semn să vie mai aproape, chemându-l chiar pe nume:

– Bine ai venit, dragă Negoită! ce mai faci? Sănătoșel? vino 'ncoace mai aproape, că am să-ți spun ceva, să nu ne auză nimeni!

Cine să-și crează ochilor și urechilor?... Negoită a dat pe toți într'o parte, s'a apropiat prietenește de pătimașă și i-a șoptit:

– Drăguță, să mă ierți că te lăsa să cam aștepți dar nu știi ce greu drum și ce gloabă de cal am avut.

– Nu face nimica, a răspuns duhul foarte încet; eu plec de aici... De-acuma, te-am pricopsit; nu'ți mai sunt dator cu nimica. Să știi prin urmare, neică Negoită, că asta ți-este a din urmă... Să nu care cumva să te mai văz că te ții de coada mea, că nu numai nu căpeți nimica, dar încă mă și supăr, și dacă m'oiu supără, de! poate să'ți pară foarte rău... Atâta'ți spun...

A pierit duhul... și firește și-a venit pătimașă 'n fire, bună sdravănă ca mai nainte, par'că și mai veselă... Acuma cu câte daruri și cinste l-a 'ncărcat Caimacamul pe Negoită, ce să vi-le mai înșir eu? – că vi-le puteți singuri închipui... I-a dăruit cu hrisov o moșie, s'o stăpânească de veci, și pe d'asupra l-a și boierit.

Trăia acuma Negoită în huzur, ce cu gândul nu gândise, de vreo trei luni și mai bine. Dar într'o zi, tocmai când își făcea după prânz tabietul boieresc, cu cafea și ciubuc în pridvorul lui dela țară, iacătă vede de departe, pe drumul care vine din spre miazăzi, un vârtej de praf, care se tot apropie... Ce să fie?... Sunt niște slujitori dela Curte: vin în goană cu 'naltă poruncă să'l aducă nepristan la Craiova.

Nu i-a prea plăcut lui Negoită că i-au turburat tabietul; dar ce să facă?... Ajungând la curte, a sărutat mâna stăpânului; acesta l-a luat în brațe, l-a sărutat pe frunte, și i-a zis:

– Prea iubite frate Negoită, dacă ții la mine câtuș de puțin, să pornești fără clipă de zăbavă spre București: butca e gata; pe drum așteaptă cai de olac din

poște 'n poște... Fata Măriei Sale lui Vodă, Domnița, e apucată cum a fost și nevastă-mea, poate și mai rău, după stafeta ce primii... Numai dumneata o poți scăpa... Aleargă!

– M'am fript! s'a gândit Negoită; dar de zis, n'a putut zice nimic.

Caimacamul l-a strâns în brațe, l-a suit în butcă, și, mânați, bre! Surugiii au dat bice și călcâie, pe urmă țipete și chiote... Până a două zi, pe la ceasul vecerniei, l-au adus pe Negoită techer-mecher drept la scara palatului domnesc din București.

Vodă și Doamna, frângându'și mâinile, l-au întâmpinat în capul scării, și Vodă i-a strigat în grecește, cum vorbiă p'atunci boierimea:

– Ah! Dumnezeu te-a adus, boierule! Poftim!

Dar Negoită – de unde să știe grecește? – a răspuns într'o doară:

– Cine nu'l caută, îl găsește, Măria Ta, dar cine'l caută! Să vedem!... să'l căutăm!... Dacă s'o putea, și mie mi-ar părea bine. Să vedem...

– Haide!

Și zicând asta, Vodă l-a 'mpins pe Negoită până 'n sagnasiul din fundul sălii... Acolo stă Domnița grecește pe un covor jos, clătinând mereu din cap ca o păpușă cu gâtul de sârmă; într'una se chinuie așa de cinci zile cu dinții 'ncleștați și fără să 'nchidă ochii o clipă.

Cum s'a arătat Negoită, Domnița a stat din cap și a 'nceput să țipe, apucată de toate năbădăile:

– Afară! dați'l afară, să nu'l văz în ochii mei pe râtanul de Negoită! afară!... să vie băbaca!

Negoită n'a așteptat mai multe și, în loc să se supere că'l gonește cu ocară, a ridicat așa din umeri, par'c'ar fi zis «De! dacă nu poftești!»... S'a 'ntors în loc și a voit să plece. Dar Doamna l-a apucat de mână; iar Vodă s'a apropiat de fiicăsa:

– Aicea sunt! uite băbaca matale!

– Nu tu! țipă fata. Nu te-am chemat pe tine! să vie băbac' al meu!

– Eu sunt băbac 'al tău! a zis cu lacrimi fierbinți prăpăditul de bătrân.

Dar copila, țipând și mai grozav:

– Nu! nu ești tu! tu ești urât! tu du-te cu Negoită! să vie căpitan Manoli

Ghaiduri, că el e băbac' al meu adevărat!

La așa vorbe nebunești, Doamna a leșinat... Dacă nu eră Negoită s'o apuce 'n brațe, cădeà lată. Au sărit cocoanele Curții și au luat-o s'o frece cu oțet de trandafir și să'i dea pe la nas cu pene aprinse. Iar bietul Vodă a 'nceput să se bată cu pumnii 'n fes, pe câtă vreme copila tot mai tare țipă:

– Să'mi aduceți pe băbac' al meu! pe căpitan Manoli! p'ala'l vreau eu!

În sfârșit, Negoită zice lui Vodă la o parte:

– Măria Ta, la așa pățimași trebuie să le facem cheful deocamdată, că dacă ne 'mpotrivim, îi ațâțăm mai rău.

I l-au adus prin urmare pe căpitan Manoli... Mai rar așa palicar! Înalt, spătos și mustăcios – o mândrețe de arnăut! și muiat numa 'n fireturi de sus până jos – să fie de fală pentru orice Curte Domnească!

Cu mustățile lui frumoase, înnecate de lacrimi, s'a apropiat căpitan Manoli, sluga credincioasă, de fiica Doamnei; iar mititica, îndată ce l-a văzut, s'a descruntat deodată, a zâmbit dulce și, ca orice copil supus când roagă frumos pe tată-său să'i facă un hatâr, i-a zis cu multă blândețe:

– Băbacă! te rog, băbacă, dacă mă iubești, să-i tai lui Negoită nasul și urechile și să-l dai afară ca pe un obraznic... că e botos, e lacom și nemulțumitor! să nu-l mai văz în ochii mei, că nu-l pot honipsi!

Căpitan Manoli iubiă, firește, pe Domnița din tot sufletul; dar așa hatâr mare nu-i putea face fără voia stăpânilor. Iar Negoită s'a gândit: «Așa ți-e vorba?... Bine!» pe urmă s'a 'ntors la Vodă și zice:

– Măria-Ta, ia să se dea toți într'o parte, să văz și eu mai aproape pe pățimașa.

I-au făcut toți loc, iar Negoită s'a dus drept la Domnița care se sbuciumă și răcneà cât putea:

– Afară Negoită! Ieși afară, mojicule!

Dar el nu s'a sinchisit de pandoliile ei și i-a vorbit încet:

– Drăguță, eu aș zice să pleci mai bine de bunăvoie...

Aș! fata răcnià mai rău:

– Afară Negoită!

– Și zi, așa, ai?... Nu vrei?

Ș’a dat s’o apuce de mână. Atunci Domnița l-a scuiat în față și i-a ars o palmă de i-au scăpărat ochii lui Negoită.

El s’a șters cu mâneca pe obraz și ’ntorcându-se ’n loc spre Vodă, zice:

– Măria-Ta, patima asta vine aicea cu o ’mprejurare cum pân’ acum n’am mai întâlnit... Că n’ar fi leac de tămăduire, nu zic; dar, singur eu, nu pot face deocamdată nimica... îmi trebuie un ajutor... Am aicea la București, în mahalaua Negustorilor, o prietenă meșteră care știe să tragă de gălci și de năjit; e văduva unuia care și-a prăpădit averea ’n risipă și ’n desfrânări; a rămas mufluz, și-a luat lumea ’n cap și a lăsat pe biata femeie nevinovată pieritoare de foame... O chiamă Acrivița Ianuloaia, fata lui Hagî Cănuță...

La vorbele astea, Domnița a ’ncetat deodată cu țipetele ș’a ’nceput să tremure, clănțănind ca ’n toiul frigurilor.

– Așă dar, rog pe Măria-Ta să poruncească a pune iute caii, s’aduc numai decât pe Ianuloaia.

A vrut să facă un pas; dar Domnița l-a apucat strâns de pulpană, țipând apelpisită:

– Stăi, Negoită!

Și... ce să mai lungim acum povestea? – că o poveste, cât de frumoasă, dacă-i prea lungă, iar nu face – i-a trecut copilei, par’că numai visase cineva c’ar fi fost bolnăvioară; s’a gătit frumos, ș’a plecat veselă cu Doamna la plimbare, în butcă deschisă... Patru telegari cu falaitar, doisprezece arnăuți călări înainte și tot atâția în urmă, fluturându-le fustanelele; iar Manoli, sus pe capră, cu mâna dreaptă pe prăselele hangerului din sileaf, și cu stânga răsucindu’și mustățile... Și eră mare bucurie pe sufletul lui Vodă, când se uită dela fereastră cum sbură butca departe...

Negoită a rămas în gazdă la curte. Cam a treia zi, aducându-și aminte că mai are și alte daraveri în București, a mers drept în mahalaua Negustorilor, să-i ia urma Ianuloaiei... Casele cele frumoase, le vânduseră creditorii... Sărmana! părăsită de bărbat, trăia acum la tată-său, la Hagîul... Acolo, găsind-o, a rămas încremenit de așă frumusețe, mai ales cum se purtă ea acum, cernită de sus până jos, ca orice văduvă jalnică... După ce i-a sărutat mâna, i-a zis:

– Uite, cocoană; eu mă știu dator lui kir Ianulea cu o sută de galbeni; ieri am aflat de nenorocirea dumneavoastră, și ți-am adus datoria... Poftim!

Cocoana a ’nceput să plângă și să-l întrebe dacă știe el ceva despre ce s’o fi

făcut omul ei, că ea nu mai poate – se frige, o să moară de dorul lui. Negoită i-a răspuns că nu știe nimica; iar, ca mulțumire că bărbatu’l îndatorase la vreme de mare nevoie, a rugat-o pe cocoana să primească a stăpâni ea de veci viișoara lui dela Cuțitul-de-Argint, și i-a și dat la mână hârtie de danie, întărită cu pecetie domnească. După aceea, ca să se mântue el odată de slujba doftoritului, s’a gândit câtva și i-a mai spus:

– Cocoană, eu am văzut mult bine de pe urma bărbatului dumitale; în cinstea și pomenirea lui, vreau să te ’nvăț ceva, cu care, la prilej, să te salți bine din lipsă... Ascultă, rogu-te, cu luare aminte... «De câte ori ai auzi c’a intrat dracu ’n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie din orice loc, or de ce neam ar fi,... numaidecât să mergi acolo, că nu iese din ea până nu l-ai gonit dumneata... Să’i zici pătimașei numai atâta, par’c’ai fi întâlnind pe omul dumitale: «Aici mi-ai fost ascuns, Ianulică?... și eu te căutam ca o nebună... *fos-mu! parighoria tu kosmu!*»

– De unde știi dumneata vorbele astea? a ’ntrebat cocoana privindul cruciș.

– Le-am învățat, de mult, dela un prietin... a răspuns Negoită, zâmbind la privirea cocoanei; apoi a adăugat:

– ... Numai atâta să’i spui... Pe urmă, s’o apuci în brațe, tot cu gândul la kir Ianulea; să te uiți la ea așa frumos, cum te uiți acuma la mine, s’o săruți cu foc și să n’o slăbești din dragoste până nu’i trece de tot... Firește că, după potrivea ipochimenilor, n’are să’ți fie osteneala de geaba... Ai înțeles?

– Am înțeles.

– Acuma, rămâi sănătoasă, cocoană! S’auzim de bine!

S’a ’nâpoiât după acestea Negoită la curte, unde a stat încă vreo patru cinci zile, numa ’n bunătați și ’n cinste mare. Când ședeà el sus la masă cu Măriile Lor, cu protipendada și cu evgheniștii ai mai simandicoși, cântau jos sub ferestre meterhanèle și jucau soitarii pentru petrecerea isnafilor ș’a prostimii. A opta zi, s’a hotărât Negoită să se pornească la urma lui înspre părțile Jiiului... L-au căftănit și i-au dăruit Vodă și Doamna câte trei pungi de ibrișim cu câte o mie de galbeni; iar Domnița, un inel cu o nestemată cât o alună turcească, și cu sevas mare l-au petrecut toți până jos în capătul scării.

Căpitan Manoli s’a rugat de stăpâni să ducă el pe Negoită pân’ acasă. Toată vremea, pe drum, l-a îngrijit căpitanul ca un frate ziua și noaptea, cântându’i din gură și cu tambura manèle turcești și cântece de palicari de pân munții lui

depărtați – și cântă strașnic; aveà și glas și pătrundere. I-a plăcut mult lui Negoită tovărășia lui Manoli și, ajungând acasă la moșie, s'a crezut dator să poftească și el în gazdă pe căpitanul, care erà tot atât de plăcut și de bun, pe cât de voinic și de viteaz... Seara au cinat împreună, cu vin vechiu de Drăgășani, cu cafele și ciubuce, până târziu; iar, după cină, la care, osteniți cum erau de drum, se cam trecuseră din pahare, căpitanul, cât erà de mare palicar, înecându-l deodată așa un parapon, s'a lăsat să'l podidească plânsul ca pe o femeie, și căzând în genunchi, i-a zis gazdei:

– Eu sunt sărac, *bei-mu* (adică *prințul meu*), n'am să'ți dăruiesc nimica de preț; dar numai Dumnezeu și sufletul meu știu cât îți sunt de recunoscător!... că, dacă se prăpădeà fetica, eu – uite, vezi hangerul ăsta?... până 'n prăsele mi-l băgam în piept!... că fără copila asta, ce s'ar mai fi făcut Manoli sârmanul, sârmanul Manoli?

Ș'a 'nceput să sărute mâinile lui Negoită și l-a rugat să'i primească 'n dar o pereche de mătănii dela Ierusalim.

Câtă vreme căpitan Manoli vărsà aici lacrimi de mulțumire, colo, departe, la București, se jeleà de durere Mitropolitul, că una dintre nepoțelele I. P. S. Sale începuse să aibă pandolii... Dar s'a 'ndurat Pronia și nu l-a lăsat să plângă prea mult pe robul Iubitorului-deoameni... Cum a intrat coana Acrivița pân gangul clopotniței, par'că i-a luat tinerei boala cu mâna... Și a zis bodaproste Ianuloaia când a plecat blagoslovită și mulțumită destul dela Mitropolie.

Iar, noaptea aceea chiar, în adâncuri se adună soborul demonilor dinaintea lui Dardarot, să asculte pe Aghiuță, care se 'ntorsese și el la urma lui cu coada 'ntre picioare, rupt de oboseală.

Le-a povestit el toate câte le pătimise dincolo, mai cu șart și mai frumos decât vi le-am putut eu povesti dumneavoastră. Impăratul a făcut un haz nespus și a zis râzând:

– M'am pătruns acuma cum merge pricina... Halal să'ți fie, dragă Aghiuță! frumos te-ai purtat, n'am ce zice... Cu ce vrei să te răsplătesc pentru atâta osteneală?

– Intunecimea Ta, spre răsplată, două hatâruri am să 'ndrăznesc a cere.

– Spune, puiule dragă.

– Intâiu, pe Acrivița și pe Negoită să nu'i văz vrodată p'aici!... Ducă-se la Raiu, să se 'mpace Sf. Petre cu ei cum o ști.

– Bine... Și al doilea?

– Al doilea, să mă lăsați să mă mai odihnesc și eu puținel acasă, că m'am dăulat de atâtea trebușoare pe pământ.

– Bine, ș'asta!... ai dreptul să dormi trei sute de ani de aici 'ncolo fără să te mai supere nimeni cu nimic!

Zicând acestea, Dardarot i-a tras un picior după obicei și l-a trimis să se culce.

Și așa, au mers cocoana Acrivița și Negoiță, fiecare la ceasul său, în Raiu; iar Aghiuță s'a pus să'i tragă la soamne... și dormi! și dormi! ș'o fi dormind ș'acuma, dacă nu cumva s'o fi sculat, mititelul, să se apuce iar de cine știe ce drăcii.

---



## LA HANUL LUI MÂNJOALĂ



Un sfert de ceas până la hanul lui Mânjoală, de-acolea, până'n Popeștii-de-sus, o poștie: în buiestru potrivit, un ceas și jumătate... Buiestrașu'i bun... dacă'i dau grăunțe la han și'l odihnesc trei sferturi de ceas... merge. Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și până'n Popeștii unul și jumătate, fac două și jumătate... Acù sunt șapte trecute: ăl mai târziu până la zece, sunt la Pocovnicu Iordache... Am cam întârziat... trebuià să plec mai de vreme... dar în sfârșit!... de așteptat, mă așteaptă...

Așa socotind în gând, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la hanul lui Mânjoală, adică, așa'i rămăsese numele; acum era hanul Mânjoloaii – omul murise de vreo cinci ani... Sdravănă femeie! ce-a făcut, ce-a dres, unde era cât p'aci să le vînză hanul când trăia bărbatu-său, acum a s'a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, și încă spun toți că trebuie să aibă și parale bune. Unii o bănuiesc că o fi găsit vreo comoară... alții, că umblă cu fermece. Odată au vrut s'o calce tâlharii... S'au apucat să-i spargă ușa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cât un taur, a ridicat toporul și când a tras cu sete, a picat jos. L-au ridicat repede! era mort... Frate-său a dat să vorbească, dar n'a putut – amuțise. Erau patru inși. L-au pus pe mort în spinarea lui frate-său, și ceilalți doi l-au apucat de picioare, să'l îngroape undeva departe. Când să iasă din curtea hanului, Mânjoloaia începe să strige pe fereastră: hoții! și'n față-le, iacă zapciul cu mai mulți inși și cu patru dorobanți călări. Strigă pomojnicul: «Cine'i?» Hoții cei doi, fugi care 'ncotro! rămâne mutul cu frate-său mort în cârcă. Acù, ce te faci la cercetare? Toată lumea știa că mutul vorbește; cui putea să'i treacă prin cap că mutul nu se preface? L-au bătut până l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc – de geaba. De atunci li s'a tăiat pofa flăcăilor să mai calce hanul...

Până să'mi treacă toate astea prin minte, am sosit. O sumă de căre poposesc în curtea hanului; unele duc la vale chereștea, altele porumb la deal. E o seară

aspră de toamnă. Chirigiii se 'ncălzesc pe lângă focuri... de aceea se vedeà atâta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunțe la grajd. Intru în cârciumă, unde fac refeneà oameni mulți, pe când doi țigani somnoroși, unul cu lăuta și altul cu cobza, țârlîie într'un colț, oltenește. Mi-e foame și frig – m'a răzbit umezeala.

– Unde'i cocoana? întreb pe băiatul dela tarabă.

– La cuptor.

– Trebuie să-i fie mai cald acolo, zic eu, și trec printr'o săliță, din cârciumă în bucătărie...

Foarte curat în bucătărie... și abur, nu ca în cârciumă, de cojoace, de cisme și de opinci jilave – abur de pâine caldă. Mânjoloaia priveghià cuptorul...

– Bine v'am găsit, cocoană Marghioalo!

– Bine ați venit, cocoane Fănică.

– Mai s'o fi găsind ceva de mâncare?

– Pentru oameni de omenie ca dumneata, și la miezul nopții.

Și repede coana Marghioala dă poruncă unei cotoroaște să puie de masă'n odaie, și pe urmă s'apropie de cotlon la vatră, și zice:

– Uite, alege-ți.

Cocoana Marghioala erà frumoasă, voinică și ochioasă, știam. Niciodată însă de când o cunoșteam – ș'o cunoșteam de mult: trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori, încă de copil, pe când trăia răposatul taică-meu, că pe acolo n'erà drumul la târg – niciodată nu mi-se păruse mai plăcută... Eram tânăr, curățel și obraznic, mai mult obraznic decât curățel. M'am apropiat pe la stânga ei, cum erà aplecată spre vatră, și am apucat-o peste mijloc; ajungând cu mâna de brațul ei drept, tare ca piatra, m'a 'mpins dracul s'o ciupec.

– N'ai de lucru? zice femeia și s'a uitat la mine chiorâș...

Dar eu, ca s'o dreg, zic:

– Strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

– Ia nu mă 'ncântă; mai bine spune ce să-ți dau.

– Să'mi dai... să'mi dai... Dă'mi ce ai dumneata...

– Zău...

Și eu, oftând:

– Fie, că strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

– Da dacă te-aude socru-tău?

– Care socru?... de unde știi?

– Dumneata gândești că, dacă te-ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimeni ce faci... Nu te duci la Pocovnicu Iordache să te logodești cu fata a mai mare?... Aide, nu te mai uită așa la mine; treci în odaie la masă.

Multe odăi curate și odihnite am văzut în viața mea, dar ca odaia aceea... Ce pat! ce perdeluțe! ce pereți! ce tavan! toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca sub o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui...

Am vrut să m'așez la masă și, după obiceiul apucat din copilărie, m'am întors să văz încotro e răsăritul, să mă 'nchin. M'am uitat cu băgare de seamă de jur-împrejur pe toți pereții – nici o icoană. Zice cocoana Marghioala:

– Ce te uiți?

Zic:

– Icoanele... Unde le ții?

Zice:

– Dă-le focului de icoane! d'abià prălesc cari și păduchi de lemn...

Femeie curată!... M'am așezat la masă, făcându-mi cruce după datină, când de odată, un răcnet: călcasem, se vede, cu potcoava cismii, pe un cotoiu bătrân, care eră sub masă. Cocoana Marghioala sare repede și deschide ușa de perete; cotoiul supărat dă năvală afară, pe când aerul rece năpădește 'năuntru și stinge lampa. Caută chibriturile pe băjbâite; caut eu încolo, caută cocoana 'ncoace – ne-am întâlnit piept în piept pe 'ntuneric... Eu, obraznic, o iau bine 'n brațe și 'ncep s'o pup... Cocoana mai nu prea vrea, mai se lăsă; îi ardeă obrazii, gura 'i eră rece și i-se sbârlise pe lângă urechi puful piersicii... În stârșit, iacă jupâneasa aduce tava cu demâncare și cu o lumânare. Pe semne om fi căutat mult chibriturile, că țilindru lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar...

Bună mâncare! pâine caldă, rață friptă pe varză, cârnați de purcel prăjiți, și niște vin! și cafea turcească! și răs și vorbă... halal să'i fie cocoanii Marghioalii! După cafea, zice cotoroanții:

– Spune să scoată o jumătate de tămâioasă...

Grozavă tămâioasă!... Mă apucase un fel de amorțeală pe la încheieturi; m'am dat așa 'ntr'o parte pe pat, să trag o țigară cu ale din urmă picături chihlibarii din pahar, și mă uitam pân fumul tutunului la cocoana Marghioala, care 'mi stă pe scaun în față și-mi făcea țigări. Zic:

– Fie, cocoană Marghioalo, strașnici ochi ai!... Știi ce?

– Ce?

– Dacă nu te superi, să'mi mai facă o cafea; da... nu așa dulce...

Și râzi!... Când vine jupâneasa cu cafeaua, zice:

– Cocoană, dumneavoastră stați de vorbă aici... nu știți ce-i afară...

– Ce e?

– S'a pornit un vânt de sus... vine prăpăd.

Am sărit drept în picioare și m'am uitat la ceas: zece și aproape trei sferturi. În loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri și jumătate! Vezi ce e când te 'ncurci la vorbă!

– Să'mi scoată calul!

– Cine?... Argații s'au culcat.

– Mă duc eu la grajd...

– Ți-a pus ulcica la Pocovnicu! zice cocoana pufnind de râs și ținându-mi calea la ușă.

Am dat-o binișor la o parte și am ieșit pe prispă. În adevăr, eră o vreme vajnică... Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni și vite dormeau pe coceni, vârându-se cumiști unii 'ntr'alții jos la pământ, pe când pe sus prin văzduh urlă vântul nebun.

– E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată și apucându-mă strâns de mână; ești prost? să pleci pe vremea asta! Mâi de noapte aici; pleci mâine pe lumină.

– Nu se poate...

Mi-am tras mâna cu putere; am mers la grajd; cu mare greutate am deșteptat un argat și mi-am găsit calul; l-am închingat, l-am tras la scară și m'am suit în odaie să'mi iau noapte bună dela gazdă. Femeia, dusă pe gânduri, ședeă pe pat cu căciula mea în mână, o tot învârtia ș'o răsucia.

– Cât am de plată? am întrebat.

– Imi plătești când treci înapoi, răspunse gazda, uitându-se adânc în fundul căciulii.

Și pe urmă se ridică în picioare și mi-o întinse. Mi-am luat căciula ș'am pus-o 'n cap, așa cam la o parte. Zic, privind pe femeie drept în lumini, care 'i sticleau grozav de ciudat:

– Sărut ochii, cocoană Marghioalo!

– Umblă sănătos!

M'am aruncat pe șeă; jupâneasa bătrână mi-a deschis poarta, și am ieșit. Rezemat cu palma stângă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul: peste zaplazul înalt se vedeă ușa odăii deschisă, și, în deschizătură, umbra albă a femeiei, adumbrindu'și cu mâna arcurile sprâncenelor. Am ținut la pas încetinel, fluierând un cântec de lume ca pentru mine singur, până când, cotind după zaplaz să'mi apuc drumul, mi s'a ascuns vederea cadrii. Am zis: hi! la drum! și mi-am făcut cruce: atunci am auzit bine ușa bufnind și un vaet de cotoiu. Gazda mea știà că nu o mai văz, intrase degrab în căldură și apucase pe cotoiu cu ușa, de sigur. Afurisit cotoiu! se tot vâă pintre picioarele oamenilor.

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creșteà scuturându-mă de pe șeà. În înalt, nori după nori sburau opăciți ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alții pe de-asupra la deal, perdeluind în clipe largi, când mai gros, când mai subțire, lumina ostenită a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundeà; simțeam că 'mi îngheață pulpele și brațele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă 'nnece vântul, începui să simț durere la cerbice, la frunte și la tâmples fierbințele și bubuituri în urechi. Am băut prea mult! m'am gândit eu, dându'mi căciula mai pe ceafă și ridicându'mi fruntea spre cer. Dar vârtejul norilor mă ameția; mă ardea sub coastele din stânga. Am sorbit în adânc vântul rece, dar un junghiu m'a fulgerat pân tot coșul pieptului, de colo până colo. Am aplecat iar bărbia. Căciula par'că mă strângeà de cap ca o menghine; am scos-o și am pus-o pe oblânc... Mi-eră rău... N'am făcut bine să plec! La Pocovnicu Iordache trebuie să doarmă toată lumea: m'or fi așteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, firește, că n'am fost prost să plec... Am îndemnat calul, care se 'mpletecià par'că băuse și el...

Dar vântul s'a mai potolit; s'a luminat a ploaie; lumină cețoasă; începe să cearnă mărunț și 'nțepos... Imi pun iar căciula... Deodată sângele începe iar să'mi arză pereții capului. Calul a obosit de tot; gâfâie de 'nnecul vântului. Il strâng în călcâie, îi dau o lovitură de biciușcă; dobitocul face câțiva pași pripiți,

pe urmă sforăie și se oprește pe loc ca și cum ar vedeà în față o piedică neașteptată. Mă uit... În adevăr, la câțiva pași înaintea calului zăresc o mongândeăț mică sărind și țopăind... Un dobitoc!... Ce să fie?... Fiară?... E prea mică... Pun mâna pe revolver: atunci auz tare un glas de căpriță... Indemn calul cât pot; el se 'ntoarce 'n loc și pornește 'napoi. Câțiva pași... și iar stă sforăind... Iar căprița... Il opresc, îl întorc, îi dau câteva lovituri, strângându'l din zăbală. Pornește... Câțiva pași... Iar căprița... Norii s'au subțiat de tot: acumă văz cât se poate de bine. E o căpriță mică neagră; acì merge, acì se 'ntoarce; aruncă din copite; pe urmă se ridică 'n două picioare, se repede cu bărbița în piept și cu fruntea înainte să 'mpungă, și face sărituri de necrezut și mehăie și fel de fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, și'l apuc scurt de căpăstru; mă aplec pe vine 'n jos: «Ța-ța!» și chem căprița cu mâna par'că aş vrea să'i dau tărățe. Căprița se apropie sburdând mereu. Calul sforăie nebun, dă să se smucească; mă pune în genuchi, dar îl țiu bine. Căprița s'a apropiat de mâna mea: e un ied negru foarte drăguț, care se lasă blând să'l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste niște haine. În vremea asta, calul se cutremură și dârdăie din toate încheieturile ca de frigurile morții.

Am încălecat... Calul a pornit năuc.

De mult acum, mergeà ca praștia sărind peste gropi, peste moșoroaie, peste bușteni, fără să-l mai pot oprì, fără să cunosc locurile și fără să știu unde mă duceà. În goana asta, când la fiecă clipă îmi puteam frânge gâtul, cu trupul înghețat și capul ca 'n foc, mă gândeam la culcușul bun pe care 'l părăsisem prosteste... De ce?... Cocoana Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftià... Iedul se mișcă în desagă să se așeze mai bine: mi-am întors privirea spre el: cuminte, cu capul deștept scos afară din desagă, se uită și el la mine. Mi-am adus aminte de alți ochi... Ce prost am fost!... Calul se poticnește: îl opresc în silă; vrea să pornească iar, dar cade sdrobot în genuchi. Deodată, printr'o spărtură de nor se arată felia din urmă aplecată pe o rână. Arătarea ei m'a amețit ca o lovitură de măciucă la mir. Mi-erà în față... Atunci sunt două luni pe cer! eu merg la deal: luna trebuie să'mi fie în spate! Și mi-am întors repede capul, s'o văz pe cea adevărată... Am greșit drumul! merg la vale... Unde sunt? Mă uit înainte: porumbiște cu cocenii netăiați; la spate, câmp larg. Imi fac cruce, strângând de necaz calul cu pulpele amortite, ca să se ridice – atunci, simț o svîcneală puternică lângă piciorul drept... Un țipăt!... Am strivit iedul! Pun mâna iute la desagă: desaga goală – am pierdut iedul pe drum! Calul se scoală scuturându'și capul ca de buimăceală; se ridică în două picioare, se smucește într'o parte și mă trânteste 'n partea ailaltă; pe urmă o ia la goană pe câmp ca de

streche și piere 'n întuneric. Pe când mă ridic sdruncinat, auz foșneală pîntre coceni și un glas de om din apropiere, tare:

– Tiu! Ța-ța! Ptfiu! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!

– Care'i acolo? strig eu.

– Om bun!

– Care?

– Gheorghe!

– Care Gheorghe?

– Nătruț... Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni.

– Da nu vii încoace?

– Ba, iacă viu.

Și dintre coceni, se arată umbra omului.

– Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea?... am rătăcit cu viforul ăsta drumul.

– Da unde vrei dumneata să mergi?

– La Popeștii-de-sus.

– Ehei! la Pocovnicu Iordache.

– Ei, da.

– Apoi, n'ai rătăcit drumul... da mai ai de furcă până'n Popești... Aicea ești d'abiă în Hăculești.

– In Hăculești? am zis cu bucurie. Atunci, sunt aproape de hanul lui Mânjoală...

– Uite'l colea; suntem la spatele grajdului.

– Hai de'mi arată drumul, să nu 'mi rup gâtul tocmai acum.

Rătăcisem vreo patru ceasuri...

In câțiva pași am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii lumină, și umbre mișcă pe perdeă... A avut parte cine știe ce alt drumeț mai înțelept de patul cel curat! Eu oiu fi rămas să capăt vreo laviță lângă cuptor. Dar noroc! cum am ciocănit, m'a și auzit. Jupâneasa bătrână a alergat să'mi deschiză... Când să intru, mă 'mpiedic pe prag de ceva moale – iedul... tot ala! eră iedul gazdii

mele! A intrat și el în odaie și a mers să se culce cuminte sub pat.

Ce să spui? Știà femeia că mă 'ntorc?... ori se sculase de dimineață?... Patul erà nedesfăcut.

– Cocoană Marghioalo! atât am putut să zic, și vrând să mulțumesc lui Dumnezeu că m'a scăpat cu vieată, am dat să ridic dreapta spre frunte.

Cocoana mi-a apucat repede mâna și, dându-mi-o în jos, m'a luat cu toată puterea în brațe.

Par'că văz încă odaia ceea...

Ce pat!... ce perdeluțe!... ce pereți!... ce tavan!... toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca sub o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui...

Aș fi stat mult la hanul Mânjoloaii, dacă nu venià socru-meu, Pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărbou de acolo. De trei ori am fugit dela el înainte de logodnă și m'am întors la han, până când bătrânul, care vrea zor-nevoie să mă ginerească, a pus oameni de m'au prins și m'au dus legat cobză la un schit în munte: patruzeci de zile, post, mătăanii și molitve. Am ieșit de-acolo pocăit: m'am logodit și m'am însurat.

Tocma 'ntr'un târziu, într'o noapte limpede de iarnă, pe când ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul dela țară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm dela un isprăvnicel, care sosià cu cumpărături din oraș, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculești: arsesse până 'n pământ hanul lui Mânjoală, îngropând pe biata cocoana Marghioala, acù hârbuită, sub un morman uriaș de jărat.

– A băgat-o în sfârșit la jărat pe matracuca! a zis socru-meu râzând.

Și m'a pus să'i povestesc iar istoria de mai sus pentru a nu știu câtea oară. Pocovnicul o ținea într'una că în fundul căciulii îmi pusese cocoana fermece și că iedul și cotoiul erau tot una...

– Ei aș! am zis eu.

– Erà dracul, ascultă-mă pe mine.

– O fi fost, am răspuns eu, dar dacă e așa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede, și la bune...

– Intâiu te dă pe la bune, ca să te spurce, și pe urmă știe el unde te duce...



- Da dumneata de unde știi?
- Asta nu’i treaba ta, a răspuns bătrânul; asta-i altă căciulă!



## O FĂCLIE DE PAȘTE



Leiba Zibal, hangiul dela Podeni, stă pe gânduri la o masă sub umbrarul de dinaintea dughenii, așteptând diligența, care trebuia să fi sosit de mult: e o întârziare de aproape un ceas.

Este lungă și nu prea veselă istoria vieții lui Zibal; dar așa cum e prins de friguri, tot e o petrecere pentru el să ia pe rând una câte una fazele ei mai însemnate...

Precupeț, vânzător de mărunțișuri, samsar, câte odată și mai rău poate, telal de straie vechi, apoi croitor și ștergător de pete într'o ulicioară tristă din Ieși – toate le încercase după accidentul care'l făcuse să și piarză locul de băiat într'o mare dugheană de vinațuri. Doi hamali coborîseră în beciu un boloboc sub privigherea băiatului Zibal. O neînțelegere se ivi între dânșii la împărțeala câștigului. Unul din ei luă un crâmpeiu de lemn ce'l găsi la 'ndemână și lovî în frunte pe tovarășul său, care căzù amețit și plin de sânge la pământ.

Băiatul, văzând sălbăticia, dete un țipet de alarmă, dar mizerabilul se repezi să iasă din ogradă și, trecând pe lângă băiat, ridică mâna asupra-i... Zibal pică leșinat de spaimă. După o zăcere de câteva luni, când se întoarse la stăpân, locul lui eră ocupat.

Atunci începù lupta grea pentru viață, care se îngreună și mai tare prin căsătoria lui cu Sura... Răbdarea însă ostenește soarta rea. Fratele Surei, hangiul la Podeni, murî, și hanul rămase lui Zibal, care urmă negoțul pe seama lui.

Acî se află el acuma de cinci ani.

Are strînsă o avere bunicică în bani și vinațuri bine îngrijite, o marfă care totdeauna face parale. De sărăcie a scăpat Leiba, dar sunt toți bolnavi, și el și femeia și copilul – frigurile de baltă.

... Și oamenii sunt răi și pricinași în Podeni!... Ocări... batjocuri...

suduituri... acuzări de otrăvire prin vitriol... Dar amenințările!

Amenințarea este mai grea pentru un suflet ce se clatină ușor, decât chiar lovitura. Ceeace muncește acù pe Leiba mai mult decât tremurătura frigurilor este o amenințare.

– A! *goi* ticălos! gândește el oftând.

Ticălosul este badea Gheorghe – pe unde o fi! – un om cu care Zibal a avut o daraveră foarte neplăcută.

Gheorghe venise într’o dimineată de toamnă la han, obosit de drum; ieșià din spital – ziceà – și căută de lucru. Hangiul l-a luat în slujbă. Dar Gheorghe s’a arătat a fi un om prea brutal și prea ursuz... suduià mereu și mormăià singur prin ogradă. Erà o slugă rea, leneș și obraznic... și furà.

Intr’o zi a amenințat pe balabusta îngreunată, care’l ocărîse cu drept cuvânt, s’o lovească în pânțele... altdatà a asmuțit un câine asupra lui Strul cel mic.

Leiba i-a făcut numaidecât socoteala și l-a trimis. Dar Gheorghe nu voià să se ducă; el pretindeà cu violență că s’a fost tocmit pe un an. Atunci hangiul a spus că merge în deal la primărie să ceară vătășei ca să-l alunge.

Gheorghe a vârît repede mâna în sân strigând: «Iudă!» și a voit să se năpustească asupra stăpânului.

Din norocire, sosià atunci o harabà încărcată cu mușterii. Gheorghe a început să rânjească, zicând:

– Ce, te-ai spăriet, coane Leiba?... Iacă mă duc.

Și apropiindu-se crunt, peste tarabă, de Leiba, care se dete cât putù înapoi, îi șopti:

– Să mă aștepți în noaptea Paștelui, să ciocnim ouă roșii, jupâne... Să știi că ți-am făcut și eu socoteala!

Atunci intrară mușteriii în dugheană.

– Să ne vedem sănătoși la Inviere, coane Leiba! adăugă Gheorghe depărtându-se.

Leiba a mers la primărie, apoi la subprefectură, să denunțe pe amenințător, cerând să fie păzit. Subprefectul, un tânăr foarte vesel, a primit întâi peșcheșul

«modest» adus de Leiba, pe urmă a început să râză de jidanul fricos și să-l batjocorească. Leiba a stăruit călduros să-l facă a înțelege gravitatea lucrului, cum eră hanul izolat departe de sat și chiar de șoseă. Dar subprefectul, cu un aer mai serios, l-a povățuit să fie cuminte: nici să nu mai pomenească de așa ceva, ca să nu deștepte în adevăr, într'un sat unde oamenii sunt răi și săraci, pofte de călcare.

Mai târziu, peste câteva zile, îl căutară pe badea Gheorghe un pomojnic și doi călărași: eră bănuiră pentru o pricină.

Ce bine eră să'l mai fi răbdat Leiba măcar până la sosirea acestor oameni!... Dar Gheorghe eră acū cine știe unde...

Deși asta se petrecuse de mult, totuși, în mintea omului prins de friguri, se repetă bine impresia figurii lui Gheorghe, a mișcării lui vrând să scoată ceva din sân și a cuvintelor lui amenințătoare. Cum se deșteptă așa de limpede acea amintire?

Eră sâmbăta Paștelui.

Sus pe deal, în satul depărtat ca la doi kilometri printre bălți, se auzeau clopotele bisericii... Și se aude așa de ciudat când ai friguri: acū foarte tare, acū aproape de loc... Noaptea care venia eră noaptea Paștelui: scadența făgăduelii lui Gheorghe...

– Dar poate că l-au prins până acuma!

... Oricum, Zibal mai stă la Podeni doar pân' la câștiul viitor. Cu capitalul lui se poate deschide un negoț frumos în Iași... În târg, Leiba o să fie sănătos, o să șază aproape de comisie... O să cinstească pe comisar, pe ipistat, pe sergent... Cine plătește bine, este bine păzit.

Intr'un târg așa mare, noaptea e sgomot și lumină, nu întuneric și tăcere ca în valea singuratică a Podenilor. E un han în Iași, – acolo în colț, ce loc bun pentru o dugheană! – un han unde toată noaptea cântă fetele la *Café Chantant*. Ce vieață sgomotoasă și veselă! Acolo găsești la orice ceas, zi și noapte, pe domnul comisar cu fetele și cu alți *poreți*.

Ce mai trebuie multă bătaie de cap aici, unde, mai ales de când cu drumul de fier, care ocolește foarte pe departe mlaștinele, *gheșeftul* scade mereu?...

– Leibă! strigă Sura din năuntru, sosește diligența, s’aud zurgălăii.

Valea Podenilor este o văgăună închisă din patru părți de dealuri păduroase. In partea despre miazăzi, mai cufundată, se adună, din șipotele ce izvoresc de sub dealuri, niște băltaie adânci, deasupra cărora se ridică ca niște perii stufiguri dese de rogoz. Intre partea băltoasă și partea mai ridicată despre miazănoapte, în mijlocul văii, stă hanul lui Leiba: e o clădire veche de piatră, sănătoasă ca o mică cetățuie; deși terenul e mlăștinos, hanul are zidurile și beciurile bine uscate.

La glasul Surei, Leiba se ridică greoiu de pe scaun, întinzându’și membrele obosite; el cată lung în zare către răsărit: nici pomeneală de diligență.

– Nu vine; ți s’o părut... răspunde el balabustei, și se lasă iarăș jos.

Foarte trudit, omul își încolăcește brațele pe masă și’și așează pe dânsel capul, care’i arde tare.

La căldura soarelui de primăvară, care începuse să încingă fața mlaștinelor, o moliciune plăcută cuprinse nervii omului, și gândul începù să depene pe fusul conștiinței bolnave mai rar și tot mai rar, înmuind treptat formele și colorile închipuirilor...

Gheorghe... Noaptea Paștelui... Tâlhar... Ieșii... O crâșmă în miezul târgului... O dugheană veselă, care merge bine... Sănătatea...

Și ațipì...

... Sura lipsește cu copilul de mult d’acasă.

Leiba iese în ușa dughenii să se uite în calea ei.

Pe ulița mare e o circulație vie, o neîntreruptă fâșiitură de roate pe răzoare, acompaniată de ciocăniturile ritmate ale trapătului de potcoave pe luciul asfaltului.

Deodată însă circulația se oprește, și dinspre Copou se văd venind o grămadă de oameni, gesticulând și strigând foarte mișcați. Mulțimea pare că escortează pe cineva: militari, o streajă și fel de fel de public. La toate ferestrele caselor, la toate ușile dughenelor se înghesuesc privitorii curioși.

– Aha! gândește Leiba, o pus iar mâna pe un talhar!

Cortejul se apropie. Sura se deslipește din mulțime și urcă lângă Leiba pe treptele crâșmii.

– Ce e, Sură? întreabă el.

– E un nebun scăpat dela Golia.

– Să închidem dugheana, să nu dee peste noi...

– E legat acuma bine; dar adineaori scăpase. S’a bătut cu toți soldații... Pe un jidan, pe care un *goi* răutăcios din mulțime l-a îmbrâncit peste nebun, nebunul l-a mușcat de obraz.

Leiba de pe trepte vede bine; cu o treaptă mai jos, privește Sura cu copilul în brațe.

Este în adevăr un nebun furios, pe care ’l țin câte doi oameni de fiecare parte; pumnii-i sunt strâns legați unul peste altul cu o curea tare. E un om cu o chereștea uriașe: un cap ca de taur, părul negru des, barba și mustățile aspre și împâslite. Prin cămașa-i, sfâșiată de luptă, se vede pieptul lat, acoperit ca și capul de un stuf de păr. E cu picioarele goale; gura i-e plină de sânge, și stupește mereu firele pe care le-a smuls cu dinții din barba jidanului.

Toată lumea s’a oprit... De ce?

Jandarmii desleagă mâinile nebunului. Mulțimea se dă într’o parte făcând un loc larg împrejurul lui. Nebunul dă un ocol cu ochii și’și oprește privirile, care ard, spre ușa lui Zibal; scrâșnește din dinți, se repede ținând pe cele trei trepte, și într’o clipă, apucând în palma dreaptă capul copilului, în cea stînga pe al Surei, le izbește pe unul de altul cu atâta putere că le confundă ca pe niște ouă moi...

Un sgomot s’auzi, o trosnitură care cu nimic nu se poate compara, la întâlnirea celor două titve smăcinate una de alta.

Leiba, cu inima înodată, ca un om ce cade dintr’o nemăsurată înălțime, dete să țipe:

– O lume întreagă mă lasă cu dinadinsul pradă unui nebun!

Dar glasul mut nu se supuse voinții.

– Scoală, jidane! strigă cineva trosnind tare cu o nuiă pe masă.

– Proastă glumă! zise Sura din pragul crâșmii; să sparii așa omul din somn, țărănoiu moji!

Leiba sări drept în picioare.

– Te-ai spăriet, jidane? întreabă râzând glumețul. Dormi la nămieș, ai?...

Scoală, că-ți vin mușterii... sosește harabaoà poștii.

Și, după prostul său obicei, care irită rău pe jidan, voi să apuce pe Zibal în brațe să-l gâdile.

– Lasă-mă 'n pace! strigă hangiul smucindu-se și îmbrâncindu-l cu toată puterea. Nu vezi că sunt bolnav? Lasă-mă 'n pace!

Diligența sosește în sfârșit cu aproape trei ceasuri de întârziere. Sunt doi călători, cari se așează împreună cu conductorul, poftit de ei, la aceeaș masă.

Din convorbirea călătorilor se lămurea bine împrejurarea. La tactul de mai sus al poștii, se întâmplase peste noapte o călcare cu omor în hanul unui jidov. Hangiul omorât ținea și schimbul cailor. Tâlharii îl furaseră, și până să se găsească alții în sat, călătorii curioși putuseră cercetă în voie teatrul crimei.

Cinci victime. Dar amănuntele! Dacă nu s'ar fi găsit casa prădată, s'ar fi crezut că a fost o cruntă răsbunare, sau fapta nebuniei religioase. În anecdotele despre sectarii iluminați, se povestesc câteodată executări de așa absurdă sălbăticie.

Leiba tremurâ scuturat de un puternic acces de friguri și ascultă aiurit.

Apoi urmă ceva, care trebuia neapărat să umple de respect pe conductor. Tinerii pasageri erau doi studenți, unul în filozofie, altul în medicină: mergeau să petreacă sărbătorile în orașelul lor natal. Între ei se încinse o înaltă desbatere academică despre crimă și cauzele ei, și dacă trebuie să fim drepiți, medicinistul era mai bine preparat decât filozoful.

Atavismul... Alcoolismul cu urmările-i patologice... Vițiul de concepție... Deformarea... Paludismul... Apoi nevroza! – Atâtea și atâtea cuceriri ale științei moderne... Dar cazul de reversie!

Darwin... Haeckel... Lombroso...

La cazul de reversie, conductorul face niște ochi mari, în cari strălucește o profundă admirație pentru cuceririle științei moderne.

– Este evident, adaugă medicinistul. Deaceea, criminalul propriu zis, luat ca tip, are brațele peste măsură lungi și picioarele prea scurte, fruntea îngustă și turtită, occiputul tare desvoltat; chipul lui e de o caracteristică asprime și bestialitate, bătătoare la ochii deprinși: e un rudiment de om; e, cum am zice, fiara, care deabia de curând a reușit să stea numai pe etichetele dinapoi și să-și ridice capul în sus, spre cer, către lumină!

La vârsta de douăzeci de ani, după atâta emoție, după o bună ospățare cu un vin așa de bine născut și așa de bine crescut ca vinul lui Zibal, o frază de o nuanță lirică, fie chiar din partea unui medicinist, șade bine.

Entuziastul tânăr, între Darwin și Lombroso, găsisese vreme să miroasă și puțin Schopenhauer – «spre cer către lumină!»

Zibal eră departe de a fi priceput «luminoasa» teorie. Pentru întâia oară poate, în aerul umed al Podenilor, se rostogoleau așa de înalte vorbe, așa de nobile subtilități de gândire.

Ceeace pricepuse însă Leiba mai bine decât oricine, mai bine decât chiar conferențiarul, eră ilustrația izbitoare a teoriei; cazul de reversie el îl cunoștea în carne și în oase: eră portretul lui Gheorghe. Acest portret, din care până mai adineaori păstră numai trăsurile fundamentale, i-se redeșteptă acum în spirit cu o perfectă palpabilitate până în cele mai neînsemnate amănunte.

Diligența eră departe. Leiba o urmărise cu privirile până ce, cotind la stânga, ea se pierduse pe după deal. Soarele scăpătase și el după coasta dela apus, și seara începea să 'mpăenjinească dulce formele din valea Podenilor.

Hangiul, posomorât, se puse să rumege în minte tot ce auzise.

... În tăcerea nopții, pierduți în întuneric, un bărbat, două femei și doi copii fragezi, smulși fără veste din brațele binefăcătorului somn, de mâna fiarei cu chipul omenesc și jertfiți unul câte unul... Țipetele nebune ale copilului retezate de junghiul care'i despică pânțele... Gâtul spart de secure, prin deschizătura căruia iese, după fiecă gâlgâitură de sânge, o horcăeală surdă... Și cea din urmă jertfă, care, năucită într'un colț, asistă la toate astea așteptându'și rândul... Procesul mai grozav decât execuția, jidanul fără apărare în mâna *goilor*... țestele prea slabe pentru mâinile năprasnice ale nebunului de-adineaori.

Buzele lui Leiba, fripte de friguri, urmau mașinal gândul tremurând repede. O scuturătură puternică îl apucă dintre spete: el intră cu pasul împleticit în gangul hanului.

Fără îndoeală – gândește Sura – Leiba nu e bine de loc, e tare bolnav; Leiba are «idei la cap»... Căci ce înțeles poate avea tot ce face el de câteva zile și mai ales ce a făcut astăzi?

Crâșma a închis-o înainte de aprinsul lumânărilor, tocmai când se isprăvia



șabăsul. De trei ori au bătut mușterii în ușa dughenii, strigând cu glasuri cunoscute să le deschiză. La fiecare bătaie, el a tresărit și a oprit-o șoptindu-i încet și cu ochii sperioși:

– Nu te mișcă... Nu voiu să intre *goi* aici.

El a trecut apoi sub gang și s'a pus s'ascută pe treapta de piatră a pragului, securea de tăiat lemne. Tremură de nu se poate ține pe picioare, și nu vrea să se odihnească. Ce e mai îngrijitor decât toate, el, Leiba, la 'ntrebările ei stăruitoare, a răspuns aspru și a trimis-o să se culce, poruncindu-i să stingă numai decăt lumina. Deocamdată, ea s'a împotrivit; dar așa de scurt i-a repetat omul porunca, încât dânsa, cu toată obida, a trebuit să se supună, resemnându-se să amâne pentru mai târziu lămurirea acestor împrejurări.

Sura a stins lampa, s'a culcat și acuma doarme alături de Strul.

Femeia aveà dreptate... Leiba e în adevăr bolnav.

\*

E noapte deplină. Zibal șade de mult pe pragul ce dă în gang și ascultă...

Ce?

Sgomote nehotărîte vin din depărtare... Par'că sunt tropote de cai, bubuituri de maiu înfundate, convorbiri misterioase și agitate. O încordare înaltă a atenției ascute simțirea auzului în singurătatea nopții: când ochiul e desarmat și neputincios, auzul pare că luptă să și vază.

Dar nu e o părere... Pe drumul care abate din șoseà încoace se aud venind pași de cai. Zibal se scoală și vrea să se apropie de poarta mare a gangului. Poarta este bine închisă cu o bârnă grea d'a-curmezișul, ale cărei căpătaie stau în câteo bortă în ziduri. La întâiul pas, nisipul strivit sub papucul lui face o scârțâitură prea indiscretă. Zibal scoate picioarele din papuci și rămâne în colțuni. Așa, fără vreun sgomot aprețiabil de o ureche neprevenită, el merge la poarta gangului tocmai când călăreții trec prin dreptul ei în pasul cailor. Dânșii vorbesc încet de tot, însă nu atâta încât Leiba să n'apuce foarte bine aceste câteva vorbe:

– S'a sculat de vreme...

– Dar dacă o fi plecat?

– I-o veni rândul altdată... Da' eu aș fi vrut...

Nu se mai poate înțelege nimica; oamenii aceia s'au prea depărtat.

De cine erà vorba?... Cine să se fi culcat sau să fi plecat?... Cui o să'i vie rândul altdată?... Cine e acela care ar fi vrut altceva?... Și ce altceva vrea acela?... Și ce căutau pe drumul de lături – un drum pe care nu intră cineva decât anume ca să se abată la han?...

O osteneală sdrobitoare se lăsà pe cerbicea lui Zibal...

«Să fie Gheorghe?»

Leiba simți că i-se sting puterile și se așeză la loc pe prag. Intre frânturile de gânduri ce se rostogoleau în capul său, el nu putù prinde un gând întreg, o hotărîre... Aiurit, intră în dugheană, trase un chibrit și aprinse o lampă mică cu petrol.

E o idee de lumină; fitilul e așà de jos lăsat încât flacăra stă ascunsă în interiorul capsulei de alamă; numai prin gratia mașinii apar de jur-împrejur niște bentițe verticale foarte subțiri de-o lumină aproape cu totul moartă... Dar este destul pentru ca să vază bine în ungherele cunoscute ale dughenii... A! e cu mult mai mică deosebirea între soare și cea mai de nimic scânteie, decât între aceasta și întunericul orb!

Ceasornicul țacănià în perete. Sgomotul acesta monoton supără pe Zibal. Omul nostru puse mâna pe limba ce se legănà și'i stinse mișcarea.

Gura lui erà uscată. Ii erà sete. Spălă un păhăruț în cada cu trei picioare de lângă tarabă și voi să'și toarne rachiul bun dintr'un șip; dar gâtul șipului începù să clănțânească tare pe buzele paharului. Aceste sunete erau și mai supărătoare. A doua încercare, cu toată voința lui de a-și birui slăbiciunea, nu avù mai mult succes.

Atunci, renunță la pahar, lăsându-l să cază domol în apă, și înghiți de câteva ori din șip. Puse după aceasta la loc șipul, care atingând scândura produse o ciocnitură de speriat. Un moment, se oprì înneecat de această impresie. Apoi luă lampa și o puse pe firida ferestrei, care da în gang: pe poartă, pe paveaoa și pe zidul din potrivă al gangului se zugrăviră niște bande late de-o lumină cu prea puțin mai deasă decât o închipuire.

Zibal se așeză iar pe prag, întinzându'și urechea la pândă...

Clopote în deal... Toacă pentru înviere... Care va să zică a trecut de miezul nopții; ne apropiem de ziuă... A! dacă ar trece și restul acestei lungi nopți ca jumătatea întâia!

... O trosnătură de nisip strivit sub talpă!... Dar el e în colțuni și nici n'a

mișcat măcar piciorul... A doua trosnitură... Mai multe... E de sigur cineva afară, aci, foarte aproape. Leiba se scoală apăsându’și pieptul cu mâna și căutând să întoarcă înapoi un nod rebel ce i-se ridică în gât.

... Sunt mai mulți oameni afară... Și Gheorghe!...

Da, el e; da, a bătut în deal ceasul Invierii.

Vorbesc încet:

– Dacă-ți spun eu că doarme. Am văzut când a stins lumina.

– Mai bine; prindem cuibul întreg.

– Poarta o deschiz eu: îi știu meșteșugul. Să’i croim ferestruica... Bârna trece pe aici...

Și se simțiră pipăiturile cu care omul de afară măsură distanța pe lemn...

Un sfredel mare se aude rozând țesăturile uscate ale blănii bătrâne de stejar... Zibal are nevoie să se rezeme: el se sprijinește în palma stângă pe poartă și cu dreapta își acopere ochii.

Atunci, printr’un caprițiu neexplicabil al intinelor jocuri, se produse în urechea omului din năuntru foarte tare și lămurit:

«Leiba! sosește diligența!»

Erà neîndoios glasul Surei... O caldă rază de speranță... un moment de fericire... este iar un vis!... Dar Leiba își trage repede mâna stângă: vârful instrumentului, pătrunzând de partea asta, l-a înțepat în palmă.

A mai gândi la scăpare?... Absurd!...

În creierul care ardeà, imaginea sfredelului luà niște dimensi nemaiînchipuite. Unealta, învârtindu-se mereu, creșteà la infinit, și borta devenià tot mai mare și mai mare, așa de mare în sfârșit, încât, în cadrul ei rotund, monstrul puteà s’apară în picioare fără să se aplece. Ceeace se petreceà în acel creier ieșià din sfera gândirii umane: vieața se ridicase la o treaptă de exaltare din care toate se vedeau, se auzeau, se pipăiau enorme, de proporții chaotice.

... Lucrarea din afară urmează cu metodă și stăruință. Leiba a văzut acum de patru ori pe rând dintele răsucit de oțel pătrunzând în partea lui și trăgându-se înapoi afară.

– Amù, adù herăstrăul... zise Gheorghe.

O limbă îngustă de herăstrău trece prin borta întâia și începe să ronțăie în mișcări dese și regulate... Planul eră ușor de înțeles: patru borte în patru unghiuri ale unui pătrat; între ele herăstrăul trage liniile; în centrul pătratului s'a înfipt sfredelul mai dinainte; când bucata va fi cu totul deslipită de trupul întreg al lemnului, se trage afară; prin golul rămas, o mână puternică se introduce, apucă bârna, o dă 'ntr'o parte și... *goii* sunt la Leiba în casă.

Și acelaș sfredel, peste câteva minute, are să fie instrumentul casnei lui Zibal și al tuturor ai lui... Doi găzi or să țină victima răstignită jos, și Gheorge, cu călcâiul pe pânțele ei, o să vâre încet, ca în blana de lemn moartă, sfredelul în osul viu al pieptului, adânc, mai adânc, până să atingă inima, pe care s'o oprească din svâcniturile-i nebune și s'o țintuească pe loc.

O sudoare de moarte scaldă tot trupul lui Zibal; omul se 'nmuië din încheieturi și încet se lăsă să cază în genuchi, ca o vită ce'și pleacă, sub lovitura din urmă, grumazul, pătrunsă că de acum ea însăș trebuie să se părăsească pe ea însăș.

«Da! s'o țintuească pe loc!... gândi el pierdut... da! s'o țintuească pe loc!»

Și rămase timp cu ochii holbați pe lumina dela fereastră... Câteva momente el stete astfel încremenit pe altă lume, dar deodată:

«Da! repetă el surâzând cu o clipire fieroasă; da! s'o țintuească pe loc!»

Se petrecu atunci în această ființă un fenomen ciudat, o completă răsturnare: tremurătura lui se opri, abaterea dispărui și figura-i, descompusă de o atât de îndelungă criză, luă o bizară seninătate.

El se ridică drept, cu siguranța unui om sănătos și puternic, care merge la o țintă lesne de ajuns.

O linie, între cele două puncte superioare ale pătratului, eră pe sfârșite. Leiba se apropiă curios să vadă jocul uneltei. Surâsul său se caracteriză acum și mai tare. Mișcă din cap, ca și cum ar fi zis:

– Mai am încă vreme.

Herăstrăul roase cele din urmă fibre de lânăgă borta către care tinsese, și începui lucrul între bortele inferioare.

«Mai sunt trei», gândi Leiba, și cu precauția celui mai încercat vânător, intră binișor în dugheană. Căută sub tarabă, luă ceva, ieși înapoi cu acelaș tact,

ascunzând obiectul ce-l ținea în mână, ca și cum se temeă de indiscreția zidurilor, și se duse în vârful deștelor la poartă.

Dar ceva grozav! lucrarea de afară s'a oprit cu desăvârșire... nu se mai simte nimic.

«Ce-i asta?... Să fi plecat?... S'a dus?» fulgeră prin mintea omului din năuntru. Și la această închipuire, el își mușcă buza de jos cuprins de o nepomenită dezolare...

«Haha!» fusese o urâtă amăgire: lucrarea începe din nou, și el se pune a o urmări cu bătaile de inimă a celui mai cald interes. Hotărât, omul nostru eră muncit de-o neînțeleasă dorință de a vedeă lucrul cât mai de grabă sfârșit.

«Mai iute! gândi Leiba cu nerăbdare... mai iute!»

Acum se auzeau iar clopotele în deal.

– Mai iute, bre, ne-apucă ziua! zise un glas de afară îmboldit par' că de voința omului din năuntru.

Lucrătorul porni cu multă activitate. Încă puține mișcări, și toate punctele pătratului sunt unite.

În sfârșit!

Sfredelul trage încetinel în afară bucata în patru colțuri... O mână mare și vânjoasă intră... Până să n'atingă însă bârna pe care o caută, se aud două răcnete, pe când Zibal înfășură cu putere căpătâiul liber al lațului de butucul fix dela ușa gârliciului...

Lațul eră ingenios combinat: o frânghie lungă legată cu un căpătâiu de un butuc; la o lungime potrivită, pe locul unde eră să dispară pătratul scobit, un ochiu, pe care Leiba îl ținea deschis cu mâna stângă, în timp ce cu mâna dreaptă ținea strâns celălalt căpătâiu. La momentul cerut, Zibal dete drumul ochiului și, apucând repede cu amândouă mâinile căpătâiul liber, cu o smucitură supremă trase înăuntru brațul întreg.

... Intr'o clipă operația fusese gata... Două răcnete o însoțiseră, unul de pierzare, altul de triumf: mâna eră «țintuită pe loc».

Șe auziră apoi pași depărtându-se grabnic. Tovarășii lui Gheorghe părăseau lui Zibal prada prinsă cu atâta isteție.

Jidanul se repezi în dugheană, luă lampa și cu o învârtitură sigură ridică fitilul sus de tot: lumina captivă între gratii ieși d'asupra veselă și victorioasă,

redând vieață hotărîta formelor nebuloase din preajmă-i.

Zibal trecu cu lampa în gang. Tâlharul gemea greu; după încordarea brațului se vedeă că renunțase la o inutilă sbuciumare. Mâna era umflată și degetele încovoiate... părea că vrea s'apuce. Jidanul apropiă de ea lampa. – Un fior: frigurile se întorceau iar. – Aplecă lumina prea aproape, încât, tremurând, atinse mâna tâlharului cu sticla fierbinte: o crispație violentă a degetelor se produse urmată de un vaet surd...

La vederea acestui fenomen, Zibal tresări... prin ochii lui scăpărase o inspirație excentrică. Incepù să rîză cu un hohot care sguđu bolta gangului și intră repede în dugheană.

Mijiă de ziuă.

Sura se deșteptă deodată... par'că auzise prin somn niște ragete îngrozitoare... Leiba nu era în odaie. Toate cele din ajun îi reveniră în minte. Se petrecea ceva rău. Sări jos din pat și făcu lumină. Patul lui Leiba era nedesfăcut. El nu se culcase de loc.

Unde era?... Femeia își aruncă ochii pe fereastră: pe dealul din față se plimba un stol de lumini mici și vioaie, care se mișcau, săltau, acî ascunzându-se, acî ivindu-se iarăș... Ieșeau dela Inviere. Sura deschise o leacă fereastra; atunci auzi gemete înfundate la poartă. Infiorată, coborî iute pe scărișică. Gangul era luminat. Ieșind pe prag, femeia fù izbită de o grozavă priveliște.

Pe un scaun de lemn, cu coatele pe genuchi și cu barba rezemată în mâini, stă Zibal. Ca un savant care, în amestecul unor elemente, ar căută să prinză un secret subtil al naturii ce de mult îi scapă și'l necăjește, Zibal ține ochii ațintiți asupra unui lucru spânzurat, negru și inform, sub care, pe un alt scaun, la o potrivită înălțime, arde o făclie mare.

Zibal privește fără să clipească procesul de descompunere a mâinii ce de sigur nu l-ar fi cruțat pe dînsul. – El n'auzise urletele de-afară ale nenorocitului: era acuma prea interesant ce vedeă, ca să mai și auză. Zibal urmărise cu nesațiu toate contorsiunile, toate crispațiile stranii ale degetelor, apoi amorțeala cuprinzându-le încet pe unul câte unul – erau par'că labele unui gîndac, care se sgârcesc și se întind, se agită în mișcări extravagante, tare, mai încet, încet de tot și apoi înțelenesc sub jocul unui copil crud.

Eră sfârșit. Mâna cocea și se umflă încetinel fără mișcare.

Sura dete un țipet.

– Leiba!

Zibal îi făcù semn să nu’l deranjeze... Un miros gras de carne arsă se răspândiă în gang; o fâșiitură se auzi și mici plesnituri.

– Leiba! ce e? repetă femeia.

Se făceă ziuă bine... Sura se aruncă și trase bârna. Poarta se deschise de perete târând trupul lui Gheorghe spânzurat de brațul drept. Mulțimea sătenilor, toți cu făcliuțele de Paște, aprinse, năvăli înăuntru.

– Ce e? ce e?

Indată înțelesesă ce fusese.

Zibal, care stătuse până acì nemișcat, se ridică grav în picioare. El își făcù loc să treacă, dând cu liniște lumea la o parte.

– Cum a fost pricina, jidane? întrebă unul.

– Leiba Zibal, zise hangiul cu tonul înalt și cu un gest larg, merge la Ieși să spună rabinului că Leiba Zibal nu-i jidan... Leiba Zibal este *goi*... pentru că Leiba Zibal a aprins o făclie lui Christos!

Și omul plecă încetinel spre răsărit la deal, ca un călător cuminte, care știe că la un drum lung nu se pornește cu pasul pripit.

---

## CUPRINSUL

PĂCAT...	<a href="#">pag. 5</a>
IN VREME DE RĂSBOIU	<a href="#">pag. 43</a>
KIR IANULEA	<a href="#">pag. 67</a>
LA HANUL LUI MÂNJOALĂ	<a href="#">pag. 101</a>
O FĂCLIE DE PAȘTE	<a href="#">pag. 115</a>

---



\*\*\* END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NUVELE \*\*\*

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away--you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

**START: FULL LICENSE**  
**THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE**  
**PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK**

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at [www.gutenberg.org/license](http://www.gutenberg.org/license).

**Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works**

1 A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations

concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org). If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website ([www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org)), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money

paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

## 1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to

refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

## **Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™**

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org).

### **Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation**

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at [www.gutenberg.org/contact](http://www.gutenberg.org/contact)

### **Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation**

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork

and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit [www.gutenberg.org/donate](http://www.gutenberg.org/donate).

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit:  
[www.gutenberg.org/donate](http://www.gutenberg.org/donate)

## **Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works**

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility:  
[www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org).

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.